ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Nová složka (2)\Verne_Jules-Ocelove_mesto.pdb

PDB Name: Verne-Ocelové město
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

JULES VERNE
OCELOVÉ MĚSTO

PAN SHARP PŘICHÁZÍ

„Ti Angličané dělají opravdu dobré noviny!“ řekl si doktor Sarrasin a natáhl se do velkého koženého křesla.

Doktor Sarrasin si celý život povídal sám se sebou; tato samomluva patřila k jeho zábavám.

Byl to padesátiletý muž jemných rysů, s živýma a jasnýma očima pod ocelovými brýlemi, s vážnou a současně laskavou tváří, jeden z těch lidí, o nichž se říká hned na první pohled: je to řádný člověk. Ačkoliv jeho zevnějšek neprozrazoval ani stopy uhlazené strojenosti, byl v této ranní hodině už čerstvě oholen a měl bílou vázanku.

Na koberci a na nábytku hotelového pokoje v Brightonu ležely noviny Times, Daily Telegraph, Daily News. Nebylo ani deset hodin, a doktor se už prošel po městě, podíval se do nemocnice, vrátil se do hotelu a přečetl si v předních londýnských listech podrobný obsah referátu, který přednesl předevčírem na velkém Mezinárodním hygienickém kongresu o svém vynálezu, „počítači krvinek“.

Před ním na podnose pokrytém bílým ubrusem ležela čerstvě upečená kotleta, šálek horkého čaje a několik topinek s máslem,anglické kuchařky je báječně připravují ze zvláštních malých chlebíčků, jež jim dodávají pekari.

„Ano,“ opakoval si, „tyhle noviny Spojeného království jsou na mou duši výborně redigovány, to nemůže nikdo popřít... Viceprezidentův projev, odpověď doktora Cicogny z Neapole, rozbor mého referátu, všecko je tam podáno hezky přehledně, zdůrazněno to nejdůležitější, je to jako vyfotografované.

‚Slova se ujal doktor Sarrasin z Douai. Ctihodný člen kongresu mluví francouzsky. Posluchači mi prominou mou smělost, řekl na začátku; jistě porozumí mé mateřštině lépe, než bych se dovedl vyjádřit já v jejich řeči...

Pět sloupců drobného textu!... Nevím, která zpráva je lepší, zda v Times nebo v Telegraphu... Ani já jsem nebyl důkladnější a přesnější!“

Doktor Sarrasin dospěl až sem ve svých úvahách“, když zaklepal na dveře sám vrchní ceremoniář — ani bychom se neodvážili dát menší titul osobě tak bezvadně oblečené do černých šatů — a zeptal se, zda „mesjé“ přijímá...

„Mesjé“ je obvyklé oslovení, které Angličané pokládají za povinnost dávat bez rozdílu všem Francouzům; stejně tak by se podle svých představ prohřešovali proti všem pravidlům vzdělání, kdyby neoznačovali Italy titulem „Signor“ a Němce „Herr“. Ostatně mají snad pravdu. Tento vžitý zvyk má nespornou výhodu, že předem určí národnost lidí.

Doktor Sarrasin uchopil vizitku, kterou mu muž podával. Byl udivený, že má návštěvu v zemi, v níž vůbec nikoho nezná, a ještě udivenější, když četl na čtverečku malého papíru:

Mr. SHARP
solicitor
93, Southampton Row,
London

Věděl, že „solicitor“ je anglický dvojník právního zástupce, nebo spíše člověk zvláštního, pomíchaného druhu, něco mezi notářem, právním zástupcem a advokátem — v dřívějších dobách se mu říkalo plnomocník.

„Co mám k čertu projednávat s Mr. Sharpem?“ říkal si. „Třeba jsem něco provedl a ani o tom nevím?... Víte jistě, že je to pro mne?“ zeptal se.

„Oh yes, mesjé.“

„Nu dobrá, ať jde dál.“

Vrchní ceremoniář uvedl poměrně mladého muže, doktor ho na první pohled zařadil do velké rodiny lidí, kterým se říká „umrlčí hlavy“.

Tenké, nebo spíše vyschlé rty, dlouhé bílé zuby, téměř holé dolíky na spáncích pod pergamenovou kůží, pleť mumie a malá šedá očka pronikavého pohledu mu dávaly na toto označení nesporný nárok.

Mužova kostra byla od hlavy až k patě zahalena do ulster-coatu s velkými kostkami; v ruce svíral solicitor rukověť cestovního vaku z lakované kůže.

Podivný muž vstoupil, rychle pozdravil, položil na zem svůj vak a klobouk, bez dovolení se posadil a řekl:

„William Henry Sharp mladší, společník firmy Billows, Green, Sharp a Co... Mám čest s doktorem Sarrasinem?“

„Ano, pane.“

„Francois Sarrasin?“
„Ano, jmenuji se tak.“
„Z Douai?“
„Ano, bydlím v Douai.“
„Váš otec se jmenoval Isidor Sarrasin?“
„Ano, správně.“
„Řekněme tedy, že se jmenoval Isidor Sarrasin.“
Mr. Sharp vytáhl z kapsy zápisník, nahlédl do něho a pokračoval:
„Isidor Sarrasin zemřel v Paříži roku 1857, v šestém okresu, ulice Taranne, číslo 54, v domě zvaném des Écoles, nyní zbouraném.“
„Skutečně,“ odpověděl doktor čím dále tím udiveněji. „Ale vysvětlil byste mi laskavě...?“
„Jeho matka se jmenovala Julie Langévolová,“ pokračoval Mr. Sharp, nedávaje se vyrušit. „Pocházela z Bar-le-Ducu, byla dcerou Benedikta Langévola, který bydlil v ulici Loriol a zemřel roku 1812, jak vysvítá z matriky uvedeného města... Tyto matriky jsou velmi přesným zařízením, pane, velmi přesným... Hm...hm... a byla sestrou Jean-Jacquese Langévola, plukovního tamborau 36. pěšího pluku...“
„Přiznávám se vám,“ řekl teď doktor Sarrasin, užaslý nad mužovou důkladnou znalostí svého rodokmenu, „že jste určitě lip zpraven o těchto věcech než já. Příjmení mé babičky bylo opravdu Langévolová, ale to je všecko, co o ní vím.“
„Odešla v roce 1807 z Bar-le-Ducu s vaším dědečkem Jeanem Sarrasinem, kterého si vzala roku 1799. Zařídili si v Melunu klempířství a zůstali tam až do roku 1811, což je rok úmrtí Julie Langévolové, provdané Sarrasinové. Z jejich manželství pocházelo jediné dítě, Isidor Sarrasin, váš otec. Od té chvíle se nit ztratila až na datum Isidorova úmrtí, jež jsme nalezli v Paříži...“
„Mohu tuto nit navázat,“ řekl doktor, proti své vůli zaujatý touto matematickou přesností. „Můj dědeček se zařídil v Paříži a vychoval tam svého syna, který se rozhodl pro lékařskou dráhu. Zemřel roku 1832 v Palaiseau u Versailles, kde můj otec provozoval praxi a kde jsem se narodil roku 1822.“
„Vy jste muž, kterého hledám,“ prohlásil Mr. Sharp. „Nemáte bratry ani sestry?“

„Ne, byl jsem jedináček a matka zemřela dva roky po mém narození... Ale řekněte mi vlastně, pane...“
Mr. Sharp povstal.
„Sire Bryahu Jowahire Mothooranathe,“ řekl, pronášeje tato slova s úctou, jakou všichni Angličané prokazují šlechtickým titulům, „jsem šťasten, že jsem vás našel a že jsem první, kdo vám může složit poklonu!“
„Ten člověk je pomatený,“ pomyslel si doktor. „To se stává .umrlčím hlavám' dosti často.“
Solicitor mu četl tuto diagnózu na očích.
„Nejsem ani trochu blázen,“ odpověděl klidně. „Jste v této chvíli jediný známý dědic titulu baroneta, který byl udělen na návrh generálního guvernéra bengálské provincie Jean-Jacquesovi Langévolovi, roku 1819 naturalizovanému anglickému poddanému, vdovci po kněžně Gokool, uživateli jejích statků, jenž zesnul roku 1841, zůstaviv jediného syna, který zemřel roku 1869 jako slabomyslný bez potomků, nezpůsobilý dědit a zanechávat dědictví. Pozůstalost činila před třiceti lety asi pět miliónů liber šterlinků. Zůstala pod nucenou správou a výtěžek z ní byl skoro celý zpeněžen za života slabomyslného syna Jean-Jacquese Langévola. Tato pozůstalost se odhadovala roku 1870 asi na dvacet jeden milión liber šterlinků čili pět set dvacet pět miliónů franků. Na základě rozsudku tribunálu v Agře, potvrzeného soudním dvorem v Dillí a soudně ověřeného Osobní radou, bylo nemovité i movité jmění prodáno, cenné papíry realizovány a všechno uloženo do depozita Anglické banky. Je to nyní pět set dvacet sedm miliónů franků, které můžete vyzvednout pouhým šekem, jakmile prokážete svůj rodinný původ u soudního dvora kancléřství; nabízím vám na ně ode dneška jakoukoliv částku jako zálohu prostřednictvím bankovního domu Trollop, Smith a spol...“
Doktor Sarrasin jako by zkameněl. Chvíli se nemohl zmoci na slovo. Potom se v něm však ozval kritický duch, nemohl přece přijmout tento sen z Tisíce a jedné noci jako prokázanou věc, a zvolal:
„Ale poslyšte, pane, jak mi vlastně můžete dokázat tenhle příběh a jak jste mě našel?“
„Důkazy jsou zde,“ odpověděl Mr. Sharp a sáhl po vaku z lakované kůže. ‚A způsob, jak jsem vás našel, je velmi přirozený. Hledám vás už pět let. Pátrání po nejbližších příbuzných neboli ‚next of kin', jak tomu říkáme v anglickém právu, četných pozůstalostí bez dědiců, jež jsou každým rokem zaregistrovány v britských državách, je zvláštností našeho domu. A dědictví po kněžně Gokool nás zaměstnává po celých pět let. Zahájili jsme pátrání na všech stranách, probrali jsme stovky rodin Sarrasinů, ale nenašli jsme tu, která by pocházela od Isidora. Došel jsem dokonce k názoru, že ve Francii už neexistuje žádný jiný Sarrasin, ale včera ráno při čtení zprávy o hygienickém kongresu v Daily News jsem s údivem zjistil, že existuje lékař toho jména, kterého jsem ještě neznal. Když jsem si prohlédl své poznámky a tisíce záznamních lístků, které jsem shromáždil o této pozůstalosti, překvapeně jsem konstatoval, že město Douai uniklo naší pozornosti. Hned jsem si byl skoro jistý, že jsem na správné stopě, sedl jsem si na vlak do Brightonu, spatřil jsem vás, když jste odcházel z kongresu, a v té chvíli jsem měl přesvědčující důkaz. Jste živoucí portrét svého prastrýce Langévola, jak nám ho ukazuje fotografie podle plátna indického malíře Saranoniho, která je v našem majetku.“
Mr. Sharp vytáhl ze zápisníku fotografii a podal ji doktorovi Sarrasinovi. Snímek představoval muže vysoké postavy s nádherným vousem, v turbanu s rajčím perem a v brokátové říze se zeleným lemováním; muž měl onen zvláštní postoj vrchního velitele, který píše rozkaz k útoku a pohlíží přitom na diváka, jak tomu bývá na historických portrétech. V pozadí bylo nejasně vidět kouř bitvy a útok jezdectva.
„Tyto listiny vám to řeknou podrobněji než já,“ pokračoval Mr. Sharp. „Nechám vám je tady a vrátím se za dvě hodiny, ráčíte-li dovolit, pro vaše příkazy.“

Při těchto slovech Mr. Sharp vytáhl ze záhybů svého lakovaného vaku sedm či osm svazků listin, některé tištěné, jiné psané rukou, položil je na stůl a pozpátku ustupoval ke dveřím. Přitom rychle zabrebtal:

„Sire Bryahu Jowahire Mothooranathe, mám čest se vám poroučet.“

Doktor sáhl po svazcích listin a napůl s důvěrou, napůl s nedůvěrou v nich začal listovat.

Zběžným nahlédnutím si stačil ověřit, že příběh je úplně pravdivý, a všecky jeho pochybnosti zmizely. Jak například nevěřit tištěnému dokumentu, který má tento titul:

Zpráva vysoce ctihodným lordům Osobní rady královny ze dne 5. ledna 1870, týkající se uprázdněné pozůstalosti po kněžně Gokool z Rádžináhry, bengálské provincie. Věc. — Jde o majetková práva na jisté mehaly a čtyřicet tři tisíce beegalů orné půdy, úhrn různých staveb, paláců, hospodářských budov, vesnic, movitých předmětů, pokladnic, zbraní atd. atd., pocházejících z pozůstalosti po kněžně z Rádžináhry. Z dokladu předložených postupně občanskému soudu v Agře a vysokému soudnímu dvoru v Dillí vysvítá, že se kněžna Gokool, vdova po rádžovi Lukmissurovi a jediná dědička jeho značného jmění, provdala roku 1819 za cizince francouzského původu jménem Jean-Jacques Langévol. Tento cizinec sloužil až do roku 1815 ve francouzské armádě, kde dosáhl hodnosti poddůstojníka (plukovního tambora) u 36. pěšího pluku, a po propuštění z Loirské armády vstoupil v Nantes na obchodní loď jako správce lodního nákladu. Přijel do Kalkaty, odešel do vnitrozemí a brzy dostal hodnost kapitána instruktora v malé domorodé armádě, kterou měl právo udržovat rádža Lukmissur. Z této hodnosti to brzy dotáhl na vrchního velitele a krátce po rádžově smrti získal ruku jeho vdovy. Různé zřetele koloniální politiky a důležité služby, které Jean-Jacques Langévol, mezitím naturalizovaný britský občan, prokázal za nebezpečných okolností Evropanům v Agře, měly za následek, že generální guvernér bengálské provincie požádal pro kněžnina manžela o titul baroneta a dostal ho. Území Bryaha Jowahira Mothooranatha bylo pak povýšeno na léno. Kněžna zemřela roku 1839 a zůstavila užívání svých statků Langévolovi, který ji následoval do hrobu o dva roky později. Z jejich manželství pocházel pouze jediný syn, který byl již od raného dětství slabomyslný a jehož bylo nutno ihned dát do opatrovnictví. Statky byly věrně spravovány až do jeho smrti v roce 1869. Dědicové této obrovské pozůstalosti nejsou známi. Protože soud v Agře a soudní dvůr v Dillí na žádost místní vlády, jednající ve jménu státu, nařídil dražbu, máme čest žádat lordy Osobní rady o schválení tohoto rozhodnutí atd. atd. — Podpisy.“

Ověřené kopie rozsudků v Agře a v Dillí, kupní smlouvy, příkazy, aby byl kapitál uložen u Anglické banky, historie pátrání po Langévolových dědicích ve Francii a celá nesmírná spousta dokumentů podobného druhu brzy zaplašily poslední stín nejistoty doktora Sarrasina. Byl opravdu náležitě ‚next of kin' a pozůstalým po kněžně. Od pěti set dvaceti sedmi miliónů uložených ve sklepeních bank ho dělil jen formální soudní výrok po pouhém předložení ověřených křestních a úmrtních listů!

Takový obrat štěstěny by omráčil nejklidnějšího ducha a dobrý doktor podlehl dojetí, jaké v něm vyvolala tato nenadálá jistota. Jeho dojetí však netrvalo dlouho a projevilo se pouze rychlou procházkou po místnosti. Hned se zase vzpamatoval a vyčítal si tu přechodnou horečku jako slabost; pak se vrhl do křesla a na chvíli se zabral do hlubokých myšlenek.

Potom začal pomalu přecházet sem a tam. Najednou mu oči zaplály čistým plamenem a bylo vidět, že se mu v hlavě zrodila vznešená a ušlechtilá myšlenka. Uvítal ji, polaskal, pohýčkal se s ní a nakonec ji přijal.

V té chvíli někdo zaklepal na dveře. Vrátil se Mr. Sharp. „Odpusťte mi, že jsem měl takové pochybnosti,“ řekl mu srdečně doktor. „Nu, už jsem se přesvědčil a jsem vám tisíckrát zavázán za všecku námahu, kterou jste si s tím dal.“

„Vůbec nejste zavázán... byla to jednoduchá záležitost... je to mé zaměstnání...“ odpověděl Mr. Sharp. „Smím doufat, že mi sir Bryah svěří svou klientelu?“

„To je samozřejmé. Odevzdávám celou záležitost do vašich rukou... Jenom vás prosím, abyste mi přestal dávat ten strašný titul.“

Strašný! Titul, který má cenu jedenadvaceti miliónů šterlinků... říkala tvář Mr. Sharpa; byl však příliš zdvořilý, než aby něco namítl.

„Jak je vám libo, vy jste můj pán,“ odpověděl. „Odjedu vlakem do Londýna a vyčkám vašich rozkazů.“

„Mohu si nechat ty listiny?“ zeptal se doktor.

„Ovšem, my máme kopie.“

Doktor Sarrasin osaměl, usedl k psacímu stolu, vzal dopisní papír a napsal tento list:

V Brightonu 28. října 1871

Milý hochu, dostalo se nám nesmírného bohatství, úžasného, bláznivého! Nemysli si, že mé zachvátilo šílenství, a přečti si dvě nebo tři listiny, které jsem připojil k dopisu. Poznáš z nich jasně, že jsem se stal dědicem anglického nebo spíše indického titulu baroneta a kapitálu, který obnáší víc než půl miliardy franků a který je teď uložen v Anglické bance. Drahý chlapče, dovedu si představit pocity, s jakými přijmeš tuto zprávu. Pochopíš jistě jako já nové povinnosti, jež nám ukládá takové bohatství, a nebezpečí, kterým toto bohatství může ohrozit náš klidný život. Dověděl jsem se o tom sotva před hodinou, měl jsem obrovskou radost, ale už teď z poloviny dusí mou radost pocit velké odpovědnosti. Možná, že tato změna bude pro naše životy osudná... Jako skromní průkopníci vědy jsme byli ve své nenápadnosti šťastni. Budeme šťastní stále? Možná že ne, ledaže... Ale neodvažuji se Ti prozradit myšlenku, která mě napadla... Ledaže by se toto jmění stalo v našich rukou novou a mocnou pomůckou vědy, zázračným nástrojem civilizace!... Promluvíme si o tom. Napiš mi, sděl mi rychle, jakým dojmem na Tebe zapůsobila tato obrovská novina, a řekni ji laskavě matce. Jsem přesvědčený, že jako rozumná žena ji přijme klidně a pokojně. A Tvá sestra je ještě příliš mladá, aby jí něco takového mohlo poplést hlavu. Má ostatně tu svou hlavičku pevnou, a kdyby už dovedla chápat všecky možné důsledky zprávy, kterou Ti sděluji, vsadil bych se,ze by změna v našem postavení ji zmátla nejméně. Vřele tisknu ruku Marcelovi. Počítám s ním ve všech svých plánech do budoucna.

Tvůj milující otec
Francois Sarrasin, doktor medicíny

Doktor vložil tento dopis s nejdůležitějšími listinami do obálky, napsal adresu „Pan Oktáv Sarrasin, studující inženýrství, ulice Roi-de-Sicile 32, Paříž," pak vzal klobouk, oblékl svrchník a odešel na kongres. Za čtvrt hodiny si tento vynikající muž na své milióny už ani nevzpomněl.

DVA PŘÁTELÉ

Oktáva Sarrasina, doktorova syna, nemůžeme snad přímo nazvat lenochem. Nebyl ani hloupý, ani zvlášť inteligentní, ani hezký, ani ošklivý, ani velký, ani malý, ani tmavý, ani světlý. Byl kaštanový a celkem vzato pravý příslušník střední třídy.

V gymnáziu dostával obyčejně druhou cenu a dvě či tři vyznamenání. Maturitu složil „dostatečně". Při první zkoušce na vysokou školu neobstál, při druhé byl přijat s pořadím 127. Byl nevyhraněné povahy, jeden z těch lidí, kteří se spokojují neúplnou jistotou, kteří žijí stále v nerozhodnosti a procházejí životem jako měsíční svit. Tento druh lidí spočívá v rukou osudu jako korková zátka na hřebenu vlny. Podle toho, fouká-li vítr ze severu, či z jihu, plují k rovníku, nebo k pólu. O jejich životní dráze rozhoduje náhoda. Kdyby doktor Sarrasin neměl určité iluze o povaze svého syna, snad by byl váhal, než by mu napsal dopis, který jsme četli; ale i nejlepším duchům je dovolena trocha otcovské zaslepenosti.

Štěstěna tomu chtěla, že se Oktáv na počátku své výchovy dostal pod vliv energické povahy, a její trochu přísné, ale blahodárné působení mu prospívalo. Na gymnáziu Karla Velikého,kam ho dal otec dokončit studia, se Oktáv velmi důvěrně spřátelil s jedním ze svých spolužáků, Alsasanem Marcelem Bruckmannem, který byl o rok mladší než Oktáv, ale brzy ho předčil fyzickou, intelektuální i mravní silou.

Marcel Bruckmann ve dvanácti letech osiřel a zdědil malou rentu, která stačila právě na zaplacení koleje. Bez Oktáva, který ho bral na prázdniny k rodičům, by nikdy neopustil zdi gymnázia.

Proto se rodina doktora Sarrasina brzy stala i rodinou mladého Alsasana. Pod chladným zevnějškem skrýval Marcel citlivou povahu; pochopil, že svůj život musí zasvětit těmto hodným lidem, kteří mu nahrazovali otce a matku. Docela samozřejmě začal pak zbožňovat doktora Sarrasina, jeho ženu a jeho roztomilou a už vážnou dcerušku, kteří mu otevřeli své srdce. A osvědčoval jim vděčnost skutky, nikoli slovy. Uložil si totiž příjemnou povinnost vychovat z Jany, která se ráda učila, dívku se zdravým rozumem a pevným úsudkem, a současně z Oktáva syna, který by byl hoden svého otce. Musíme přiznat, že mladý muž to nepřijímal tak lehce jako sestra, která byla na svůj věk vyspělejší než její bratr. Ale Marcel si předsevzal, že svůj úkol splní.

Marcel Bruckmann byl jedním z těch chrabrých a chytrých zápasníků, které Alsasko každý rok vysílá zápolit do velké pařížské arény. Už jako dítě se vyznačoval nejen tvrdými a pružnými svaly, ale i živou inteligencí. Měl v sobě plno rozhodnosti a odvahy, kromě toho byl i krásně urostlý. Už v koleji ho cosi pohánělo, aby ve všem vynikal, na hrazdě i při hře míčem, v tělocvičně i v chemické laboratoři. Kdyby mu v každoroční sklizni chyběla jediná cena, pokládal by takový rok za ztracený. Ve dvaceti letech byl rozložitý a statné postavy, plný energie a činnosti, živý stroj s maximem napětí a výkonnosti. Jeho inteligentní hlava už tehdy přitahovala pohled pozorných duchů. Na techniku se dostal jako druhý — týž rok co Oktáv — a předsevzal si, že z ní vyjde jako první.

Oktáv vlastně vděčil za své přijetí do školy jen Marcelově vytrvalé a překypující energii, jež by stačila pro dva lidi. Po celý rok ho Marcel „prohánět", přitahoval ho k práci a poctivému zápolení, které přináší úspěch. Cítil k této slabé a kolísavé povaze vřelý přátelský cit, asi takový, jaký chová lev vůči štěněti. Velmi rád posiloval tuto chudokrevnou rostlinu přebytkem své mízy a měl radost, že jeho zásluhou nese užitek.

Válka roku 1870 překvapila oba přátele ve chvíli, kdy skládali zkoušky. Marcel, naplněný vlasteneckým žalem nad nebezpečím, jež ohrožovalo Štrasburk a zneklidňovalo Alsasko, dal se den po skončení zkoušek odvést k 31. pěšímu pluku. Také Oktáv následoval jeho příklad.

Oba prodělávali bok po boku krutou dobu obléhání Paříže v předsunutém postavení. Marcel dostal v Champigny střelnou ránu do pravé paže, v Buzenvalu hodnostní pásku na levou. Oktáv vyšel z války bez zranění a bez prýmku. Po pravdě řečeno nebyla to jeho chyba, protože svého přítele vždycky následoval do ohně. Byl za ním sotva šest metrů. Ale těch šest metrů znamenalo všecko.

Po uzavření míru, když začala obvyklá práce, oba studenti si najali dvě sousední světnice ve skrovném hotelu vedle školy. Porážka Francie a odtržení Alsaska a Lotrinska způsobily, že Marcelova povaha nabyla mužnou zralost.

„Je věcí francouzské mládeže, aby napravila chyby svých otců," říkal, „a to se může stát jedině prací."

Vstával v pět hodin a nutil Oktáva, aby to dělal také. Bral ho do přednášek a nevzdaloval se od něho po nich ani na krok. Odcházeli domů a hned se dali do práce; jen chvílemi přestávali a vykouřili si dýmku nebo vypili šálek kávy. Chodili spát v deset hodin; v srdci měli pocit zadostiučinění, ne-li spokojenosti, a v hlavě plno vědomostí. Jejich zábavou byla čas od času partie kulečníku, návštěva dobře vybraného divadelního kusu, někdy i koncertu konzervatoře, projížďka na koni do verrierského lesa, procházka v háji, dvakrát v týdnu boxerský zápas nebo šerm. Oktáv se často snažil vzepřít a závistivě se ohlížel po méně vhodných zábavách. Říkal, že navštíví Aristida Lerouxe, který „studoval práva" v saintmichelské pivnici. Ale Marcel se tak krutě vysmíval podobným nápadům, že s nimi Oktáv velmi rychle přestal.

Dne 28. října 1871 v sedm hodin večer seděli oba přátelé jako obvykle vedle sebe u téhož stolu pod stínidlem společné lampy. Marcel byl tělem i duší zabrán do velmi zajímavého problému deskriptivní geometrie, který se vztahoval k hodu kamenem. Oktáv se s nábožnou péčí oddával výrobě litru kávy, která byla pro něj naneštěstí daleko

důležitější. Byl to jeden z řídkých oborů, v nichž toužil vyniknout — snad proto, že v tom nacházel každodenní důvod, jak na několik minut uniknout strašné nutnosti řešit rovnice, což podle jeho mínění Marcel trochu přeháněl. Proto proléval po kapkách vařící vodu hustou vrstvou mletého moka a toto klidné štěstí mu postačovalo. Ale Marcelova píle ho tížila jako výčitka, a proto měl neodolatelnou potřebu rušit ho svým žvatláním.

„Vyplatilo by se nám, kdybychom si koupili nové sítko," řekl najednou. „Tohle starožitné a honosné sítko už není na výši civilizace."

„Kup sítko! Aspoň nebudeš muset ztrácet každý večer hodinu tímhle kuchtěním," odpověděl Marcel a vrátil se k svému problému.

„Vnitřní stěna klenby má tvar elipsoidu o třech nestejných osách. ABDE budiž základní elipsou, jejíž nejdelší osa oA = a, prostřední osa oB = b, zatímco nejkratší osa (o, o' c) je kolmá a rovnoběžná s c, což způsobuje, že klenba je sražená..."

V té chvíli někdo zaklepal na dveře.

„Dopis pro pana Oktáva Sarrasina," řekl číšník. Dovedeme si představit, jak mladý student přijal toto příjemné rozptýlení.

„Je od otce," prohlásil Oktáv. „Poznávám jeho písmo... Tomuhle se aspoň říká pořádné psaní," dodával, když několikrát potěžkal balíček listin.

Marcel věděl také, že je doktor v Anglii. Jeho cesta přes Paříž před týdnem se vyznačovala tučnými sardanapalskými hody, doktor je vystrojil oběma kamarádům v restaurantu Palais Royal. Tento podnik byl kdysi slavný, ale dnes už vyšel z módy; doktor Sarrasin ho však stále ještě pokládal za vrchol pařížského jemného vkusu.

„Řekni mi, co ti píše otec o hygienickém kongresu," řekl Marcel. „Udělal dobře, že tam jel. Francouzští vědci se rádi izolují." A Marcel se vrátil ke svému problému: „... Vnější stěna klenby je vytvořena elipsoidem podobným předchozímu, který má střed nad o' na kolmici o. Když jsme si označili ohnisko F1, F2, F3 tří hlavních elips, narýsujeme elipsu a hyperbolu pomocnou, jejichž společné osy..."

V tom Oktáv vykřikl a Marcel zvedl hlavu.

„Co je?" zeptal se trochu znepokojeně, když spatřil přítele bledého jako stěna.

„Čti!" řekl Oktáv ohromený zprávou, kterou právě dostal.

Marcel vzal dopis a přečetl ho až do konce, přečetl ho podruhé, nahlédl do přiložených listin a prohlásil: „To je zajímavé!" Potom si nacpal dýmku a rozvážně si ji zapaloval. Oktáv mu visel na rtech.

„Co myslíš, je to pravda?" promluvil stísněně.

„Pravda?... Určitě. Tvůj otec má příliš zdravý rozum a vědeckého ducha, než aby nějak neuváženě dospěl k podobnému přesvědčení. Ostatně tady jsou doklady, v zásadě je to velmi prosté."

Když si Marcel konečně zapálil dýmku, pustil se znovu do práce. Oktáv zůstal stát, ruce se mu chvěly, nebyl s to ani dovařit kávu, a tím méně spojit dvě logické myšlenky. Přesto měl potřebu mluvit, aby se ujistil, že to není pouhý sen.

„Ale... jestli je to pravda, tak je to úžasné!... Víš, že půl miliardy je nesmírné jmění?"

Marcel zvedl hlavu a přikývl:

„Nesmírné, to je to pravé slovo. Ve Francii asi podobné jmění nemá nikdo, ve Spojených státech je takových lidí jen několik, v Anglii sotva pět nebo šest a na celém světě tak patnáct či dvacet"

„A k tomu ještě titul!" pokračoval Oktáv, „titul baroneta! Ne že bych po něm někdy toužil, ale když už tady je, musím říct, že je to přece jen elegantnější, než se jmenovat jenom Sarrasin."

Marcel vypustil kotouč dýmu a nepronesl ani slovo. Ten kotouč dýmu říkal jasně: Puk!... Puk!...

„Je samozřejmé," pokračoval Oktáv, „že bych nikdy nejednal jako někteří lidi, co si lepí ke svému jménu šlechtický titul, anebo si vymýšlejí papírové markýzství! Ale mít pravý titul, hodnověrný, správně a náležitě zapsaný v seznamu pearů Velké Británie a Irska, titul bez pochyb a nejasností, k nimž někdy dochází..."

Dýmka říkala stále: Puk!... Puk!...

„Příteli, říkej si co chceš," pokračoval Oktáv přesvědčeně, „krev něco znamená, jak říkají Angličané!"

Zarazil se na chvilku po Marcelově výsměšném pohledu a přešel zase na milióny.

„Vzpomínáš si," pokračoval, „že náš profesor matematiky Binome každý rok v první hodině počtů omílal, že půl miliardy je příliš obrovské číslo, než aby si ho mohla lidská inteligence správně představit, kdybychom si je nemohli znázornit graficky? ... Představ si, že člověk, který by každou minutu vydal jeden frank, potřeboval by víc než tisíc let, aby to utratil! To je opravdu zvláštní, když si člověk řekne, že je dědicem půl miliardy franků!"

„Půl miliardy franků!" zvolal Marcel, vyburcovaný tím slovem víc než předtím věcí samou. „Víš, jak byste s tím nejlíp naložili? Kdybyste je darovali Francii, aby zaplatila válečnou náhradu! Je to desetina celkové částky!"

„Ne aby tě napadlo něco takového nadhodit otci!..." vykřikl Oktáv poděšeně. „On by to jistě přijal! Už ho vidím, jak se obírá nějakými takovými plány!... Nu prosím, uložme peníze do státních papírů, ale ponechme si aspoň rentu!"

„Vida, jsou v tobě kapitalistické sklony, a dodnes jsi to ani netušil!" řekl Marcel. „Něco mi říká, můj milý Oktáve, že by bylo pro tebe lepší, a možná i pro tvého otce, který má zdravý rozum, kdyby toto velké dědictví bylo skromnějších rozměrů. Raději bych viděl, jak se dělíš se svou hodnou sestřičkou o rentu pětadvaceti tisíc liber, než tuhle horu zlata!" A dal se znovu do práce.

Ale Oktáv musil něco dělat a pobíhal tak prudce po pokoji, že mu jeho přítel nakonec trochu netrpělivě řekl: „Udělal bys lip, kdybys šel na vzduch! Dnes večer už s tebou stejně nic nebude!"

„Máš pravdu," odpověděl Oktáv a s radostí se chopil tohoto povolení, že se může vyhnout jakékoliv práci. Chytil klobouk, seběhl ze schodů a octl se na ulici. Sotva ušel deset kroků, zastavil se pod plynovou lampou a ještě jednou si přečetl dopis. Musil se znovu přesvědčit, že opravdu bdí.

„Půl miliardy!... Půl miliardy!..." opakoval. „To je aspoň pětadvacet miliónů renty! Kdyby mi z nich otec dal jen jeden

jako roční důchod, jenom půl miliónu, jen čtvrt, byl bych pořád ještě náramně šťastný! S penězi se dá dělat množství věcí! Jsem přesvědčený, že jich budu umět dobře využít! Vždyť přece nejsem hlupák! Přijali mě na techniku! A k tomu mám titul!... Budu ho umět nosit!“

Podíval se na sebe do výkladní skříně, když šel kolem jakéhosi obchodu.

„Budu mít dům, koně!... I Marcel bude mít koně. Až budu bohatý, to se rozumí, že bude bohatý i on. To je přece jasné!... Pů[miliardy!... Baronet!... To je zvláštní, teď, když k tomu došlo, mám dojem, že jsem to čekal! Něco mi říkalo, že se nebudu pořád jen dřít nad knihami a rýsovacími prkny!... Ale přece jen to je báječný sen!“

Oktáv, obíraje se těmito myšlenkami, procházel podloubím ulice Rivoli. Došel na Champs-Elysées, stočil se do ulice Royal a dostal se na bulvár. Jindy se díval na nádherné výklady docela lhostejně jako na malichernosti, které v jeho životě nemají místo. Dnes se u nich zastavoval a s živým a radostným uspokojením si uvědomoval, že kdyby chtěl, všecky ty poklady by mu patřily.

„To pro mě,“ říkal si, „holandské pradleny točí vřetena, elbeufské dílny tkají nejjemnější sukna, hodináři sestrojují přesné mechanismy, lustr v Opeře vrhá proudy světel, pro mě lkají housle a zpěvačky zpívají, div neochraptí! To pro mě se cvičí čistokrevní hřebci v hloubi manéže, pro mě se rozsvěcuje Café Anglais!... Paříž je má!... Všecko je mé!... Budu cestovat! Pojedu navštívit své baronství v Indii!... Můžu si kdykoliv koupit pagodu a nádavkem všecky kněze a sochy ze slonoviny!... Budu mít slony!... Ulovím si tygra!... A ty krásné zbraně!... A ten krásný člun!... Člun? I ne! Krásnou a pořádnou parní jachtu, která mě doveze, kam budu chtít, zastaví se se mnou, kde budu chtít, a zase odpluje!... A vůbec k tomu cestování: musím to sdělit matce. Měl bych zajet do Douai!... Ale co škola... Ach! škola! Mohu se snad bez ní obejít!... Ale Marcel! Musím mu dát zprávu. Pošlu mu telegram. Jistě pochopí, že za těchto okolností musím navštívit matku a sestru!“

Oktáv vešel na poštovní úřad a oznámil příteli, že odjíždí a vrátí se za dva dny. Potom zavolal fiakr a dal se odvézt na Severní nádraží.

Jakmile se octl ve vlaku, začal znovu rozvíjet svůj sen. Ve dvě hodiny ráno Oktáv prudce zazvonil u dveří rodného domu na noční zvonek a vnesl do poklidné čtvrti Aubettes rozčilení.

„Kdopak je nemocný?“ ptaly se sousedky od jednoho okna k druhému.

„Doktor není ve městě!“ volala stará služebná okénkem v podkroví.

„To jsem já, Oktáv! Pojďte mi otevřít, Františko!“

Po desetiminutovém čekání se Oktáv konečně dostal domů. Matka a sestra Jana rychle seběhly v domácích oděvech dolů, aby se dověděly, proč je Oktáv navštívil.

Oktáv jim přečetl nahlas otcův dopis a odhalil roušku tohoto tajemství.

Paní Sarrasinová byla na chvilku ohromená. Objala syna i dceru a plakala radostí. Zdálo se jí, že jim teď bude patřit celý svět a že její děti už nikdy neohrozí neštěstí, budou-li mít několik stovek miliónů. Ostatně ženy si zvykají rychleji než muži na velké převraty osudu. Paní Sarrasinová si znovu přečetla dopis svého muže, řekla si, že jemu náleží, aby rozhodoval o jejím osudu i o osudu dětí, a do srdce se jí vrátil klid. A Jana se veselila z radosti své matky a svého bratra; ale bylo jí třináct let a nedokázala si představit štěstí větší, než které ji obklopovalo v tomto malém skromném domku, kde její život mírně plynul mezi školními povinnostmi a laskáním rodičů. Nechápala, jak by mohlo několik svazků tisícovek změnit její život, a budoucnost ji proto ani na okamžik neznepokojovala.

Paní Sarrasinová se v časném mládí provdala za muže, který se tělem i duší pohroužil do tichého vědeckého zaměstnání; ctila zaujetí svého manžela, jehož něžně milovala, třebaže mu vždycky nerozuměla. Protože se nemohla podílet na radostech, jež skýtalo doktorovi Sarrasinovi studium, cítila se často po boku tohoto nadšeného pracovníka trochu osaměle a pomalu soustředila veškeré naděje na děti. Vždycky snila o jejich skvělé budoucnosti a představovala si, že ony budou šťastnější. Nepochybovala o tom, že Oktáv je povolán k velkým cílům. Od té doby, co se dostal na techniku, přeměnila si v duchu tu skromnou a užitečnou akademii mladých inženýrů v líheň slavných mužů. Měla jen strach, aby jejich skrovný majetek nebyl překážkou či aspoň brzdou ve slavné synově kariéře a aby později neškodil štěstí její dcery. Teď pochopila z dopisu svého manžela, že její obavy jsou už zbytečné. A tak bylo její uspokojení úplné.

Matka a syn strávili většinu noci hovorem o plánech do budoucna, kdežto Jana, velmi spokojená přítomností a bez jakékoli starosti o budoucnost, usnula v křesle.

Když si pak šli trochu odpočinout, řekla paní Sarrasinová synovi: „Nepovídal jsi mi vůbec o Marcelovi. Řekl jsi mu o otcově dopise? Co ti na to odpověděl?“

„Ale co!“ odvětil Oktáv, „znáš Marcela! Je to víc než mudrc, je to stoik! Myslím, že se za nás polekal toho ohromného dědictví! Říkám za nás: ale jeho neklid se netýkal otce; toho prý zdravý rozum a vědecké založení udrží na správné cestě. Ale představ si: co se týče tebe, maminko, Jany a mne, netajil se názorem, že by dal pro nás přednost skromnějšímu dědictví...“„Marcel měl asi pravdu,“ odpověděla paní Sarrasinová a pohlédla na syna. „Takové náhlé zbohatnutí může být pro některé lidi velmi nebezpečné!“

Jana se právě probudila. Slyšela matčina poslední slova:

„Víš, maminko,“ řekla a protírala si oči, „víš, jak jsi mi jednou říkala, že Marcel má vždycky pravdu. Já věřím všemu, co říká náš přítel Marcel!“

Pak políbila maminku a odešla do svého pokojíku.

RUZNE ZPRÁVY

Když doktor Sarrasin přišel na čtvrté zasedání hygienického kongresu, zjistil, že všichni jeho kolegové ho přijali s mimořádnou úctou. Ctihodný lord Glandover, rytíř Podvazkového řádu, který osobně předsedal shromáždění, si dosud

skoro neráčil povšimnout přítomnosti francouzského lékaře.

Tento lord byl vznešenou osobností, jeho úloha se omezovala na to, že prohlašoval zasedání za zahájené či zakončené a uděloval slovo řečníkům zapsaným v seznamu, který před něj položili. Pravou ruku měl obyčejně zastrčenou v otvoru mezi dvěma knoflíky upjatého dlouhého kabátu — ne proto, že by spadl z koně, ale jedině proto, že tento nepohodlný postoj zvolili angličtí sochaři pro bronzové sochy četných státníků. Tuto postavu, nejkomičtěji upjatou a nejhloupěji škrobenou, jak si jen dokážeme představit, doplňovala bledá a vyholená tvář s červenými skvrnami a paruka domýšlivě vyčesaná nad čelem, které dunělo prázdnotou. Lord Glandover.se pohyboval, jako by byl z jednoho kusu, jako by byl ze dřeva nebo z lepenky. Dokonce i oči se mu koulely pod oblouky obočí jen trhaně a přerývaně jako oči loutky nebo panáka ve výkladní skříni.Při prvním setkání věnoval prezident hygienického kongresu doktorovi Sarrasinovi protektorský a shovívavý pozdrav. Dal se přeložit takto: „Dobrý den, pane Nikdo!... To jste vy, co děláte ty drobné práce na těch malých přístrojích, abyste uhájil svůj nicotný život?... Musím mít věru dobrý zrak, abych si všiml tvora, který je ode mne tak daleko na společenském žebříčku!... Schovejte se do stínu mé urozenosti, dovolím vám to...“

Tentokrát mu lord Glandover věnoval nejroztomilejší pohled a přehnal zdvořilost tak daleko, že mu ukázal na prázdné sedadlo po své pravici. Ostatně i jiní členové kongresu povstali. Velmi udivený těmito známkami výjimečně lichotivé pozornosti a v přesvědčení, že počítač krvinek se bezpochyby po zralém uvážení jeví kolegům jako daleko významnější objev, než tomu bylo na první pohled, doktor Sarrasin si sedl na místo, které mu bylo nabídnuto.

Ale všecky iluze vynálezce se rozplynuly, když se mu lord Glandover naklonil k uchu a tak zkřivil šíjové obratle, že to vypadalo, jako by Jeho Urozenost trpěla akutním krčním revmatismem.

„Slyšel jsem,“ řekl, „že jste se stal vlastníkem značného jmění? Řekli mi, že ‚vážíte' jedenadvacet miliónů liber šterlinků?“

Lord Glandover vypadal velmi zarmouceně, že se dosud choval lhostejně k živému představiteli hodnoty tak zakulaceně vyčíslené. Celé jeho chování hlásalo:

„Proč nám o tom neřekli dříve?... Vystavovat lidi takovým mrzutostem!“

Doktor Sarrasin neměl ponětí, že by „vážil o haléř víc“ než na předchozích zasedáních, a kladl si otázku, jak už se mohla ta novina rozšířit, ale vtom mu doktor Ovidius z Berlína, jeho soused po pravici, s předstíraným úsměvem řekl:

„Nu vida, vy jste tak těžký jako Rothschild!... Bylo to v Daily Telegraphu!... Blahopřeju vám!“

A podal mu ranní noviny. V „Různých zprávách“ bylo oznámení, jehož stylizace dostatečně prozrazovala pisatele:

OBROVSKÉ DĚDICTVÍ. - Proslulá uprázdněná pozůstalost po kněžně Gokool konečně nalezla zákonitého dědice zásluhou neobvyklé péče firmy Billows, Green a Sharp, solicitorů, Southampton Row 93, Londýn. Šťastným majitelem jedenadvaceti miliónů liber šterlinků, uložených dosud v Anglické bance, je francouzský lékař doktor Sarrasin, jehož krásný projev na kongresu v Brightonu jsme tu před třemi dny rozbírali. Po velké námaze a mnoha zajímavých obratech, jež by tvořily samy o sobě úplný román, Mr. Sharp nezvratně zjistil, že doktor Sarrasin je jediným živým potomkem Jean-Jacquese Langévola, baroneta, druhého manžela kněžny Gokool. Tento voják od píky pocházel pravděpodobně z malého francouzského města Bar-le-Duc. K převzetí dědictví zbývá pouze splnit několik formalit. Žádost ke kancléřskému domu už byla podána. Je to opravdu zajímavý řetěz náhod, který dovedl francouzského vědce s britským titulem k pokladům nashromážděným dlouhou řadou indických rádžů. Štěstěna by se byla mohla projevit méně moudře, a blahopřejeme si, že tak značný majetek se dostává do rukou, které ho budou umět dobře využít.

Doktor Sarrasin byl nemálo popuzený, když viděl tu zprávu v novinách. Nebylo to jen proto, že po svých zkušenostech s lidmi předvídal, jak ho budou asi obtěžovat, ale především ho uráželo, jaká důležitost se přikládá této události. Zdálo se mu, jako by mu ta nesmírná cifra majetku ubírala na vlastní ceně. Jeho práce a jeho osobní zásluhy — měl o nich vysoké mínění — jako by byly zastíněné oním oceánem stříbra a zlata, dokonce i v očích kolegů. Už v něm neviděli neúnavného badatele, už v něm neuctívali vysokou a rozvitou inteligenci a nadaného vynálezce, ale půl miliardy. Kdyby byl volatým alpským horalem, zaostalým křovákem, ukázkou nejponíženějšího lidství, a nikoliv jedním z jeho nejvyšších představitelů, jeho „váha“ by byla stejná. Ono slovo vyřkl lord Glandover, „vážil“ od nynějška jedenadvacet miliónů liber šterlinků, nic víc a nic méně. Ta myšlenka ho rmoutila; kongres, který s vědeckou zvědavostí zkoumal, jak se stává multimilionářem, zjišťoval nikoliv bez podivu, že jeho tvář se zastřela zvláštním smutkem.

Byla to ostatně jen přechodná slabost. V duchu se mu už vynořil obrovský cíl, jemuž se rozhodl zasvětit toto nenadálé bohatství, a doktor Sarrasin se zaradoval. Vyčkal na konec přednášky, kterou měl doktor Stevenson z Glasgowa o „Výchově mladých idiotů“, a přihlásil se o slovo.

Lord Glandover mu je okamžitě udělil a dokonce mu dal přednost před doktorem Ovidiem. Byl by mu je udělil, i kdyby se proti tomu postavil celý kongres, i kdyby proti téhle náhlé přízni protestovali všichni vědci Evropy! Dalo se to velmi dobře vyčíst ze zcela zvláštního zabarvení prezidentova hlasu.

„Pánové,“ řekl doktor Sarrasin, „chtěl jsem ještě několik dní počkat se sdělením, jakého mimořádného jmění se mi dostalo a jaké šťastné důsledky může mít tato náhoda pro vědu. Ale protože tato skutečnost vešla ve známost, bylo by možná neupřímné, kdybych ji hned neuvedl na pravou míru... Ano, pánové, je pravda, že zákonně nabudu nesmírné částky, částky mnoha set miliónů, která je nyní uložena v Anglické bance. Snad vám nemusím říkat, že se za těchto okolností pokládám toliko za správce tohoto jmění, správce, kterého ustanovila věda... (Značný rozruch.) Tento majetek nenáleží právem mně, nýbrž lidstvu, pokroku!... (Všeobecný nepokoj. Výkřiky. Jednomyslný potlesk. Celý kongres povstává, elektrizován tímto prohlášením.) Netleskejte mi, pánové. Neznám jediného muže vědy, opravdu hodného tohoto krásného názvu, který by neučinil na mém místě to, co chci udělat já. Nevím, zda si někdo z vás nepomyslí, není-li jako v mnoha lidských činech i v tomto skryto víc ješitnosti než opravdovosti... (Ne, ne.)

Koneckonců, na tom nezáleží! Důležité jsou pouze výsledky. Prohlašuji tady s konečnou platností a bez výhrady: půl miliardy, kterou mi náhoda vložila do rukou, nepatří mně, patří vědě! Chcete být parlamentem, který rozdělí tuto částku? Nemám k sobě dostatečnou důvěru a nejsem oprávněný, abych jí vládl jako neomezený pán. Žádám vás, abyste se stali rozhodčími a sami určili, jak nejlépe pokladu využít!...“ (Volání hurá. Nesmírné nadšení. Všeobecný hluk.)

Celý kongres je na nohou. Někteří členové ve svém vzrušení vyskočili na pódium. Profesora Turnbulla z Glasgowa jako by ohrožoval záchvat mrtvice. Doktor Cicogna z Neapole lapal po dechu. Jedině lord Glandover zachovává důstojný a nezkalený klid, který přísluší jeho postavení. Je na sto procent přesvědčený, že doktor Sarrasin žertuje a nemá nejmenší úmysl uskutečnit tak výstřední plán.

„Je-li mi nicméně dovoleno,“ pokračoval řečník, když nastala chvilka klidu, „je-li mi dovoleno navrhnout plán, který by se dal snadno uskutečnit a zdokonalit, navrhuji toto.“ Nyní se kongres konečně zase uklidnil a poslouchal s nábožnou pozorností.

„Pánové, k příčinám nemocí, bídy a smrti, jež nás obklopují, je třeba přičíst jednu, která má podle mého názoru velkou závažnost: jsou to žalostné hygienické podmínky, v nichž žije většina obyvatelstva. Lidé se hromadí ve městech, v obydlích mnohdy bez vzduchu a bez světla, což jsou dva činitelé nezbytní pro život. Tato lidská mraveniště se často stávají semeništi nákazy. Kdo v nich nezahyne, je přinejmenším ohrožen na zdraví; jeho pracovní výkonnost se snižuje a společnost tak ztrácí velké množství práce, jíž by se dalo využít mnohem výhodněji. Proč bychom, pánové, nezkusili nejmocnější přesvědčovací způsob — totiž příklad? Proč bychom nespojili všecky své vědomosti a nesestrojili projekt vzorného města na přísně vědeckých základech? ... (Ano, ano! výborně!) Proč bychom nezasvětili svůj kapitál výstavbě takového města a nevěnovali toto město světu jako praktické poučení?“ (Ano, ano! — Bouře potlesku.)

Členové kongresu, zachváceni nakažlivě bláznivou radostí, si potřásají vzájemně pravicemi, vrhají se k doktorovi Sarrasinovi, zdvihají ho a nosí vítězoslavně po sále.

„Pánové,“ začal znovu doktor, jakmile se mu podařilo vrátit se na místo, „toto město, které už každý z nás vidí ve svých představách, toto město zdraví a blahobytu může být už za několik měsíců skutečností. Pozveme všecky národy, aby se na ně přišly podívat, jeho plán a popis rozšíříme ve všech jazycích, povoláme do něho řádné rodiny, které chudoba a nedostatek práce vyhání z přelidněných krajů. Také ty rodiny — jistě se nedivíte, že na to myslím —, které nepřátelský vpád donutil, aby hledaly exil, najdou u nás možnost, jak uplatnit své schopnosti, jak využít své inteligence, a přinesou nám všecko své morální bohatství, tisíckrát vzácnější než zlaté a diamantové hory. Zřídíme rozsáhlé školy, z mládeže vychované podle rozumných zásad, jež rozvíjejí a uvádějí v soulad všecky vlastnosti mravní, tělesné i rozumové, nám vyrostou příští zdravé generace!“

Musíme se vzdát líčení nadšené bouře, která následovala po tomto sdělení. Potlesk, volání „hurá.!“ „hip! hip!“ trvalo déle než čtvrt hodiny.

Sotva si doktor Sarrasin sedl, lord Glandover se k němu naklonil, přivřel jedno oko a zašeptal mu do ucha:

„To je dobrá spekulace!... Počítáte s výnosem daní, co?... To je jistý výdělek, jestli se to dobře rozjede a bude-li to zajištěno vybranými jmény!... Budou tam chtít bydlet všichni rekonvalescenti a choří!... Doufám, že mi vyhradíte dobrý pozemek.“Ubohý doktor, dotčený tupostí tohoto lorda, který neustále podkládá jeho činům zištné úmysly, už chtěl Jeho Lordstvu odpovědět, když uslyšel viceprezidentův návrh, aby bylo aklamací poděkováno autorovi šlechetného plánu, který byl právě předložen shromáždění.

„Bude to věčná zásluha kongresu v Brightonu,“ prohlásil, „že se zde zrodila tak ušlechtilá myšlenka. K jejímu vzniku se spojila vynikající inteligence se vznešenou duší a nevšední šlechetností... Skoro se divíme, že tato myšlenka nebyla uvedena v život už dříve! Kolik miliard, vynaložených na nesmyslné války, kolik kapitálu roztrouseného na směšné spekulace, mohlo být už dávno věnováno takovému podniku!“

Na konci svého projevu řečník žádal, aby město dostalo jméno „Sarrasina“, což by byla oprávněná pocta zakladateli.

Jeho návrh byl jednomyslně přijat, ale na žádost samotného doktora Sarrasina přišel znovu na pořad.

„Nikoliv,“ prohlásil doktor. „Mé jméno s tím nemá nic společného. Střežme se také zdobit příští město některým z honosných názvů, které pod záminkou řeckého nebo latinského původu dodávají věcem nebo bytostem, které je nosí, profesorský charakter. Bude to město, blahobytu, ale žádám vás, aby jeho jméno bylo stejné jako jméno mé vlasti, a nazveme je proto městem Francie, France- Ville!“

Toto oprávněné přání nebylo možno odmítnout.

Od této chvíle bylo France-Ville založeno slovy; zásluhou protokolu, který shrnoval zasedání kongresu, začalo existovat už i na papíře. Vědci ihned přikročili k diskusi o hlavních článcích projektu.

Ale nechme kongres, ať se zabývá tímto praktickým zaměstnáním, tak odlišným od starostí obvykle vyhrazených takovýmto shromážděním, a sledujme mezitím krok za krokem klikatou cestu „různé zprávy“, uveřejněné v Daily Telegraphu.

Od 29. října večer začalo obíhat toto krátké, doslovně přetištěné oznámení anglickými novinami ve všech krajích Spojeného království. Objevilo se i v Hullských novinách a bylo otištěno na druhé stránce nahoře; číslo tohoto skromného listu dovezl dne 1. listopadu do Rotterdamu trojstěžník Mary Queen, naložený uhlím.

Zprávu ihned vystřihly bedlivé nůžky šéfredaktora a jediného tajemníka Nizozemského echa, byla přeložena do jazyka Cuypova a Potterova*

(Cuyp Albert (1620-1691) a Potter Paulus (1625-1654), holandští malíři. - Překl)

a dostala se 2. listopadu na křídlech páry do Brémského deníku. Aniž změnila svou podstatu, navlékla si tam nový šat a bez meškání vyšla v němčině. Mimochodem uvádíme, že německý novinář, který nadepsal překlad Eine iibergrosse Erbschaft — Převeliké dědictví, neváhal se uchýlit k ubohému podvůdku, jímž zneužil důvěry svých čtenářů, a připojil

do závorky: Zvláštní zpráva z Brightonu.

Příhoda se takto právem anexe poněmčila a dostala se nakonec do redakce velkolepého Hlasu severu, který ji umístil v druhém sloupci na třetí straně a pouze z ní škrtl nadpis, příliš šarlatánský pro tak vážný tisk.

A po těchto postupných proměnách se nakonec dostala 3. listopadu večer v tlustých rukách zavalitého saského komorníka do kabinetu a současně salónu a jídelny pana profesora Schultze z jenské univerzity.

Třebaže tato osobnost stála na společenském žebříčku hodně vysoko, nebylo na ní na první pohled nic zvláštního. Byl to dosti statný, pětačtyřicetiletý až šestačtyřicetiletý muž. Široká ramena prozrazovala mohutnou stavbu těla, čelo měl lysé a ta trocha vlasů, kterou pěstoval na temeni a na spáncích, připomínala světlou koudel. Měl modré oči nejasného odstínu, které nikdy neprozradí nějakou myšlenku. Neunikne z nich jediný zákmit, a když na vás pohlédnou, cítíte se v rozpacích. Ústa profesora Schultze byla veliká, lemovaná dvojitou řadou strašných zubů, jež nikdy nepustí svou kořist; jsou však uzavřeny mezi tenké rty a jejich hlavní účel bezpochyby je počítat slova, která z nich vycházejí. A to všecko tvořilo znepokojující a pro ostatní lidi odpudivý celek, což profesora zřejmě velice těšilo.

Vyrušil ho hluk, tropil ho komorník; profesor zvedl zrak ke krbu, podíval se, kolik ukazují půvabné barbedienské kyvadlové hodiny, jež se tak cize vyjímaly uprostřed ostatního ošklivého zařízení, a řekl stroze a odměřeně:

„Šest hodin padesát pět! Poštu dostávám nejpozději v šest třicet. Nesete ji dnes s pětadvacetiminutovým zpožděním. Jakmile příště nebude na mém stole v šest třicet, máte týdenní výpověď.“

„Pane,“ zeptal se sluha, než odešel, „chcete večeřet?“

„Je šest hodin pětapadesát a já večeřím v sedm! Víte to už tři týdny, co jste u mne! Zapamatujte si také, že nikdy neměním stanovenou hodinu a nikdy neopakuji rozkaz.“

Profesor položil noviny na kraj stolu a pokračoval ve psaní článku, který měl pozítří vyjít v časopise Annalen fiir Physiologie. Nebudeme nijak vtíraví, prozradíme-li nadpis článku: Proč jsou všichni Francouzi zatíženi různými stupni dědičné degenerace?

Zatímco profesor pokračoval v práci, na stolku vedle krbu se nenápadně octla večeře, složená z velkého kusu klobásy se zelím, a vedle ní stála obrovská nádoba s pivem. Profesor odložil pero a pustil se do jídla; pochutnával si daleko víc, než bychom čekali u tak vážného muže. Potom zazvonil, aby dostal kávu, zapálil si velkou porcelánovou dýmku a vrátil se k práci.

Byla skoro půlnoc, když profesor podepsal poslední list a ihned odešel do ložnice, aby se tam oddal zaslouženému odpočinku. Vždycky jedině v lůžku roztrhl pásku novin a četl, dokud neusnul. Ve chvíli, kdy se ho už zmocňoval spánek, vzbudilo jeho pozornost cizí jméno „Langévol“ ve zprávě o obrovském dědictví. Co nejvíc se snažil vzpomenout, jaký ohlas v něm vyvolává to jméno, ale nic ho nenapadlo. Po několika minutách marného přemýšlení odhodil noviny, zhasil světlo a brzy už bylo slyšet zvučné chrápání.

Zatím jméno Langévol pronásledovalo profesora Schultze i ve snu, což byl fyziologický jev, který sám studoval a velice široce rozbíral. Tak živě se mu zdálo o tom jménu, že když se druhý den ráno probudil, podivil se, že je mimoděk polohlasem opakuje.

Najednou, právě když se chtěl podívat na hodinky, dostal náhlý nápad. Vrhl se na noviny, našel je pod lůžkem, několikrát četl znovu a znovu odstavec, který včera večer málem odložil bez povšimnutí, a přejížděl si přitom rukou čelo, jako by chtěl soustředit myšlenky. V mozku se mu zřejmě rozsvítilo, protože ani neztrácel čas oblékáním květovaného županu, odběhl ke krbu, sundal malý miniaturní portrét, pověšený u zrcadla, obrátil no a přejel rukávem zaprášený karton na rubu. . Profesor se nemýlil. Na zadní straně podobizny se dalo přečíst jméno napsané zažloutlým inkoustem, téměř smazané půlstoletím: „Thérèze Schultze geborene Langévol — Terezie Schultzová, rozená Langévolová.“

Téhož večera profesor odcestoval přímým vlakem do Londýna.

NAPOLOVIC

Dne 6. listopadu v sedm hodin ráno dorazil Herr Schultze na nádraží v Charing-Cross. V poledne se objevil v domě číslo 93 v Southampton Row ve velkém sále, rozděleném na dvě části dřevěnou přepážkou — jedna strana pro pány úředníky, druhá pro strany; v místnosti bylo šest židlí, černý stolek, množství zelených krabic a adresář. U stolu seděli dva mladí lidé a právě pokojně pojídali chléb a sýr, tradiční jídlo soudního cechu ve všech zemích.

„Pánové Billows, Green a Sharp?“ řekl profesor stejným hlasem, jakým si objednával večeři.

„Mr. Sharp je ve svém pokoji. — Jaké je vaše jméno? V jaké záležitosti přicházíte?“

„Profesor Schultze z Jeny v záležitosti Langévol.“

Mladý advokátní úředník zabručel tyto údaje do otvoru akustické trubky a přijal jako odpověď do otvoru svého ucha sdělení, které si však raději nechal pro sebe. Dalo se přeložit přibližně takto:

„K čertu s tou Langévolovou záležitostí! Další blázen, který si myslí, že má nároky!“„Tenhle muž vypadá .úctyhodně'. Nemá příjemný zevnějšek, ale není to asi obyčejný člověk.“

Nový tajemný výkřik:

„A přijel z Německa...?“

„Aspoň to říká.“

Rourou se prodral povzdech.

„Pošlete mi ho.“

„Druhé poschodí, dveře proti schodům,“ řekl nahlas úředník a ukázal na vnitřní chodbu.

Profesor vnikl do chodby, vystoupil do druhého poschodí a stál před vyčalouněnými dveřmi, na nich se od koženého podkladu odrážela černá písmena, tvořící jméno Mr. Sharp.

Tato osobnost seděla u velkého mahagonového stolu v nevlídném pokoji s plstěnými tapetami, koženými lenoškami a širokými rozevřenými krabicemi. Stěží se pohnula v křesle a podle onoho „zdvořilého“ zvyku lidí svého stavu se pět minut se zaměstnanou tváří dále zabývala listováním v aktech. Konečně se obrátila k profesoru Schultzovi, který se posadil proti ní:

„Pane, řekněte mi laskavě, co vás sem přivádí, ale rychle! Můj čas je mimořádně vzácný a mohu vám věnovat jenom několik málo minut.“

Profesor se trochu usmál a dal tím najevo, že ho tento způsob přijetí nijak neznepokojuje.

„Snad uznáte za vhodné věnovat mi ještě několik dalších minut,“ řekl, „až se dovíte, co mě přivádí.“

„Tak mluvte, pane.“

„Jde o pozůstalost po Jean-Jacquesovi Langévolovi z Bar-le-Duku, já jsem vnuk jeho nejstarší sestry, Terezy Langévolové, provdané roku 1792 za mého dědečka Martina Schultze, chirurga brunšvické armády, zesnulého roku 1814. Jsem vlastníkem tří dopisů, psal je můj prastrýc své sestře, v rodině se dochovaly četné vzpomínky na jeho cestu domů po bitvě u Jeny a kromě toho mám pravoplatné listiny, které dokazují mé příbuzenství.“

Nemusíme sledovat slovo od slova profesora Schultze, co říkal Mr. Sharpovi. Byl proti svému zvyku téměř rozvláčný. Bylo to ostatně jediné téma, při němž byl nevyčerpatelný. Šlo mu ve skutečnosti o to, aby dokázal panu Sharpovi, Angličanovi, že v každém případě se musí dát přednost germánskému plemeni před ostatními. Uchází se o toto dědictví hlavně proto, aby je vyrval z francouzských rukou, které s ním mohou provést jedině něco nekalého! Na protivníkovi se mu ošklivila především jeho národnost!... Proti Němci by určitě neuplatňoval nároky atd. atd., ale pomyšlení, že takzvaný vědec, že Francouz by mohl využít tohoto nesmírného kapitálu ve prospěch francouzských myšlenek, ho uvádělo v šílenství, a cítil se proto povinen hájit svá práva do nejkrajnějších mezí.

Spojitost politického nepřátelství s touto obrovskou pozůstalostí nebyla snad na první pohled tak zřejmá. Ale Mr. Sharp měl dosti zkušeností v jednání s lidmi, aby pochopil vyšší vztahy mezi národními tužbami germánské rasy vůbec a zvláštními tužbami jednotlivce Schultze, co se týče dědictví po kněžně. Tyto tužby byly v základě stejného druhu.

Ostatně pochybnosti ani nebyly možné. Ať byly pro profesora jenské univerzity příbuzenské vztahy k lidem nižší rasy jakkoli ponižující, bylo zřejmé, že na vzniku tohoto lidského výrobku, jemuž nebylo rovno, měla svůj odpovědný podíl francouzská babička. Jenomže toto příbuzenství vzdálenějšího stupně než u doktora Sarrasina mu zakládalo také pouze vzdálenější práva na uvedenou pozůstalost. Solicitor zatím odhadl, že je může podpořit několika známkami legality, a v této možnosti vytušil jistý prospěch pro firmu Billows, Green a Sharp: že může změnit záležitost Langévolovu, již tak dost krásnou, v záležitost velkolepou, v jakési nové vydání „Jarndyce proti Jarndyce“ od Dickense. Před očima muže zákona se vršily hory okolkovaných papírů, aktů, nejrůznějších listin. Nebo spíše — to by bylo ještě výhodnější — snil o kompromisu, který by přivodil on, Sharp, v zájmu obou svých klientů a který by jemu, Sharpovi, přinesl skoro tolik úcty jako zisku.

A tak sdělil panu Schultzovi, jaké nároky má doktor Sarrasin, předložil mu doklady a namluvil mu, že kdyby se firma Billows, Green a Sharp ujala této záležitosti a využila ve prospěch profesorův jeho zdánlivých práv — „pouze zdánlivých, můj drahý pane; obávám se, že neobstojí v dobrém procesu“ — práv, jež vyplývají z jeho příbuzenství s doktorem, počítá s tím, že onen znamenitý smysl pro spravedlnost, jaký chovají všichni Němci, dovolí, že firma Billows, Green a Sharp získá při této příležitosti Práva sice jiného druhu, avšak mnohem naléhavější než profesorovu vděčnost.Ten byl příliš chytrý, než aby nepochopil logiku důkazů muže práva. Snažil se ho v tomto směru upokojit, aniž se vyjadřoval příliš přesně. Mr. Sharp ho zdvořile požádal o dovolení, aby si mohl v klidu prozkoumat jeho záležitost, a se zřejmou úctou ho vyprovodil. V této chvíli už nešlo o přísně vymezené minuty, na něž byl předtím tak skoupý!

Herr Schultze se vzdálil s přesvědčením, že nemá dostačující nárok, aby uplatnil své dědictví po kněžně. Současně však byl naplněn vědomím, že boj mezi plemenem anglosaským a latinským, který je vždycky záslužný, musí dopadnout ve prospěch plemene germánského, jestliže se ho správně chopí.

Bylo důležité vyzkoumat mínění doktora Sarrasina. Mr. Sharp zaslal neprodleně do Brightonu telegrafickou depeši a francouzský vědec vešel v pět hodin do solicitorovy pracovny.

Doktor Sarrasin vyslechl zprávu o nepříjemné události s klidem, jemuž se Mr. Sharp podivoval. Po prvních slovech Mr. Sharpa prohlásil docela otevřeně, že si vzpomíná, jak se v rodině vyprávělo o pratetě, která byla vychována bohatou dámou s titulem, emigrovala s ní a provdala se v Německu. Nevěděl však ani jméno, ani stupeň příbuzenství této pratety.

Mr. Sharp se utekl ke svým lístkům, pečlivě zařazeným do krabic, a ochotně je ukázal doktorovi.

Je tady — Mr. Sharp to nezastíral — podklad k procesu, a procesy tohoto druhu se obvykle velmi protahují. Není ovšem povinen prozradit protivné straně rodinnou tradici, s níž se doktor Sarrasin ve své upřímnosti. svěřil jemu, svému solicitorovi... Jsou tu však dopisy Jean-Jacquese Langévola sestře, o nichž mluvil Herr Schultze, a ty svědčí v jeho prospěch. Svědčí ovšem slabě, nemají vůbec zákonný charakter, ale nakonec přece jen svědčí... Ostatní důkazy by se jistě daly vyhrabat ze zaprášených městských archívů. Dokonce je možné, že protivná strana by se nelekala předložit nepravé listiny, kdyby se jí nedostávaly pravé. Musí se počítat se vším! Kdo ví, zda by dokonce nová pátrání nepřinesla této Tereze Langévolové, jež náhle vyvstala ze země, a jejím nynějším nástupcům větší nároky, než má doktor Sarrasin... V každém případě drahé spory, vleklá ověřování znamenají vzdálený výsledek!... Značná pravděpodobnost zisku na obou stranách by asi dala vznik komanditní společnosti na úhradu výloh za proces a k vyčerpání všech právních možností.

Podobný proslulý proces probíhal u kancléřského dvora nepřetržitě třiaosmdesát let a skončil tím, že se už nedostávalo prostředků: pohltil všecko, úroky i kapitál!... Posudky znalců, komise, dopravní výlohy, soudní řízení by zabraly nekonečnou dobu!... Spor by nebyl rozhodnut třeba ani za deset let, a půl miliardy by stále spalo v bance...

Doktor Sarrasin naslouchal těmto výkladům a čekal, kdy skončí. Nepřijímal sice právníkova slova jako evangelium, ale do duše se mu vkrádala malomyslnost. Připadal si jako cestovatel nachýlený přes lodní příď, který vidí, jak cíl jeho cesty se vzdaluje, stává se nezřetelnějším a nakonec mizí. I on měl pocit, že toto bohatství, které se mu zdálo už tak blízké a pro něž už měl použití, se nakonec rozplyne a unikne mu.

„A co tedy mám dělat?“ ptal se solicitora.

Co dělat?... Hm!... To se dá těžko rozhodnout. A ještě nesnadněji provést. Ale nakonec se to všecko dá urovnat. Mr. Sharp to ví jistě. Anglická spravedlnost je vynikající spravedlnost Trochu snad pomalá, sám to přiznává, — ano, rozhodně trochu pomalá a zdlouhavá... hm... hm... ale tím jistější!... Doktor Sarrasin se určitě za několik let toho dědictví dočká, jestliže ovšem... hm... hm... budou jeho nároky dostatečné!...

Doktor vyšel z pracovny v Southampton row silně zviklán ve své důvěře a přesvědčen, že buď se musí pustit do řady nekonečných procesů, nebo se zříci svého snu. A při vzpomínce na krásný lidumilný plán se nemohl zbavit trochy lítosti.

Zatím si Mr. Sharp poslal pro profesora Schultze, který mu zanechal adresu. Oznámil mu, že doktor Sarrasin nikdy neslyšel o Tereze Langévolové, že výslovně popřel existenci nějaké německé větve své rodiny a že zamítl jakoukoliv dohodu. Profesorovi tedy nezbývá, pokládá-li své nároky za opravdu zaručené, než aby se „soudil“. Mr. Sharp nemá na této záležitosti naprosto žádný zájem, jenom pouhou amatérskou zvědavost, a nemá v úmyslu ho od toho zrazovat. Což si může solicitor žádat něco lepšího než proces, deset procesů, třicet let procesů, které si patrně tato záležitost vyžádá? On, Sharp, je tím osobně nadšený. Kdyby se neobával, že by jeho nabídka byla profesorovi Schultzovi podezřelá, přehnal by svůj nezájem tak daleko, že by mu doporučil někoho ze svých kolegů, jemuž by profesor mohl svěřit své zájmy... A na výběru velmi záleží! Z cesty zákona se stala úplná silnice!... Čeká na ní množství dobrodruhů a lupičů!... Ano, musí to přiznat s uzarděním v tváři...

„Kolik by to stálo, kdyby se chtěl francouzský doktor dohodnout?“ tázal se profesor.

Je to moudrý člověk, řeči ho nemohou ohromit! Je praktický, jde přímo k cíli a neztrácí drahocenný čas! Mr. Sharp byl trochu rozladěný tímto způsobem jednání. Vylíčil panu Schultzovi, že tyto záležitosti neprobíhají tak rychle; že nelze u nich předvídat konec, jsme-li na začátku; že chceme-li pana Sarrasina získat pro dohodu, musíme trochu protahovat jednání, než mu prozradíme, že on, Schultze, je ochotný se vyrovnat.

„Prosím vás, pane, nechtě mě jednat,“ uzavřel, „spolehněte se na mne a já za všecko ručím.“

„Dobrá,“ odvětil Schultze, „ale rád bych věděl, na čem jsem.“

Nemohl ani tentokrát vytáhnout z Mr. Sharpa, jakou číslicí solicitor odhaduje saskou vděčnost, a musil mu ponechat volnou ruku.

Druhý den si Mr. Sharp pozval doktora Sarrasina. Když se ho doktor s velkým klidem zeptal, má-li pro něj nějaké důležité zprávy, solicitor, znepokojený tímto klidem, mu oznámil, k čemu po vážné úvaze dospěl: že bude asi nejlíp useknout zlo u kořene a navrhnout tomu novému nápadníku dohodu. Je to rada naprosto nezištná, to musí doktor Sarrasin uznat, a dali by ji málokteří advokáti! Mr. Sharp se však ze všech sil snaží, aby tu záležitost vyřídil co nejrychleji, má k ní vztah téměř otcovský.

Doktor Sarrasin vyslechl jeho rady a zdálo se mu, že jsou poměrně moudré. Za těch několik dní si zvykl na myšlenku, že svůj vědecký sen uskuteční co nejdříve, a podřídil tomuto plánu všecko ostatní. Kdyby měl čekat deset let nebo i jen jeden rok na to, aby ho mohl provést, znamenalo by to pro něj kruté zklamání. Ačkoliv se málo vyznal v právních a finančních otázkách, nedal se napálit vzletnými větami Mr. Sharpa; dal by své nároky za nějakou pěknou částku v hotovosti, která by mu dovolila přejít od teorie k praxi. Ponechal tedy také Mr. Sharpovi volné pole a odešel.

Solicitor dosáhl toho, co chtěl. Je pravda, jiný na jeho místě by možná neodolal pokušení a začal by soudní proces; prodlužoval by ho tak, že by se stal pro jeho kancelář doživotní rentou. Ale Mr. Sharp nebyl z lidí, kteří se pouštějí do dlouhodobých spekulací. Viděl na dosah ruky možnost, jak snadno získat nesmírnou žeň, a rozhodl se, že se jí chopí. Druhý den napsal doktorovi a sdělil mu, že Herr Schultze by se snad nestavěl proti myšlence na vyrovnání. Znovu několikrát navštívil doktora Sarrasina i profesora Schultze a střídavě říkal jednomu i druhému, že protivná strana odmítá jakoukoli dohodu a že se navíc vyskytl třetí kandidát, jehož přilákala pověst o dědictví...

Tato hra trvala týden. Ráno bylo všecko v pořádku, večer se náhle objevila nepředvídaná překážka a všecko zase zhatila. Pro dobrého doktora to znamenalo jen nástrahy, odklady a průtahy. Mr. Sharp se nemohl rozhodnout, aby zatáhl za udici — tak se bál, že sebou ryba v poslední okamžik mrskne a přetrhne šňůru. Ale taková opatrnost byla v tomto případě zbytečná. Doktor Sarrasin si řekl od prvního dne, že je ochoten se dohodnout, protože si chtěl především ušetřit nepříjemnosti procesu. Když konečně Mr. Sharp usoudil, že nadešel — jak to vznešeně vyjadřoval — psychologický okamžik, nebo podle méně vznešené mluvy, že jeho klient je už „uvařený naměkko“, odkryl své trumfy a navrhl okamžitou dohodu:

Naskytl se dobrodinec, bankéř Stilbing, který doporučil, aby se strany o sporné dědictví rozdělily, že každému z nich vyplatí dvě stě padesát miliónů a že si za zprostředkování vezme jen to, co zbývá nad půl miliardy, to je dvacet sedm miliónů.

Když Mr. Sharp předložil tuto nabídku, doktor Sarrasin by ho byl nejraději zlíbal, jak se mu zdála nádherná. Byl ochotný hned podepsat, nechtěl nic jiného než podepsat a byl by nádavkem ještě odhlasoval zlatou sochu bankéři Stilbingovi, solicitorovi Sharpovi, celé slavné bance a všem sudičům ve Spojeném království.

Sepsaly se listiny, sehnali svědkové, připravil se kolkovací stroj v Sommerset House. Herr Schultze se vzdal. Sharp ho přitiskl ke zdi; Schultze si jen nerad uvědomil, že s protivníkem tvrdošíjnějšího založení, než byl doktor Sarrasin, by to pro něj určitě dopadlo hůř. Zanedlouho už bylo všechno hotové. Oba dědicové dostali formální plnou moc a souhlasili s rozdělením na dva stejné díly; pak přijali po šeku na sto tisíc liber šterlinků, splatném po předložení, a příslib definitivní úpravy, jakmile budou splněny zákonné náležitosti.Tak skončila, k největší slávě anglosaské

nadřazenosti, tato podivuhodná záležitost.

Když prý ten den Mr. Sharp večeřel se svým přítelem Stilbingem v Golden Clubu, vypil jednu sklenku šampaňského na zdraví doktora Sarrasina, druhou na zdraví profesora Schultze; když pak dopíjel láhev, dal se strhnout k nediskrétnímu zvolání:

„Hurá!.....Rule Britannia!*

(Panuj, Británie! — Překl.)

... Nám se nikdo nevyrovná!“

Bankéř si ovšem díval na svého hosta jako na hlupáka, který pustil z ruky pro dvacet sedm miliónů obchod za padesát miliónů. A profesor si to vlastně myslil také, aspoň od chvíle, kdy on, Herr Schultze, musil přijmout jakoukoliv dohodu. A jak by se asi dalo vládnout s člověkem, jako je doktor Sarrasin, lehkomyslný Kelt, nestálý a bláznivý snílek!

Profesor slyšel o tom, že jeho sok má v plánu založit francouzské město v nejlepších hygienických a mravních podmínkách, jež by pomáhaly rozvinout nejkrásnější vlastnosti lidstva a vytvořily zdravé a silné mladé pokolení. Tento podnik se mu zdál nesmyslný a odsouzený k zániku, protože se protiví zákonu pokroku, podle něhož má latinská rasa zdegenerovat, podrobit se rase anglosaské a nakonec úplně zmizet z povrchu zemského. Takové konce by ovšem mohly být ohroženy, kdyby doktor začal provádět svůj program a hlavně kdyby měl naději na úspěch. Každý Sas byl proto v zájmu všeobecného pořádku a poslušnosti k neodvratnému zákonu povinen tento šílený podnik pokud možno zmařit. A za daných okolností bylo jasné, že on, Schultze, „Privatdozent“ chemie na jenské univerzitě, známý svými četnými srovnávacími pracemi o rozdílných lidských rasách — pracemi, v nichž dokázal, že germánská rasa musí všecky ostatní vyhladit — je zvlášť předurčen velkou, ustavičně plodivou a ničivou silou přírody zdrtit trpaslíky, kteří se stavějí proti ní. Už od věčnosti bylo ustanoveno, že se Tereza Langévolová provdá za Martina Schultze, a až se jednoho dne obě národnosti střetnou v osobách francouzského doktora a německého profesora, Němec rozdrtí Francouze. Teď už má v rukou polovinu doktorova dědictví; ty prostředky bude potřebovat ke svému plánu.

Ten plán byl ostatně pro profesora Schultze podružný; připojil ho pouze k ostatním, mnohem rozsáhlejším, podle nichž se chystal zničit všecky národy, jež by odmítly splynout s národem germánským a připojit se k Vaterlandu. Protože se chtěl od základu seznámit se záměry doktora Sarrasina — mohou-li vůbec mít nějaký základ — onoho francouzského doktora, jemuž vyhlásil nesmiřitelné nepřátelství, dal se pozvat na mezinárodní hygienický kongres a vytrvale sledoval zasedání. A na závěr tohoto shromáždění slyšelo několik členů, mezi nimi sám doktor Sarrasin, jeho prohlášení, že ve stejné době jako France-Ville bude vybudováno silné město, které nedovolí existenci tak nesmyslného a nenormálního lidského mraveniště.

„Doufám,“ dodal, „že zkušenost, kterou s ním učiníme, poslouží jako příklad světu!“

Dobrý doktor Sarrasin, který byl tak prodchnut láskou k lidstvu, právě teď se musil dovědět, že všichni vědci si nezasluhují jako on jména lidumilů. Pečlivě si zaznamenal výroky svého protivníka; jako rozumný člověk usoudil, že na žádnou výhrůžku se nesmí zapomenout. Po nějaké době napsal Marcelovi pozvání, aby mu pomohl uskutečnit nový podnik; zmínil se mu o případu profesora Schultze a vykreslil mu jeho podobu. Mladý Alsasan poznal, že dobrý doktor bude mít surového protivníka. A na zakončení doktorova dopisu: „Budeme potřebovat muže pevné a rozhodné, pracovité vědce nejenom k výstavbě, ale také k obraně,“ Marcel odpověděl:

„Nemohu vám ihned pomoci při založení vašeho města, ale buďte ujištěn, že se se mnou, v příhodný čas shledáte. Neztratím ani jediný den z dohledu onoho ‚Herr Schultze', jehož jste tak dobře vykreslil. Můj alsaský původ mi dává právo, abych se zabýval jeho záležitostmi. Ať jsem blízko Vás či daleko, jsem Vám zcela oddán. Snad o mně několik měsíců či několik let nebudete slyšet, ale neznepokojujte se tím. Ať vzdálen či nablízku, budu mít pouze jedinou myšlenku: pracovat pro Vás, a tak sloužit Francii.“

OCELOVÉ MĚSTO

Změnilo se místo a čas. Už pět let je dědictví po indické kněžně v rukou obou dědiců a dějiště se nyní přeneslo do Spojených států, do jižního Oregonu, deset mil od pobřeží Tichého oceánu. Rozkládá se tam dosud pusté území, nerozhraničené ještě přesně mezi dvěma sousedními státy; toto území tvoří jakési americké Švýcarsko.

Je to skutečně Švýcarsko, díváme-li se jen na vnější stránku, na strmé srázy, které se tyčí k nebi, na hluboká údolí, která oddělují dlouhé řetězy horstev; pohled z ptačí perspektivy na romantickou krajinu je velkolepý, přímo bizarní.

Ale toto nepravé Švýcarsko není jako Švýcarsko evropské zemí, kde provozuje své poklidné zaměstnání pastýř, horský vůdce a hoteliér. To zde je pouhá alpská dekorace, skořápka skal a stoletých borovic nad mocnou vrstvou železa a kamenného uhlí.

Jestliže se v těchto pustinách zastaví turista a naslouchá zvukům přírody, neslyší jako na stezkách Oberlandu harmonické šumění života smíšené s obrovským tichem přírody. Ale z dálky rozezná tlumené údery bucharů a pod zemí nejasné výbuchy dynamitu. Zem se chvěje jako divadlo nad propadlištěm, ty obrovité skály jako by duněly ozvěnou a jako by se chtěly každou chvíli propadnout do tajemných hloubek.

Po úbočí hor se vinou cesty vysypané popelem a koksem. Pod chomáči nažloutlé trávy se lesknou jako baziliščí oči hromádky škváry, pestře zbarvené všemi duhovými barvami. Tu a tam otvírá zející tlamu stará šachta opuštěného dolu zbrázděná dešti a zneuctěná ostružiníky, bezedná propast podobná kráteru vyhaslé sopky. Vzduch je plný kouře a zahaluje zemi jako temný plášť. Jediný pták tu nepoletuje, i hmyz jako by odtud zmizel, a motýl se tu_ neobjevil, pokud lidská paměť sahá.

Nepravé Švýcarsko! Na jeho severní hranici, tam, kde výběžky pohoří přecházejí do roviny, rozkládá se mezi dvěma řetězy štíhlých pahorků „červená poušť“, jak se nazývala až do roku 1871 pro barvu půdy, prosycené kysličníky železa;

dnes se jí říká Stahlfeld, „ocelové pole“.

Představme si plochu o pěti až šesti čtverečních mílích s písčitou půdou smíšenou s oblázky, vyprahlou a pustou jako dno dávného vnitrozemského moře. Příroda neučinila nic, aby tuto poušť oživila; zato člověk tu náhle rozvinul nevídanou energii a sílu.

Na holé a skalnaté pláni vyrostlo v pěti letech osmnáct dělnických osad, vystavených z malých dřevěných domků, jednotných a šedých. Dovezli je sem už hotové z Chicaga a bydlí v nich četné rodiny zdatných pracovníků.

Uprostřed těchto osad, přímo na úpatí Coals-Butts, nevyčerpatelného pohoří z uhlí, se vypíná temná, obrovitá, podivná masa, množství pravidelných budov se stejnoměrnými řadami oken; budovy jsou pokryté červenými střechami, nad nimi se tyčí les válcovitých komínů, jež chrlí svými tisíci jícnů nepřetržité proudy sazovitého kouře. Nebe je jím zahaleno jako černou oponou, po níž se každou chvíli míhají rudé záblesky. Vítr přináší vzdálený hřmot, podobný dunění hromu nebo mořskému vlnobití, ale pravidelnější a hlubší.

Tato masa je Stahlstadt, Ocelové město, osobní vlastnictví pana Schultze, bývalého profesora chemie v Jeně, který se stal zásluhou kněžních miliónů největším výrobcem železa a hlavně největším zbrojařem na obou pevninách.

^ Schultze vyrábí děla všech tvarů a všech kalibrů, s hladkým vývrtem hlavně i rýhovaným, s pohyblivou i pevnou lafetou, pro

Rusko i pro Turecko, pro Rumunsko i pro Japonsko, pro Itálii pro Čínu, ale především pro Německo.

Pomocí nesmírného kapitálu vyrostl ze země jako šlehnutím proutku obrovský závod, opravdové město a současně vzorná továrna. Usadilo se tu třicet tisíc dělníků většinou německého původu a utvořilo kolem něho předměstí. Výrobky tohoto města si svými významnými přednostmi získaly v několika měsících světovou proslulost.

Profesor Schultze dobývá železnou rudu a kamenné uhlí ze svých vlastních dolů. Zpracovává je hned na místě v ocelovou litinu. Vyrábí z nich hned na místě děla.

Schultze dokáže, co neumí žádný z jeho konkurentů. Ve Francii se vyrábějí ocelové pruty o váze čtyřicet tisíc kilogramů. V Anglii zhotovili dělo z kujného železa, těžké sto tun. V Essenu pan Krupp dokázal ulít olověné bloky o váze pět set tisíc kilogramů. Herr Schultze nezná hranic, žádejte od něho dělo jakékoliv váhy a jakékoliv účinnosti, poslouží vám v dohodnuté lhůtě dělem, blýskavým jako nový pěťák.

Ale musíte to také řádně zaplatit! Zdá se, že dvě stě padesát miliónů po kněžně z roku 1871 jen podráždilo jeho chuť.

Ve zbrojařském průmyslu stejně jako v ostatních věcech vynikne jen ten, kdo dokáže, co ostatní neumějí. A děla pana Schultze nejen dosahují nevídaných rozměrů, ale i když se mohou užíváním opotřebovat, nikdy se neroztrhnou. Stahlstadtská ocel jako by měla zvláštní vlastnosti. Vyprávějí se legendy o neznámých přísadách, o chemických tajemstvích. Jisté je jedině to, že nikdo o tom neví nic určitého.

A jisté je také to, že ve Stahlstadtu střeží žárlivě své tajemství. V tomto odlehlém koutě západní Ameriky, obklopeném pouštěmi, odloučeném od světa hradbou hor, vzdálených pět set mil od nejbližších malých lidských osad, by se marně hledala jakákoliv stopa svobody, která kdysi založila moc republiky Spojených států.

Dostanete-li se přímo pod zdi Stahlstadtu, nesnažte se projít některou z ohromných bran, jež místy přerušují linii příkopů a opevnění... Odežene vás neúprosná stráž. Musíte vystoupit v některém z předměstí. Do Ocelového města vniknete pouze tehdy, máte-li kouzelnou formulku, heslo nebo aspoň patřičně vystavené, orazítkované a podepsané povolení.Toto povolení měl bezpochyby mladý dělník, který jednoho listopadového rána přijel do Stahlstadtu; zanechal totiž v hostinci malý, už opotřebovaný kožený kufřík a vydal se pěšky k bráně, která byla nejblíže k osadě.

Byl to velký chlapík, statný a urostlý, nedbale oblečený. Měl na sobě podle způsobu amerických průkopníků volnou bundu, vlněnou košili bez límečku a kalhoty z manšestru, zastrčené do vysokých bot. Stáhl si do tváře široký plstěný klobouk, snad aby lépe zakryl uhelný prach, jímž měl prosáklou kůži, svižně si vykračoval a pohvizdoval si do hnědého vousu.

Když mladý muž přišel k okénku, prokázal se veliteli stráže orazítkovaným listem papíru a hned byl vpuštěn.

„Váš rozkaz je určen dílovedoucímu Seligmannovi, oddělení K, ulice IX, dílna 743,“ řekl poddůstojník. „Jděte okružní cestou pořád vpravo až ke vchodu K a tam se hlaste vrátnému... Znáte předpisy? Jestliže vejdete do jiného oddělení, než je vaše, budete propuštěn,“ dodal, když se nováček vzdaloval.

Mladý dělník šel udaným směrem po okružní cestě. Po pravé straně se táhl příkop a na náspu se procházely hlídky. Po levé straně, mezi širokou okružní cestou a množstvím budov, se vinula dvojitá linka okružní dráhy; kus dále se zvedala druhá zeď, podobná zdi vnější, jež vyznačovala vnitřní obvod města.

Město se podobalo kruhu a jednotlivá oddělení, ohraničená paprskovitě opevněnou linií, byla na sobě naprosto nezávislá, třebaže je obklopovala společná zeď a příkop.

Mladý dělník brzy dorazil k sloupu označenému písmenem K. — stál na kraji cesty před obrovskou branou, nad níž se tyčilo totéž písmeno z kamene — a ohlásil se vrátnému.

Tentokrát neměl co činit s vojákem, nýbrž s invalidou, který měl dřevěnou nohu a hruď ověšenou řády.

Invalida prohlédl papír, opět ho orazítkoval a řekl: „Pořád rovně. Devátá ulice vlevo.“

Mladý muž prošel druhou linií opevnění a konečně se ocitl v oddělení K. Silnice vedoucí k bráně tvořila jeho osu. Na každé straně se v pravém úhlu táhly řady stejných budov.

Hřmot strojů přímo ohlušoval. Šedivé budovy, proražené tisíci oken, se podobaly spíše živoucím obludám než bezvládným věcem. Ale nový příchozí byl patrně na takovou podívanou zvyklý, Protože jí nevěnoval nejmenší pozornost. Za pět minut našel ulici číslo IX, dílnu 743 a stál před dílovedoucím Seligmannem.

Ten vzal papír opatřený mnoha razítky, prozkoumal ho a obrátil se na mladého dělníka:

„Jste přijat jako pudlovač?“ zeptal se. „Vypadáte velmi mladě.“

„Na věku nezáleží,“ odpověděl druhý. „Bude mi brzo šestadvacet, a už jsem pudloval sedm měsíců... Jestli vás to zajímá, mohu vám ukázat vysvědčení. Přijal mě na jejich základě vedoucí osobního oddělení v New Yorku.“

Mladý muž mluvil plynně německy, ale s lehkým přízvukem, který asi vzbudil mistrovu nedůvěru.

„Vy jste Alsasan?“ zeptal se mladého muže.

„Ne, já jsem Švýcar... ze Schaffhausenu. Tady máte Všecky mé papíry, jsou v pořádku.“

Vytáhl z kožené tašky pas, pracovní knížku, vysvědčení a ukázal je mistrovi.

„Dobrá. Koneckonců už jste přijat a já vám mám jen určit, kde budete pracovat,“ řekl Seligmann, uspokojený předloženými úředními doklady.

Zanesl do seznamu jméno Johann Schwartz, které opsal z přijímacího listu, podal mladému muži modrý lístek s jeho jménem a číslem 57 938 a dodal:

„Musíte být u brány K každé ráno v 7 hodin, předložíte tam tento lístek, který vás opravňuje projít vnějším obvodem, vezmete si ze schránky ve vrátnici známku se svým závodním číslem a při příchodu mi ji ukážete. V 7 hodin večer, až budete odcházet, vhodíte známku do schránky u dveří do dílny, která je otevřená jen v tu dobu.“

„Já to znám... Smí se bydlit v obvodu?“ zeptal se Schwartz.

„Ne. Musíte si obstarat byt venku, ale můžete jíst v kantýně v dílně za velmi nízkou cenu. Vaše mzda bude pro začátek dolar denně. Každé čtvrtletí se zvýší o pět procent... Jediný trest je vyhazov. V první instanci ho určuji já za jakékoliv porušení pořádku, odvoláte-li se, rozhoduje inženýr... Začnete pracovat hned dneska?“

„Proč ne?“

„Bude to jen poloviční směna,“ poznamenal mistr a odváděl Schwartze k vnitřní chodbě.

Oba kráčeli širokou chodbou, přešli dvůr a vstoupili do obrovské haly podobající se svými rozměry i rozložením lehké konstrukci nástupiště ohromného nádraží. Schwartz ji rychle přelétl znaleckým pohledem a nemohl potlačit známku obdivu.

Na každé straně dlouhé haly se zdvíhaly dvě řady mohutných válců, objemných a vysokých jako sloupy v chrámu svatého Petra v Římě, a tyčily se od země až ke skleněné klenbě, kterou rozdělovaly na stejné části. Byly to komíny padesáti pudlovacích pecí, které byly postaveny u jejich základů. V každé řadě jich bylo padesát.

Na jednom konci lokomotivy stále odvážely vagóny naložené litinovými ingoty, které živily pece. Na druhém konci se prázdné vagóny nakládaly litinou zpracovanou na ocel a odvážely ji pryč. Zpracování se provádí „pudlováním“. Při této práci byly zaměstnány skupiny polonahých kyklopů, vyzbrojených dlouhými prohrabovacími tyčemi.

Litinové ingoty se naházejí do pece obložené vrstvou strusky a zahřejí se na vysokou teplotu. Abychom vyrobili železo, musíme várku pece míchat, aby se stala dokonale těstovitou. Abychom dostali ocel, vlastně karbid železa, který je železu tak blízký a přece se svými vlastnostmi značně liší od svého sourozence, musíme počkat, až je náplň pece tekutá, a v pecích musíme docílit velkého zvýšení teploty. Pudlař koncem svého háku hněte a válí kovovou hmotu všemi směry, točí jí a obrací uprostřed plamene, rozdělí ji přesně ve chvíli, kdy dosahuje ve směsi se struskou určitého stupně tvrdosti, na čtyři kusy neboli houbovité Jupy“, které pak odevzdá ke zpracování kovářským pomocníkům.

K dalšímu zpracování dochází přímo uprostřed haly. Před každou pecí stojí buchar poháněný parou z vysokého kotle, umístěného přímo v komíně; u buchaní je zaměstnán zvláštní dělník. Tento kyrysník průmyslu, oblečený od hlavy až k patě ve vysokých botách a plechových kamaších, chráněný silnou koženou zástěrou a maskovaný kovovou mřížkou, uchopí koncem dlouhých kleští rozžhavenou hmotu a táhne ji k bucharu. Drcená vahou obrovské masy vytlačí ze sebe jako houba v dešti jisker a žhavých kousků železa všechny nečisté látky, které obsahuje.

Kyrysník ji pak odevzdá pomocníkům, aby ji vtáhli zpátky do pece, kde se opět rozžhaví. Pak se zpracovává znovu bucharem.

V této nesmírné a obludné kovárně vládne nepřetržitý pohyb,nekonečně se točí pásy řemenů, rozléhají se tlumené údery, je slyšet ustavičný hukot, vyletují ohňostroje rudých jisker a oslepují záblesky z pecí rozžhavených do bělá. Uprostřed tohoto rachotu a zuření podmaněné hmoty si člověk připadá jako bezmocné dítě.

Tihle pudlovači jsou statní hoši! Hníst rukama ve strašném vedru kovové těsto dvě stě kilogramů těžké, několik hodin upírat oči na žhavé, oslepující železo, to jsou kruté poměry, které za deset let člověka strašlivě vysílí.

Schwartz, aby mistrovi ukázal, že to dovede, svlékl bundu a vlněnou košili, obnažil atletické tělo, na němž se rýsovaly svaly jako provazy, vzal tyč, s kterou pracoval jeden z pudlovačů, a začal pudlovat.

Když mistr viděl, že si při práci počíná opravdu dobře, opustil ho a vrátil se do kanceláře.

Mladý dělník pudloval kusy litiny až do oběda. Ale snad se vrhl do díla příliš horlivě, nebo se zapomněl toho rána pořádně najíst, což je při takové tělesné námaze nutné, i vypadal brzy ochable a vyčerpaně, až si toho všiml vedoucí skupiny.

„Nehodíte se na pudlovače, chlapče,“ řekl mu, „a uděláte lip, když požádáte ihned o změnu oddělení. Později by vám to nepovolili.“

Schwartz protestoval. Je to jen přechodná únava! Může pudlovat jako každý jiný!...

Vedoucí skupiny to nicméně ohlásil a mladého muže okamžitě předvolali k hlavnímu inženýrovi.

Ten si prohlédl jeho papíry, zavrtěl hlavou a zeptal se ho jako vyšetřující soudce:

„Vy jste byl v Brooklynu pudlovačem?“

Schwartz zahanbeně sklopil oči.

„Vidím, že se musím přiznat,“ řekl. „Byl jsem zaměstnán jako slévač, a protože jsem chtěl mít vyšší mzdu, chtěl jsem to zkusit jako pudlovač.“

„Všichni jste stejní!“ odpověděl inženýr a pokrčil rameny. „V pětadvaceti letech chcete umět to, co umí pětatřicetiletý muž jen výjimečně... Jste aspoň dobrým slévačem?“

„Byl jsem dva měsíce v první třídě.“

„Uděláte lip, když u toho zůstanete! Začnete u nás třetí třídou. Můžete mluvit o štěstí, že vám povoluji změnu oddělení!“Inženýr napsal několik slov na propustku, odeslal telegrafickou depeši a řekl:

„Vraťte známku, opusťte toto oddělení a jděte přímo do oddělení O, do kanceláře hlavního inženýra. Už o tom ví."

Stejné formality, které Schwartz prodělal u brány oddělení K, čekaly ho i v oddělení O. Vrátný se ho i tady na všecko vyptal, pak ho pustil dovnitř a poslal ho k vedoucímu dílny, který ho zavedl do slévárny. Tady však byla práce tišší a metodičtější.

„Tohle je jenom malá dílna k lití dvaačtyřicítek," řekl mu mistr. „Ve slévárně velkých děl mohou pracovat jenom dělníci první třídy."

„Malá" dílna byla jistě sto padesát metrů dlouhá a šedesát široká. Podle Schwartzova odhadu se v ní roztápělo nejméně šest set tyglíků, umístěných podle velikosti po čtyřech, po osmi nebo po dvanácti v postranních pecích.

Kadluby, v nichž se tavila ocel, byly na prodloužené ose dílny v jakémsi příkopu vyhloubeném uprostřed. Po každé straně příkopu vedly koleje, kde se pohyboval otáčivý jeřáb a přemisťoval podle potřeby nesmírně těžké kusy. Tak jako v pudlovacích halách, i tady na jednom konci haly vlaky přivážely bloky oceli, na druhém konci jiné odvážely dělové hlavně odlité z forem.

U každé formy stál muž se železnou tyčí, který udržoval stejnoměrnou teplotu tekuté oceli v tyglících.

Pracovní postup, který viděl Schwartz jinde, byl zde obzvlášť zdokonalený.

Když přišla chvíle slévání, výstražný zvonek dal signál všem tavičům. Dvojice dělníků stejné postavy, nesoucích vodorovně na ramenou železnou tyč, začaly postupovat stejnoměrným a přesně odměřeným krokem ke každé peci.

Důstojník s píšťalkou a vteřinovými hodinkami v ruce stál u jedné ze slévacích forem, které byly všechny postaveny co nejblíže u pecí. Z každé strany formy vedly ohnivzdorné roury pokryté plechem a svažovaly se v mírném úhlu až k trychtýřovité jímce, umístěné přímo nad formou. Vedoucí zapískl. Tyglík byl hned vytažen kleštěmi z ohně a zavěšen na železnou tyč dvou dělníků, kteří stáli nejblíž pece. Píšťalka zahvízdla jiným tónem a oba mužové vlili obsah svého tyglíku do příslušné roury. Potom hodili prázdnou a rozžhavenou nádobu do kádě. Skupiny u dalších pecí pracovaly úplně stejným způsobem, bez přerušení, s přesně vymezenými přestávkami, aby bylo tavení pravidelné a stejnoměrné.

Přesnost byla tak mimořádná, že za desetinu vteřiny po posledním vypočteném pohybu byl vyprázdněn poslední tyglík a vhozen do kádě. Takový dokonalý postup byl spíše výsledkem slepého mechanismu než projevem vůle několika set lidí.

Příčinou tohoto zázraku byly nezlomná kázeň, síla zvyku a práce v rytmu.

Zdálo se, že Schwartzovi je tato podívaná dobře známá. Přidali ho k dělníkovi stejné postavy, vyzkoušeli ho na méně důležité tavbě a shledali, že je výborným pracovníkem. Vedoucí skupiny mu už na konci první směny slíbil rychlý postup.

Když Schwartz v sedm hodin večer opustil oddělení O a vnější obvod, šel si do hostince pro zavazadlo. Pak se dal jednou z vnějších cest, brzy došel ke skupině domků, jichž si všiml už dopoledne, a snadno si vyhledal mládenecký byt u dobré ženy, která „přijímala strávníky".

Ale po večeři mladý dělník nevyhledal hospodu. Zavřel se do pokoje, vytáhl z kapsy zlomek ocele, který sebral patrně v pudlovací hale, a kousek hlíny z tyglíku, který vzal v oddělení O; potom je velmi pečlivě zkoumal ve světle čadící lampy.

Vytáhl z kufru velký sešit v tlustých deskách, zalistoval ve stránkách popsaných poznámkami, vzorci a výpočty, a zapsal si dobrou francouzštinou, ale z opatrnosti šifrovaným písmem, jehož klíč znal jen sám:

„10. listopadu. — Stahlstadt. — Na způsobu pudlování tu není nic zvláštního, jedině snad volba dvou rozličných a poměrně nízkých teplot pro první a pro další zahřívání podle předpisů stanovených Černovem. Tavba se provádí podle postupu Kruppova, ale naprosto přesně a pravidelnými pohyby. Tato přesnost pracovních postupů je velkou německou předností. Má původ v hudebním cítění, které je německé rase vrozeno. Angličané takové dokonalosti nikdy nedosáhnou: chybí jim sluch a ovšem i kázeň. Francouzi k ní mohou dospět snáze, vždyť jsou nejlepšími tanečníky na světě. Až dosud není na obrovských úspěších Schultzovy výroby nic tajemného. Vzorky rudy, které jsem sebral v horách, jsou značně podobné našim dobrým rudám. Vzorky kamenného uhlí jsou jistě velmi krásné a mají zřejmé hutnické vlastnosti, ale nemají v sobě nic zvláštního. Schultzova výrobní metoda nepochybně spočívá v tom, že se zvlášť pečlivě snaží zbavit materiál šech cizích přísad a že dbá na naprostou čistotu. To není ovšem nic obtížného. Abych poznal všecky prvky problému, musím ještě důkladně prozkoumat složení ohnivzdorné hlíny, z níž jsou vyrobeny tyglíky a taviči roury. Až to zjistím a až patřičně vyškolíme své skupiny slévačů, nevidím důvod, proč bychom nepracovali tak jako tady. Viděl jsem ovšem jen dvě oddělení a je jich tu aspoň čtyřiadvacet, kromě toho ještě ústřední orgán všeho, oddělení plánů a modelů, tajný kabinet! Copak asi kují tam v tom doupěti? Co asi hrozí našim přátelům po vyhrůžkách, které vyřkl Herr Schultze, když se ujal svého dědictví?"

Schwartz, za celý den značně unavený, se po těchto otázkách svlékl, lehl si do malého lůžka, nepohodlného jako všechny německé postele, zapálil si dýmku, pokuřoval a začal si číst starou knížku. Ale myšlenky jako by mu bloudily jinde. Ze rtů mu vystupovaly kotoučky vonného dýmu a bylo slyšet: Puk... puk... puk... puk!

Konečně odložil knihu a dlouho přemýšlel, jako by byl zahloubán do řešení nesnadného problému.

„I kdyby v tom byl sám ďábel," vykřikl nakonec, „odhalím tajemství pana Schultze, a hlavně zjistím, co zamýšlí proti France-Ville!"

Schwartz usnul se jménem doktora Sarrasina na rtech; ale ve spánku se to jméno změnilo na Janu, doktorovu dceru. Vzpomínka na tuto dívenku byla stále ještě živá, ačkoliv se z Jany od té doby, co ji neviděl, stala jistě už mladá slečna. Tento jev se dá snadno vysvětlit obvyklými zákony sdružování představ: myšlenka na doktora obsahovala v sobě i velmi příbuznou představu jeho dcery. A tak když se Schwartz — nebo spíše Marcel Bruckmann — vzbudil a měl ještě Janino jméno v hlavě, nedivil se tomu a viděl v tom nový důkaz správnosti psychologických zásad Stuarta Milla.

ALBRECHTOVA ŠACHTA

Paní Bauerová, hodná žena, která Marcelovi Bruckmannovi poskytovala přístřeší, byla Švýcarka a vdova po horníkovi. Její muž zahynul před čtyřmi lety při jednom z neštěstí, jež činí z života havířů ustavičný boj. Továrna jí vyplácela malou roční penzi třiceti dolarů, k ní přistupoval nepatrný výdělek ze zařízeného pokojíku a mzda, kterou přinášel každou neděli její synek Karel.

Karlovi nebylo ještě třináct let, ale byl už zaměstnán v dolech. Otvíral a zavíral za projíždějícími vozíky s uhlím jedny z mnoha vzdušných dvířek, jež jsou nezbytné pro větrání chodeb, protože ženou vzduch určeným směrem. Domek, který matka pronajímala, byl od Albrechtovy šachty hodně daleko, takže chlapec nemohl každý večer chodit domů spát; proto mu přidělili ještě navíc malé noční zaměstnání přímo v dole. Hlídal a ošetřoval šest koní v podzemní stáji, když kočí vyfáral nahoru.

Skoro celý Karlův život probíhal pět set metrů pod povrchem zemským. Ve dne hlídal vzdušnou šachtu, v noci spal na slámě u koní. Jenom v neděli vystupoval na denní světlo a mohl se na několik hodin těšit z onoho společného majetku lidstva, jakým je slunce, modrá obloha a mateřský úsměv.

Je samozřejmé, že když po takovém týdnu vyšel ze šachty, nepodobal se právě mladému elegánovi. Vypadal spíš jako skřítek z pohádky, kominík nebo papuánský černoch. Však také paní Bauerové vždycky hodně dlouho trvalo, než ho vydrhla v horké vodě mýdlem. Potom mu oblékla pěkné šaty ze silného zeleného sukna, byly přešité po otci a paní je vytáhla z hluboké skříně z jedlového dřeva. Od této chvíle až do večera nepřestávala obdivovat svého chlapce a pokládala ho za nejkrásnějšího na světě.

Když se Karel zbavil uhelného nánosu, nebyl o nic ošklivější než jiní chlapci. Měl plavé, hedvábné vlasy a vlídné modré oči, které se dobře hodily k nápadně bílé pleti; ale postavu měl na svůj věk příliš malou. Život bez slunce způsoboval, že byl chudokrevný jako skleníkový salát, a kdyby doktor Sarrasin změřil krev mladého chlapce svým počítačem krvinek, patrně by zjistil zcela nedostatečný počet těchto krevních částeček.

Jinak to byl chlapec mlčenlivý, flegmatický, klidný; měl v sobě i trochu pýchy, kterou dodává všem horníkům bez výjimky pocit stálého nebezpečí, zvyk pravidelné práce a uspokojení nad překonanými obtížemi.

Měl největší radost, když si mohl sednout vedle matky k čtverhrannému stolu uprostřed nízké místnosti a napíchávat na lepenku množství ošklivého hmyzu, který si přinášel z hlubin země. Vlažná a stálá teplota v dolech má svou zvláštní zvířenu, málo známou přírodopiscům, a vlhké stěny uhelné sloje mají také podivnou květenu nazelenalých mechů, nepopsaných hub a beztvarých řas. Toho si všiml inženýr Maulesmuhle, milovník entomologie, nauky o hmyzu, a slíbil chlapci malou odměnu za každý nový druh, jehož exemplář mu donese. Naděje na odměnu zpočátku přiměla chlapce k tomu, aby pečlivě prohledával všechna zákoutí uhelných slojí, ale potom z něho pomalu učinila sběratele. A teď sbíral hmyz už i pro sebe.

Ale neomezoval své záliby jen na pavouky a stonožky. Udržoval ve své samotě přátelské styky se dvěma netopýry a s velkým potkanem. Tato tři zvířata byla, dá-li se mu věřit, nejchytřejší a nejroztomilejší na světě; byla ještě vtipnější než koně s dlouhou hedvábnou hřívou a s lesklými hřbety, o nichž ostatně Karel taky mluvil jen s obdivem.

Byl tu především Blair-Athol, nejstarší z celé stáje, starý filozof, který sestoupil před šesti lety pět set metrů pod zem a už nikdy nespatřil denní světlo. Teď už byl téměř slepý. Ale jak dobře znal svůj podzemní labyrint! Jak se dovedl otáčet napravo nebo nalevo, když táhl vůz, a nikdy se nezmýlil ani o krok! Jak přesně se zastavoval před vzdušnými vrátky a nechával potřebné místo, aby je Karel otevřel! Jak ráno i večer přátelsky zaržál přesně v minutu, kdy měl dostat píci! A jak je hodný, přítulný a něžný!

„Říkám vám, maminko, když k němu přiblížím hlavu, otírá se mi o tvář a líbá mě," tvrdil Karel. „A že má Blair-Athol hodiny v hlavě, to je moc pohodlné, věřte mi! Bez něho bychom celý týden nevěděli, jestli je noc nebo den, večer nebo ráno!"

Takhle chlapec vyprávěl a paní Bauerová ho nadšeně poslouchala. Zamilovala si Blair-Athola stejně jako její chlapec a nikdy mu nezapomněla poslat kousek cukru. Co by za to dala, kdyby mohla spatřit toho starého služebníka, kterého znával už její muž, a navštívit přitom ono neblahé místo, kde nalezli po výbuchu třaskavého plynu tělo ubohého Bauera, zuhelnatělé a černé jako saze... Ale ženy do dolů nesmějí, musila se tedy spokojit častými popisy svého syna.

Ach, znala dobře doly, ten velký černý jícen, odkud se její manžel už nevrátil. Kolikrát čekala vedle toho zejícího otvoru, který měl v průměru osmnáct stop, stála u zdi z tesaných kamenů a sledovala pohledem dvojitou šachtu z dubového dřeva, v níž se spouštěly koše připevněné na laně a zavěšené na ocelových kladkách, kolikrát si prohlížela vysokou těžní věž, strojírnu s parním strojem, kabinu známkaře a všecko ostatní. Kolikrát se ohřívala u stále planoucího ohně v obrovském železném koši, kde si horníci suší šaty po výstupu z propasti, kde si netrpěliví kuřáci zapalují dýmky! Jak jí byl blízký hřmot a ruch té pekelné brány! Dělníky, kteří připojují a odpojují vozy naplněné uhlím, svěšovače, třídiče, čističe, strojníky, topiče — všecky je viděla a často pozorovala při práci.

Nikdy však nemohla vidět, ale přesto dobře viděla očima srdce, co se děje, když naplněný koš unáší do hlubin lidský hrozen dělníků; byl mezi nimi kdysi její manžel a teď jediný syn!

Slyšela, jak se jejich hlasy a smích vzdalují v hloubce, jak slábnou a pak tichnou úplně. Sledovala v myšlenkách tu klec, která padala úzkou a kolmou šachtou do hloubky pěti až šesti set metrů — do té hloubky by se vešly čtyři velké pyramidy!... Viděla, jak konečně dospívá k cíli své dráhy a jak mužové spěchají, aby vystoupili na pevnou půdu.

A teď se rozbíhají po podzemním městě, jedni vpravo, druzí vlevo, vozači odcházejí k vozíkům; rubači s železnými krumpáči míří k balvanům uhlí, které mají dobývat; stavaři vyplňují pevným zdivem štoly, z nichž už bylo vytěženo uhlí; tesaři stavějí výdřevy, jež podpírají nevyzděné chodby; cestáři opravují cesty a kladou koleje; zedníci stavějí klenuté chodby...

Z šachty vychází ústřední chodba a ústí jako široká ulice do druhé šachty, vzdálené tři až čtyři kilometry. Od ústřední chodby se v pravém úhlu paprskovitě rozbíhají vedlejší chodby a rovnoběžně s ní chodby třetího řádu. Mezi těmito

cestami stojí zdi, pilíře z uhlí nebo z kamene. Všecko je pravidelné, čtverhranné, pevné černé... A v tomto bludišti stejně širokých i dlouhých ulic se pohybuje, rozmlouvá a pracuje v záři bezpečnostních lamp celá armáda polonahých havířů...

Tak si to často představovala paní Bauerová, když byla sama u plotny a přemýšlela.

V tom množství křižujících se chodeb viděla především jednu, kterou znala lépe než ostatní: tu, kde otvíral a zavíral vrátka její malý Karel.

Navečer denní směna vystoupila a byla vystřídána noční směnou. Ale její syn nevstupoval do koše. Odcházel do stáje, vyhledal tam svého milého Blair-Athola a dal mu k večeři oves a trochu sena; potom sám pojedl malou studenou večeři, kterou mu matka posílala dolů, pohrál si chvíli se svou velkou krysou, klidně mu seděla u nohou, a se dvěma netopýry, ti kolem něho nemotorně poletovali, a pak usnul na slaměném lůžku.

Jak to paní Bauerová všecko dobře věděla, jak dokonale rozuměla všem maličkostem, o kterých jí Karel vykládal!

„Víte, maminko, co mi řekl včera pan inženýr Maulesmiihle? Řekl mi, že mi teď někdy dá několik otázek z aritmetiky, a když mu na ně dobře odpovím, že mu budu držet měřičskou šňůru, až bude v dole vyměřovat svou buzolou. Budou asi vrtat spojovací chodbu s Weberovou šachtou; dá to spoustu měření, aby ji správně prorazili!“

„Doopravdy?“ zvolala paní Bauerová radostně, „tohle řekl pan inženýr Maulesmiihle?“A už si představovala svého chlapce, jak drží šňůru a chodí po chodbách, inženýr se sešitem v ruce zaznamenává čísla, upírá oči na buzolu a určuje směr vrtání.

„Bohužel,“ dodává Karel, „neznám nikoho, kdo by mi vysvětlil pár věcí, kterým v aritmetice nerozumím. Mám strach, že to nebudu umět.“

Teď se vmísil do hovoru Marcel, který mlčky kouřil u plotny; měl na to jako podnájemník právo. Řekl chlapci:

„Pověz mi, co ti dělá obtíže, snad ti to budu moci vysvětlit“

„Vy?“ zeptala se paní Bauerová nedůvěřivě.

„Jistě,“ odpověděl Marcel. „Copak si myslíte, že se ve večerních kursech ničemu nenaučím? Vždyť tam chodím pravidelně každý den! Učitel je se mnou náramně spokojený a říká, že bych mu mohl někdy vypomáhat!“

Po těchto slovech si Marcel přinesl ze svého pokoje čistý bílý sešit, posadil se k chlapci, zeptal se ho, co je mu nejasné, a vysvětlil mu to tak dobře, že užaslý Karel se v tom zakrátko vyznal.

Od toho dne měla paní Bauerová k podnájemníkovi větší úctu; také Marcel si malého přítele velmi oblíbil.

Brzy se ukázalo, že je vzorným dělníkem, a zanedlouho byl povýšen do druhé třídy, hned nato do první. Každé ráno v sedm hodin byl u brány O. Každý večer odcházel po jídle do kursu, který vedl inženýr Trubner. Stejně horlivě přistupoval ke geometrii, algebře, deskriptivní geometrii i rýsování strojů a měl tak rychlé úspěchy, že učitel nevycházel z úžasu. Po dvouměsíčním pobytu v Schultzových závodech byl už mladý dělník pokládán za jednoho z nejinteligentnějších mužů nejenom v oddělení O, ale v celém Ocelovém městě. Ve zprávě, kterou podával jeho nejbližší nadřízený po skončení prvního čtvrtletí, byla tato výslovná pochvala:

„Schwartz (Johann), 26 roků, slévač první třídy. Pokládám za povinnost upozornit ústřední správu na tohoto muže, .mimořádně nadaného' ze tří důvodů: za prvé na základě teoretických vědomostí, za druhé praktických zkušeností a za třetí nevšední vynalézavosti ducha.“

Přesto muselo dojít k výjimečné události, aby Marcel na sebe obrátil pozornost představených. Jako obvykle, tato událost na sebe nedala čekat; bylo to naneštěstí za nejtragičtějších okolností.

jednou v neděli dopoledne byl Marcel velmi překvapený, že slyší odbíjet deset hodin a jeho malý přítel Karel se u něho ještě neobjevil; šel se dolů zeptat paní Bauerové, neví-li, proč se tak zdržel. Byla velmi znepokojená. Karel měl být už aspoň dvě hodiny doma. Když Marcel viděl její strach, nabídl se, že se půjde optat, co se děje, a odešel k Albrechtově šachtě.

Cestou potkal skupinu havířů a zeptal se jich, zda neviděli malého chlapce; když dostal zápornou odpověď a vyměnil s nimi Gliick auf — Zdař bůh, pozdrav německých horníků, pokračoval v cestě.

Dorazil k Albrechtově šachtě asi v jedenáct hodin. Nebyl tam hlučný život jako ve všední den. Našel tam jenom mladou „modistku“ — toto jméno dávají horníci žertem a ironicky třídičkám uhlí; bavila se se známkařem, který musel být i ve svátek u šachty.

„Neviděl jste vycházet malého Karla Bauera, číslo 41 902?“ zeptal se ho Marcel.

Muž se podíval do seznamu a zavrtěl hlavou.

„Má důl ještě nějaký jiný východ?“

„Ne, tohle je jediný,“ odpověděl kontrolor. „Upadni chodba, co má vyústit na sever, není ještě dokončená.“

„Chlapec je tedy dole?“

„Určitě, ale je to divné, protože v neděli tam zůstává jenom pět zvlášť určených hlídačů.“

„Mohu tam sfárat, abych to zjistil?“

„Bez povolení to nejde.“

„Mohlo se tam stát neštěstí,“ řekla teď modistka.

„Neštěstí v neděli — to není možné.“

„Já se ale musím dovědět, co se s ním stalo,“ řekl Marcel.

„Obraťte se na vrchního strojníka támhle v té kanceláři... jestli tam teď je...“

Vrchní strojník v nedělních šatech a s límečkem, tuhým jako z plechu, se naštěstí zdržel u svých papírů. Protože to byl moudrý a lidský člověk, začal sdílet Marcelův nepokoj.

..Půjdeme se podívat, co s ním je,“ řekl.

Dal rozkaz strojníkovi, který měl službu, aby byl stále připravený u lana, a chystal se s mladým dělníkem sfárat dolů. „Nemáte Galibertovy přístroje?“ zeptal se mladík. „Možná že je budeme potřebovat.“„Máte pravdu. Člověk nikdy neví,

co se děje tam dole.“

Vrchní strojník vzal ze skříně dvě zinkové nádržky podobné nádobám, jaké nosí v Paříži na zádech prodavači sladkého nápoje „koko“. Jsou to skříňky se stlačeným vzduchem; vedou od nich dvě kaučukové trubice, jejichž ústí z rohoviny se vloží do úst mezi zuby. Naplňují se zvláštními měchy, které jsou sestrojené tak, že se dají úplně vyprázdnit. Nos se stiskne dřevěnými svorkami a s touto zásobou vzduchu se dá bezpečně proniknout i do zcela nedýchatelného prostředí.

Když vrchní strojník a Marcel dokončili přípravy, vstoupili do koše, v kladkách zaskřípělo lano a začali sestupovat. Povídali si ve světle dvou malých elektrických lampiček a nořili se do hlubin země.

„Nejste přece od řemesla a ani na vás není vidět strach,“ řekl vrchní strojník. „Viděl jsem lidi, kteří se nemohli odhodlat sestoupit dolů nebo si zalezli jako králíci na dno koše.“

„Opravdu?“ odpověděl Marcel. „Mně to vůbec nevadí. Já už jsem totiž asi dvakrát nebo třikrát sfáral do dolů.“

Brzy byli na dně šachty. Hlídač na nárazišti malého Karla vůbec neviděl.

Zamířili ke stáji. Koně tam byli sami a bylo vidět, že se nudí. Poznali to aspoň podle zaržání na uvítanou, kterým Blair-Athol pozdravil tři lidské postavy. Na hřebíku visel Karlův vak a v koutě vedle hřebelce ležela cvičebnice aritmetiky.

Marcel hned zjistil, že tu není chlapcova lampa, což bylo novým důkazem, že je ještě v dole.

„Možná že ho to někde zasypalo,“ řekl vrchní strojník, „ale je to málo pravděpodobné! Co by dělal v neděli v těžných šachtách?“

„Možná že hledal hmyz, než vyfáral!“ odpověděl hlídač. „Je to jeho koníček!“

Mezitím přišel kočí a tu domněnku potvrdil. Viděl Karla, jak odcházel před sedmou hodinou s lampou.

Nezbývalo tedy, než aby začali prohledávat podzemí.

Svolali píšťalou ostatní hlídače, rozdělili si pátrání na velkém plánu dolu a každý z nich s lampou v ruce se vydal na prohlídku chodeb druhého a třetího řádu, které na něho připadaly.

Za dvě hodiny prošli a prohlédli celý obvod dolu a všech sedm se jich znovu sešlo u náraziště. Nikde nebyla nejmenší stopa po nějakém závalu, ale také ani nejmenší stopa po Karlovi. Vrchní strojník, snad na něj už působil vzrůstající hlad, se klonil k názoru, že chlapec asi nepozorovaně prošel a teď už je nejspíš doma; ale Marcel měl opačné mínění a trval na dalším pátrání.

„Co je tohle?“ zeptal se a ukázal na plánu na vytečkované plochy, které mezi přesně a podrobně vyznačenými místy v sousedství vypadaly jako terrae ignotae — neznámé země, jak zeměpisci označují obvod polárních krajin.

„To je opuštěné pásmo, těžní vrstva je tam totiž velmi slabá,“ odpověděl vrchní strojník.

„Je tu opuštěné pásmo?... Tam ho tedy musíme hledat!“ prohlásil Marcel tak rozhodně, že ostatní mužové uposlechli.

Bez meškání se vydali k ústí chodeb, které podle lepkavého a plesnivého vzhledu stěn byly jistě už mnoho let opuštěné.

Šli tudy nějakou dobu a nenašli nic podezřelého; vtom je Marcel zastavil a řekl: „Není vám těžko a nebolí vás hlava?“

„Ano! Máte pravdu!“ odpověděli jeho průvodci.

„Já už se cítím chvíli skoro omámený. Je tu jistě kysličník uhličitý... Dovolíte, abych rozškrtl zápalku?“ zeptal se vrchního strojníka.

„Rozškrtněte, chlapče, beze všeho.“

Marcel vytáhl z kapsy malou krabičku zápalek, rozškrtl jednu, shýbl se a přiblížil plamínek k zemi. Oheň ihned zhasl.

„Já jsem to věděl,“ řekl. „Plyn je těžší než vzduch a drží se u země... Nesmíme tady zůstat — mluvím totiž o těch, kteří nemají Galibertovy přístroje. Chcete-li, mistře, budem pokračovat v pátrání sami.“

Pak si Marcel a vrchní strojník zastrčili do úst trubici vzduchového přístroje, nosní dírky sevřeli svorkami a pohroužili se do spleti starých chodeb. Za čtvrt hodiny se vrátili a obnovili vzduch v nádržkách; potom zase odešli.

Když to opakovali potřetí, jejich úsilí bylo konečně korunováno úspěchem. Daleko v temnotě se objevila slabá modravá záře elektrické svítilny. Běželi tam...

U vlhké zdi nehybně ležel ubohý malý Karel, už chladný. Modré rty, tvář pokrytá skvrnami, němý tep i poloha prozrazovaly, co se stalo.

Chtěl něco zdvihnout se země, shýbl se a přímo utonul v kysličníku uhličitém.

Veškeré úsilí vrátit ho životu bylo marné. Smrt nastala už před Čtyřmi nebo pěti hodinami.

Druhý den večer se na novém hřbitově ve Stahlstadtu objevil malý hrob. Nešťastná paní Bauerová ztratila své dítě tak, jako předtím ztratila muže.

ÚSTŘEDNÍ BLOK

Skvělá zpráva doktora Echternacha, vrchního lékaře Albrechtovy šachty, potvrdila, že smrt Karla Bauera, č. 41 902, třináctiletého vrátkaře v chodbě 228, byla zaviněna zadušením, jež vzniklo pohlcením značného množství kysličníku uhličitého dýchacími orgány.

Druhá, méně skvělá zpráva inženýra Maulesmuhla dokázala, že je nezbytně nutné zapojit do větrací soustavy pásmo B plánu XIV, jehož chodbami prosakuje tento smrtonosný plyn jakousi pomalou a neznatelnou destilací.

Tento úředník nakonec upozornil příslušná místa na obětavost vrchního strojníka Rayera a slévače první třídy Johanna Schwartze.

Když si za týden či za deset dní nato bral mladý dělník ve vrátnici svou známku, našel na hřebíku orazítkovaný rozkaz:

„Zaměstnanec Schwartz se dnes v deset hodin ohlásí v kanceláři generálního ředitele, ústřední blok, brána a silnice A. Vycházkový oblek.“

„Konečně!“... pomyslil si Marcel. „Dali si na čas, ale přece to přišlo!“

Za svých hovorů s kamarády a na nedělních procházkách kolem Stahlstadtu získal dostatečný přehled o ústřední organizaci města a dověděl se, že dostat povolení ke vstupu do ústředního bloku není žádná maličkost. Vyprávěly se o tom úplné legendy. Říkalo se, že vetřelci, kteří chtěli vniknout lstí do tohoto zakázaného pásma, se už nikdy nevrátili; že dělníci a úředníci jsou podrobeni před svým přijetím celé řadě zednářských obřadů a musí složit nejslavnější přísahu, že neprozradí nic, co se tam děje; tajný soud je pak prý nemilosrdně potrestá smrtí, jestliže poruší svou přísahu... Tuto svatyni spojuje prý s okružní linkou podzemní dráha... Noční vlaky tam dovážejí neznámé návštěvníky ... Občas se tam koná zasedání nejvyšší rady, na něž docházejí tajemné osobnosti a účastní se rozhodování...

Marcel nepřikládal těmto řečem více víry, než bylo třeba, ale věděl, že jsou vcelku obecným vyjádřením nezvratné skutečnosti: že do ústředního úseku lze vniknout jen s největšími obtížemi. Ze všech dělníků, které znal — a měl přátele mezi horníky v rudných i uhelných dolech, mezi dělníky ve válcovnách i u vysokých pecí, mezi nádeníky, mezi tesaři i mezi kováři — ani jediný neprošel branou A.

A tak se tam s pocitem opravdové zvědavosti a vnitřní radosti v určenou hodinu ohlásil. Brzy se mohl přesvědčit, že bezpečnostní opatření jsou opravdu nejpřísnější.

Především byl Marcel už očekáván. Ve vrátnici stáli dva muži v šedých stejnokrojích s šavlí po boku a s revolverem za pasem. Tato vrátnice měla dvoje dveře jako vchod do kláštera přísného řádu, jedny vnější, druhé vnitřní, a ty se nikdy neotvíraly současně.

Prohlédli mu propustku a orazítkovali ji. Marcel neprojevil překvapení, když dva zasvěcenci ve stejnokrojích vytáhli bílý šátek a pečlivě mu zavázali oči.

Pak ho vzali pod paží a mlčky se s ním vydali na cestu.

Po dvou až třech tisících kroků vyšli vzhůru po schodech, potom se otevřely a zase zavřely jakési dveře a Marcel si směl sejmout pásku.

Stál ve velmi prosté místnosti, bylo tam několik židlí, černá tabule a široká rýsovací deska, kolem ní ležely různé nástroje potřebné k rýsování. Světlo sem vnikalo vysokými okny s matným sklem.Skoro současně vstoupili do místnosti dva vážní mužové, na nichž bylo vidět, že mají univerzitní vzdělání.

„Byl jste nám doporučen jako vzdělaný člověk,“ řekl jeden z nich. „Vyzkoušíme vás a uvidíme, jestli se hodíte do oddělení modelů. Jste schopen odpovídat nám na otázky?“

Marcel skromně prohlásil, že je přichystán ke zkoušce.

Dva zkoušející mu postupně kladli otázky z chemie, geometrie a algebry. Mladý dělník je všestranně uspokojil jasnými a přesnými odpověďmi. Kresby, které rýsoval křídou na tabuli, byly přehledné, lehké a elegantní. Rovnice byly sevřeně urovnány v rovnoměrných řadách jako linie elitního pluku. Jeden z jeho důkazů byl dokonce tak pozoruhodný a tak nový pro zkoušející, že se před ním netajili údivem a zeptali se ho, kde se tomu naučil.

„V Schaffhausenu, v mé vlasti, na obecné škole.“

„Zdá se, že jste dobrý kreslíř.“

„Byl to můj nejoblíbenější předmět“

„Vzdělání, jaké se poskytuje ve Švýcarsku, je vskutku pozoruhodné!“ řekl jeden zkoušející druhému. „Dáme vám dvě hodiny na tenhle rys,“ ukázal kandidátovi na průřez dosti složitým parním strojem. „Provedete-li ho dobře, budete přijat se známkou mimořádně uspokojivý?

Marcel osaměl a dal se horlivě do práce.

Když se zkoušející přesně po skončení lhůty vrátili, byli nad jeho rysem tak užaslí, že připojili k slíbenému vyznamenání: Nemáme kreslíce podobného nadání.

Pak se mladého dělníka znovu chopili šediví zasvěcenci a se stejnou obřadností, to jest se zavázanýma očima, ho dovedli do úřadovny generálního ředitele.

„Jste navržen do jedné z kreslířských kanceláří v modelovém oddělení,“ řekla mu tato významná osobnost „Jste ochoten podrobit se podmínkám předpisů?“

„Neznám je,“ řekl Marcel, „ale předpokládám, že jsou přijatelné.“

„Jsou takovéhle: 1. Jste povinen po celou dobu svého zaměstnání bydlet přímo v obvodu oddělení. Smíte z něho vycházet pouze na zvláštní povolení, a to zcela výjimečně. — 2. Podléháte vojenské kázni a jste povinován svým představeným naprostou poslušností pod přísnými vojenskými tresty. Zato máte stejné postavení jako poddůstojníci aktivní armády a můžete řádným postupem získat vyšší hodnost — 3. Zavazujete se přísahou, že nikdy nikomu neprozradíte, co uvidíte v té části oddělení, kam máte přístup. — 4. Vaši nadřízení velitelé vám budou otvírat korespondenci, kterou budete posílat i dostávat, a tato korespondence se omezuje jen na vaši rodina“ „Zkrátka — jsem tu ve vězení,“ pomyslel si Marcel. Potom klidně odpověděl:

„Tyto podmínky se mi zdají správné a jsem ochoten se jim podřídit.“

„Dobrá. Zdvihněte ruku... Přísahejte... Jste jmenován kreslířem v dílně číslo 4... Bude vám přidělen byt, a pokud jde o jídlo, je tady prvotřídní jídelna... Nemáte s sebou své věci?“

„Ne, pane. Nevěděl jsem, co mi budete chtít, a nechal jsem je u bytné.“

„Přinesou vám je, protože už nesmíte ven z oddělení.“

„Udělal jsem dobře,“ pomyslil si Marcel, „že jsem psal poznámky tajným písmem! Kdyby je našli...“

K večeru už byl Marcel zařízen v hezkém pokojíku ve čtvrtém patře domu s okny do prázdného dvora a mohl se poprvé zamyslit nad svým novým životem.

Nemusí být snad tak smutný, jak si zpočátku představoval. Jeho druhové — seznámil se s nimi v restauraci — byli vesměs klidní a mírní jako všichni lidé práce. Aby se trochu rozptýlili, protože v tomto jednotvárném životě bylo málo zábavy, někteří z nich utvořili orchestr a každý večer obstojně hráli. V řídkých hodinách oddechu poskytovaly duchu

vzácnou vědeckou potravu knihovna a čítárna. Všichni zaměstnanci musili povinně navštěvovat odborné kursy, které řídili nejlepší profesoři, a skládali četné zkoušky. Tomuto stísněnému prostředí chyběla ovšem svoboda, vzduch. Bylo to jako kolej, ovšem velmi přísná a pro dospělé. Ale muže, kteří byli zvyklí na železnou kázeň, to tísnivé ovzduší snad ani netížilo.

V této práci, jíž se Marcel věnoval tělem i duší, uplynula zima. Vytrvalost, přesnost jeho výkresů, mimořádné pokroky v učení, jichž si všimli všichni učitelé a všichni zkoušející, mu za krátký čas získaly mezi těmito pracovitými lidmi poměrnou proslulost Podle všeobecného mínění byl nejobratnějším, nejnadanějším a nejvynalézavějším kresličem. Vyskytla-li se nějaká nesnáz, vždycky se obraceli na něho. Sami vedoucí se spoléhali na jeho zkušenost a měli k němu úctu, jakou si i při nejzjevnější žárlivosti vynucují zásluhy.

Jestliže však mladý muž počítal, že vstupem do oddělení modelů pronikne do skrytých tajemství, velmi se zmýlil.

Jeho život byl uzavřen v železné kleci, byla široká tři sta metrů a obklopovala úsek ústředního bloku, do něhož byl přidělen. Teoreticky se jeho rozumová činnost mohla a měla rozvinout do všech nejvzdálenějších odvětví kovoprůmyslu. Prakticky však byla omezena na rýsování parních strojů. Konstruoval stroje všech rozměrů a činností, pro každý průmysl a každé použití, pro válečné lodi i pro tiskařské lisy; ale nikdy nepřekročil tento úzký obor. Dělba práce, dovedená na nejzazší meze, ho sevřela jako do svěráku.

Po čtyřech měsících pobytu v oddělení Marcel nevěděl o celkové práci Ocelového města o nic víc, než když tam nastoupil. Přesto shromáždil několik povšechných poznámek o organizaci města, v níž byl při všech svých zásluhách jen jedním z téměř nejnepatrnějších koleček. Věděl, že středem pavučiny, kterou tvoří Stahlstadt, je Býčí věž, jakási obří stavba, vévodící všem ostatním budovám. Dověděl se také — rovněž z legendárního vyprávění při jídle — že Herr Schultze má v přízemí této věže soukromý byt a že jeho proslulá tajná pracovna je v jejím středu. Tento klenutý sál je prý zajištěn proti jakémukoliv nebezpečí požáru a je vypancéřován zevnitř tak jako obrněná loď navenek. Zavírá se prý soustavou ocelových dveří se samostříly, ten systém by stačil i té nejnedůvěřivější bance. Podle všeobecného mínění pracuje Herr Schultze na dokončení strašného válečného stroje dosud neobvyklých účinků, a ten má v nejbližší době zajistit Německu světovou nadvládu.

Marcel chtěl proniknout do tohoto tajemství a marně probíral v hlavě nejodvážnější plány, jak se vetřít do opevnění nebo jak použít přestrojení. Musil si přiznat, že jeho plány se nedají prakticky uskutečnit. Ty temné a mohutné linie hradeb, v noci zalité světlem a střežené zkušenými strážemi, kladly jeho úsilí nepřekonatelné překážky. I kdyby se mu je nakonec podařilo zdolat, co by spatřil? Nepatrné úseky, vždycky jen nepatrné úseky, nikdy celek!

Nevadí. Přísahal si, že neustoupí, a také neustupoval. Kdyby se musil deset let připravovat, vydržel by deset let. Však udeří hodina, kdy se zmocní tohoto tajemství! Je to nutné. France-Ville, toto šťastné město, stále vzkvétalo, jeho blahodárná zařízení prospívají všem a otvírají sklíčenému lidstvu nové obzory. Marcel nepochyboval, že Schultze při takovém úspěchu latinské rasy je víc než kdy jindy odhodlán splnit své hrozby. Důkazem toho je Ocelové město a celá jeho činnost.

Tak uplynula řada měsíců.

Jednoho dne v březnu, když si Marcel po tisící opakoval svou. Hannibalovu přísahu, přišel mu jeden z jeho známých šedých zasvěcenců oznámit, že s ním chce mluvit generální ředitel.

„Herr Schultze mi nařídil," řekl mu tento vysoký úředník, „že mu mám poslat našeho nejlepšího kreslíře. To jste vy. Sbalíte si věci a přestěhujete se do vnitřního obvodu. Jste povýšen do hodnosti poručíka."

A tak právě ve chvíli, kdy už Marcel přestával věřit v konečný úspěch, pomohl mu logický a přirozený výsledek jeho nadlidské píle k vytouženému cíli. Měl takovou radost, že se mu ji ani nepodařilo zakrýt

„Jsem šťastný, že vám mohu oznámit tak radostnou zprávu," pokračoval ředitel, „a mohu vám jen doporučit, abyste setrval na dráze, kterou tak neochvějně sledujete. Máte před sebou nejskvělejší budoucnost. Můžete jít, pane."

Marcel konečně po tak dlouhé zkoušce zahlédl cíl, kterého — jak si přísahal — musí dosáhnout!

Složit do kufru všecky šaty, jít za šedými muži, překročit konečně poslední přehradu, jejíž jediný vchod ze silnice A mu byl tak dlouho nepřístupný — to vše bylo pro Marcela dílem několika minut.

Stál na úpatí této nedosažitelné Býčí věže, z níž dosud spatřil jen zachmuřenou špičku, ztracenou daleko v mracích.

Podívaná, která se před ním otevřela, byla opravdu nepředvídaná. Představte si, že by vás najednou bez přechodu přenesli z hlučného a všedního prostředí evropské dílny doprostřed panenského pralesa v tropech. Takové překvapení očekávalo Marcela uprostřed Stahlstadtu.

Tropický prales získává na půvabu, když o něm čteme u velkých spisovatelů; park pana Schultze patřil k nejudržovanějším okrasným sadům. Stály tu skupiny štíhlých palem, hustých banánovníků a tučných kaktusů. Kolem štíhlých eukalyptů se elegantně vinuly liány, zachycovaly se v zelených girlandách nebo splývaly v bohatých chomáčích. U země kvetly nejkrásnější dužinaté rostliny. Vedle pomerančů zrály ananasy a americké hrušky. Kolibříci a rajky stavěli na odiv bohatství svého peří. Ba i teplo tu bylo stejně tropické jako vegetace.

Marcel hledal skleněné střechy a topná tělesa, která způsobují tento zázrak, a oněměl údivem, když spatřil jen modré nebe.

Pak si vzpomněl, že nedaleko odtud je věčně hořící kamenouhelná sloj, a pochopil, že Herr Schultze vynalézavě využil tohoto pokladu, podzemního tepla, a rozvádí je kovovým potrubím, takže se tu udržuje stálá teplota jako ve vytápěném skleníku.

Ale toto vysvětlení, které podal mladému Alsasanovi rozum, nevadilo, aby jeho oči nebyly omámené a nadšené zelení trávníků a aby s dychtivostí nevdechoval vůně naplňující ovzduší. Po šest měsíců nespatřil jediné stéblo trávy a snažil si to bohatě vynahradit Stromořadí vysypané pískem ho vedlo po téměř neznatelném svahu k úpatí krásného mramorového schodiště, nad nímž se tyčilo majestátní sloupořadí. V pozadí se vypínala nesmírná hmota velké

čtvercové budovy, která tvořila jakýsi podstavec Býčí věže. Pod sloupovím Marcel spatřil sedm či osm služebníků v červených livrejích a vrátného v třírohém klobouku s halapartnou, mezi sloupy uviděl bohatě zdobené bronzové svítilny, a když stoupal po schodech, lehké chvění mu prozradilo, že mu vede pod nohama podzemní dráha.

Marcel oznámil jméno a sluha ho okamžitě uvedl do předsíně, která vypadala jako sochařské muzeum. Neměl čas se rozhlédnout a už procházel červenozlatou síní, potom černozlatou; pak přišel do žlutozlatého pokoje, kde ho sluha nechal pět minut o samotě. Konečně byl uveden do nádherné zelenozlaté pracovny-

Seděl tu sám Herr Schultze, kouřil dlouhou hliněnou dýmku a měl vedle sebe sklenici piva; odrážel se od toho přepychu jako kus bláta od vyleštěné boty.

Ocelový král se ani nepohnul, ba ani neotočil hlavu; jen chladně a krátce vyštěkl:

„Vy jste ten kreslič?“

‚Ano, pane.“

„Viděl jsem vaše rysy. Jsou velmi dobré. Neumíte ale dělat nic jiného než parní stroje?“„Nikdy ode mne nic jiného nežádali.“

„Vyznáte se trochu v balistice?“

„Ve volných chvílích jsem ji ze záliby studoval.“

Tato odpověď se panu Schultzovi náramně zalíbila. Ráčil teď pohlédnout na svého zaměstnance.

„Zkusíte se mnou nakreslit dělo? Uvidíme, jak se vytáhnete!

Musíte se snažit, abyste nahradil toho hlupáka Sohna, dnes ráno upustil sáček s dynamitem a zabil se... Ten dobytek nás málem vyhodil všecky do povětří!“ Tato bezohlednost nezněla v ústech pana Schultze kupodivu nijak zvlášť divně.

DRAČÍ DOUPĚ

Čtenář, který sledoval úspěchy mladého Alsasana, se jistě nebude divit, že se s ním za několik týdnů setká jako s důvěrným přítelem pana Schultze. Stali se z nich nerozluční druhové. Společně pracovali, jedli, procházeli se v parku, kouřili dlouhé dýmky a pili pivo z korbelů. Bývalý profesor z Jeny se nikdy nesetkal se spolupracovníkem, který by tak vyhovoval jeho srdci, který by mu porozuměl takřka na půl slova a který by dovedl tak rychle provádět jeho teoretické návrhy.

Marcel neměl jen vynikající znalosti ve všech oborech svého povolání, byl také velmi milým společníkem, vytrvalým pracovníkem, nejskromnějším a nejplodnějším vynálezcem.

Herr Schultze jím byl nadšen. Desetkrát za den si v duchu říkal:

„To je přece výhra! Ten chlapík je pravá perla!“

Marcel ovšem na první pohled prohlédl povahu svého krutého zaměstnavatele. Poznal, že jeho hlavní vlastností je nesmírné, hltavé sobectví, které se jeví navenek krutou ješitností. Slíbil si, že za všech okolností podle toho upraví své chování.

V několika dnech si mladý Alsasan dokonale osvojil zvláštní klávesnici tohoto klavíru, takže mohl hrát na Schultze jako na piano. Jeho taktika spočívala v tom, že co nejvíce zdůrazňoval své zásluhy, ale přitom vždycky ponechal Schultzovi možnost, aby dokázal svou převahu.

Když například dokončil rys, odevzdal bezvadnou práci až na průhlednou a lehko napravitelnou chybu, na kterou bývalý profesor ihned velmi rád upozornil.

Měl-li nějaký nápad, snažil se, aby vyplynul z hovoru. Herr Schultze se pak domníval, že na něj přišel sám. Často se Marcel odvážil ještě dál a řekl:

„Narýsoval jsem plán lodi s oddělitelnou přídí, jak jste mě o to požádal.“

„Já?“ odpověděl Herr Schultze, jehož něco takového nikdy ani nenapadlo.

„Nu ovšem! Vy jste na to zapomněl?... Oddělitelná příď nechá v nepřátelském boku vřetenovité torpédo, a to za tři minuty vybuchne!“

„Už si na to nevzpomínám. Mám v hlavě spoustu myšlenek!“ A Herr Schultze si klidně přisvojil otcovství nového vynálezu.

Možná že se tímto jednáním dal oklamat jen částečně. Pravděpodobně cítil, že Marcel ho převyšuje. Jeden z oněch tajemných, ale dosti častých procesů v lidském mozku způsoboval, že se spokojil pouhým „zdáním“ nadřazenosti a že hlavně chtěl udržet tuto iluzi u svého podřízeného.

„Ten klouček je při všem svém rozumu hlupák!“ říkával si často a odkrýval přitom potutelně v tichém úsměvu dvaatřicet „dominových kostek“ svého chrupu.

Jeho ješitnost si ostatně brzy našla měřítko pro uspokojení. Jedině on sám na celém světě může uskutečnit tyto průmyslové sny!... A takové sny mají cenu jen pro něj a jen když je on sám provede!... Marcel je nakonec pouhým kolečkem v organismu, který on, Schultze, dokázal vytvořit, atd. atd...

Přesto však Schultze neodkrýval, jak se říká, své karty. Po šestiměsíčním pobytu v Býčí věži se Marcel nedověděl o tajemstvích v ústředním bloku nic zvláštního. Pouze se stále upevňovalo jeho podezření: čím dál tím více si byl jistý, že Herr Schultze má za lubem ještě něco jiného než zisk. Druh jeho zájmů, ba samotné jeho průmyslové výroby, vnukal velmi pravděpodobnou domněnku, že vynalezl hrozný válečný stroj.

Ale rozluštění této hádanky bylo stále zahaleno rouškou tajemství.

Marcel brzo poznal, že ji nevyřeší bez nějaké zvláštní náhody. Protože taková náhoda nepřicházela, rozhodl se, že ji

sám vyvolá.

Bylo 5. září po večeři. Před rokem, přesně na den, našel Marcel v Albrechtově šachtě mrtvolu svého malého přítele Karla.

Daleko odtud pokrývala krutá zima této náhorní planiny amerického Švýcarska celý kraj bílým pláštěm. Ale v parku ve Stahlstadtu byla teplota mírná jako v červnu; sníh roztál, dříve než se dotkl země, a místo aby dopadal ve vločkách, srážel se jako rosa.

„Ty klobásy s kyselým zelím byly výborné, co?“ poznamenal Herr Schultze; ani milióny po indické kněžně ho neodradily od oblíbeného jídla!

„Výborné,“ odpověděl Marcel. Každý večer je hrdinsky pojídal a už se mu začínaly protivit.

Žaludeční potíže přispěly k tomu, že se rozhodl učinit pokus, o kterém už dávno uvažoval.

„Často se ptám, jak mohou existovat národy, které nemají ani klobásy, ani zelí, ani pivo!“ pokračoval Herr Schultze s povzdechem.

„Život musí být pro ně samé utrpení,“ odpověděl Marcel. „Už v zájmu lidskosti bychom je měli připojit k Vaterlandu.“

„Hm, hm!... Dojde k tomu... dojde!“ vykřikl Ocelový král. „Už jsme se usadili v srdci Ameriky. Počkejte, až zabereme jeden nebo dva ostrovy v okolí Japonska; uvidíte, jaké skoky budeme dělat kolem zeměkoule!“

Lokaj přinesl dýmky. Herr Schultze si jednu nacpal a zapálil. Marcel si schválně vybral tento okamžik, kdy bývá jeho pán za celý den nejpříjemněji naladěn.

„Musím se přiznat,“ začal po chvilce mlčení, „že nevěřím tak moc tomu dobytí!“

„Jakému dobytí?“ zeptal se Herr Schultze, který už zapomněl, o čem mluvili.

„Dobytí světa Němci!“

Bývalý profesor si myslel, že špatně slyšel.

„Vy nevěříte v dobytí světa Němci?“

„Ne.“„No ne, to už je příliš!... Zajímalo by mě, jaké máte důvody k takovým pochybám!“

„Docela jednoduché: francouzští dělostřelci se naučili lip střílet a pak vám ukáží. Moji krajané Švýcaři je přece dobře znají a jsou přesvědčeni, že Francouz, který byl varován, vydá za dva. Rok 1870 je lekce, která se obrátí proti těm, kteří ji udělili. V mé malé vlasti o tom nikdo nepochybuje, a chcete-li, pane, slyšet všecko, je to i mínění nejmocnějších mužů Anglie.“

Marcel pronášel ta slova lhostejně, suše a rozhodně; takový tón ještě zdvojnásobil, je-li to vůbec možné, u Ocelového krále účinek tohoto přímého rouhání.

Herr Schultze byl z toho zaražený, vyjevený, zničený. Krev mu vstoupila tak prudce do tváře, že se mladý muž obával, nezašel-li příliš daleko. Jeho oběť se málem zadusila zlostí, ale přece jen z toho nezemřela; když to Marcel spatřil, pokračoval:

„Ano, je to mrzuté, ale je tomu tak. Naši protivníci nedělají hluk, ale pracují. Copak si myslíte, že se od poslední války ničemu nenaučili? Zatímco my pošetile zvětšujeme váhu našich děl, buďte ujištěn, že připravují něco nového a že se o tom při první příležitosti přesvědčíme!“

„Něco nového! Něco nového!“ koktal Herr Schultze. „My to děláme taky, pane!“

„Nu ano, dejme tomu! Opakujeme v oceli to, co naši předchůdci dělali v bronzu, to je všecko! Zdvojnásobujeme rozměry a dostřel našich děl!“

„Zdvojnásobujeme!“ odsekl Herr Schultze tónem, který naznačoval: „Však my děláme něco lepšího, než zdvojnásobujeme!“

„Ale celkem vzato jsme pouze napodobiteli,“ pokračoval Marcel. „Dovolíte, abych vám řekl pravdu? Chybí nám schopnost vymyslet něco nového. Nic nevynalézáme, a Francouzi vynalézají, věřte tomu!“

Herr Schultze se navenek trochu uklidnil. Ale chvění rtů, bledost, která vystřídala mrtvičnou červeň tváře, dostatečně prozrazovaly jeho vnitřní pocity.

Copak musí snášet takové ponížení? Jmenuje se Schultze, je neomezeným pánem největší továrny a první slévárny děl na celém světě, vídá u svých nohou krále a parlamenty a má si dát vykládat od nepatrného švýcarského kreslíce, že mu chybí vynalézavost, že je hloupější než francouzský dělostřelec!... A přitom má vedle sebe pouze za jednou pancéřovou zdí něco, čím může tisíckrát zdeptat toho směšného drzouna, zavřít mu ústa, rozdrtit jeho pitomé důkazy! Ne, není možné vydržet taková muka!

Herr Schultze se tak prudce vztyčil, že si rozbil dýmku. Potom pohlédl na Marcela zrakem plným ironie, stiskl zuby a řekl mu, nebo spíše zasípal, tato slova:

„Pojďte za mnou, pane, ukážu vám, jestli já, Herr Schultze, mám málo vynalézavosti!“

Marcel hrál vysokou hru, ale k výhře mu pomohlo překvapení, které způsobil tou odvážnou a neočekávanou řečí, a prudký vztek, jaký vyvolal u bývalého profesora, u něhož ješitnost převyšovala rozvahu. Schultze přímo dychtil odhalit své tajemství; jako proti své vůli vstoupil do pracovny, jejíž dveře zase pečlivě zamkl, šel ke knihovně a dotkl se tam jedné z výplní. Ve zdi se objevil otvor, zakrytý řadami knih. Byl to vchod do úzké chodby, a ta vedla ke kamennému schodišti na samém úpatí věže.

Tady pán tohoto místa otevřel dveře malým klíčkem, který nikdy nedával z ruky. Objevily se další dveře se zámkem na heslo, jakého se používá u nedobytných pokladen. Herr Schultze utvořil heslo a otevřel těžké kovové dveře, zevnitř opatřené složitou soustavou výbušných strojů. Marcel by si je byl rád z odborné zvědavosti prohlédl, ale jeho průvodce mu k tomu nedopřál času.

Oba se pak octli před třetími dveřmi, ty neměly viditelný uzávěr a otvíraly se na pouhé stisknutí, ovšem podle určitých pravidel.

Když prošli tím trojitým uzávěrem, Herr Schultze a jeho druh začali vystupovat po dvou stech stupních kovového schodiště a dostali se tak na vrcholek Býčí věže, která vévodila celému Stahlstadtu.

Tuto žulovou věž, jejíž pevnost byla mimo pochybnost, uzavírala jakási kruhovitá klenba, proražená mnoha střílnami. Uprostřed klenby se tyčilo ocelové dělo.

„Pohleďte!“ řekl profesor, který po celou cestu nepromluvil.

Bylo to nejtěžší obléhací dělo, jaké Marcel viděl. Vážilo jistě aspoň tři sta tisíc kilogramů a nabíjelo se zezadu. Ústí hlavně mělo v průměru půl druhého metru. Dělo stálo na ocelové lafetě a otáčelo se na kolejích z téhož kovu; mohlo s ním zacházet

i dítě, tak byly usnadněny pohyby soustavou ozubených kol. Vyrovnávací pružina vzadu za lafetou měla vyloučit zpětný ráz nebo aspoň vyvolat přesně stejnou reakci a po každé ráně automaticky navrátit dělo do původní polohy.

„A jaká je průraznost střely tohoto děla?“ zeptal se Marcel, který nemohl zadržet údiv nad takovým strojem.

„Na dvacet tisíc metrů prorazíme plným nábojem čtyřicetipalcovou desku tak lehko jako krajíc chleba s máslem!“

„A jaký má dostřel?“

„Dostřel?“ zvolal Schultze, který se rozehříval. „Nu, vy jste před chvílí říkal, že náš napodobovací duch nedospěl dál než k tomu, že zdvojnásobuje dostřel dnešních děl! Nuže, s tímhle dělem si troufám vystřelit náboj s dostatečnou přesností na vzdálenost deseti mil.“

„Deset mil!“ zvolal Marcel. „Deset mil! Jakého nového prachu vlastně používáte?“

„Dobrá, teď už vám mohu říct všechno!“ odpověděl Herr Schultze zvláštním hlasem. „Nic nebrání, abych vám odhalil své tajemství! Hrubozrnný střelný prach dohrál svou úlohu, já teď užívám střelné bavlny, která má čtyřikrát větší expanzivní sílu než obyčejný prach, a tuto sílu ještě zpětinásobím přimíšením osmi dílů dusičnanu draselného!“

„Ale žádné dělo, i kdyby bylo vyrobeno z nejlepší oceli, nemůže odolat vzplanutí střelné bavlny!“ namítl Marcel. „Vaše dělo se po třech, po čtyřech, nejvýš po pěti výstřelech roztrhne a bude vyřazeno!“

„Vystřelí-li pouze jedinou ránu, bude to stačit!“

„Ale ta rána bude drahá!“

„Milión — to je výrobní cena děla!“

„Jeden výstřel za milión!...“

„Co na tom záleží, může-li zničit miliardu!“

„Miliardu!“ zvolal Marcel.

Přemáhal se, aby nedal najevo hrůzu smíšenou s obdivem, který v něm vyvolával ten strašný ničivý prostředek. Potom dodal:

„Je to jistě obdivuhodná a zázračná dělostřelecká zbraň, ale přes všecky své přednosti zcela dokazuje mé tvrzení: je to zdokonalení, ale žádný vynález!“

„Žádný vynález!“ odpověděl Herr Schultze a pokrčil rameny. „Opakuji vám, že už před vámi nemám tajemství! Pojďte!“Ocelový král a jeho průvodce opustili klenbu a sestoupili do dolejšího poschodí, které bylo spojeno s plošinou hydraulickým výtahem. Tam bylo vidět značný počet podlouhlých předmětů válcovitého tvaru, které by se z dálky mohly pokládat za další rozebrané dělo.

„Tady vidíte naše dělové granáty,“ řekl Herr Schultze.

Tentokrát si Marcel musel přiznat, že se tyto obludné předměty nepodobají ničemu, co znal.

Byly to obrovské trubice dva metry dlouhé a metr deset v průměru, navrch potažené olověným obalem, který odpovídal rýhování hlavně; vespodu byly uzavřené zaklíněnou ocelovou deskou a zepředu ostrým ocelovým hrotem, v němž byl rozněcovač.

Jakou zvláštní vlastnost měly tyto střely? Na jejich zevnějšku nebylo nic vidět. Dalo se pouze tušit, že ve svých útrobách skrývají asi nějakou strašnou výbušninu, která předčí všecko, co se kdy v tomto oboru vyrobilo.

„Neuhádnete?“ zeptal se Herr Schultze mlčícího Marcela.

„Na mou věru ne, pane! Proč je střela tak dlouhá a tak těžká — aspoň na vzhled?“

„Vzhled klame a váha se nijak neliší od váhy obyčejného granátu stejné ráže,“ odpověděl Herr Schultze. „Nuže, řeknu vám už všecko!... Je to skleněné vřeteno, zasazené do dubového dřeva a naplněné pod tlakem dvaasedmdesáti atmosfér zkapalněným kysličníkem uhličitým. Dopad působí roztrhnutí obalu a přeměnu tekutiny ve stav plynný. Následkem toho v celém okolí poklesne teplota na sto stupňů pod nulou a současně se do ovzduší přimísí obrovské množství plynného kysličníku uhličitého. Každý živoucí tvor v okruhu třiceti metrů od středu výbuchu zmrzne a současně se zadusí. Říkám třicet metrů, abych měl nějaký podklad pro výpočet, ale účinnost se pravděpodobně rozšíří mnohem dál, snad do okruhu sta až dvou set metrů! Ještě daleko horší je, že kysličník uhličitý zůstává velmi dlouho ve spodních vrstvách ovzduší, protože je těžší než vzduch, a nebezpečné pásmo uchovává své ničivé vlastnosti mnoho hodin po výbuchu; každá živá bytost, která se tam pokusí vniknout, musí zahynout. Takový výstřel z děla účinkuje tedy okamžitě, a přitom trvale!... Při mé metodě nejsou ranění, nýbrž pouze mrtví!“

Herr Schultze cítil zřejmé potěšení, když rozvíjel přednosti svého vynálezu. Vrátila se mu dobrá nálada a zrudl pýchou.

„A teď si představte náležitý počet mých smrtonosných jícnů, namířených na obležené město!“ pokračoval. „Předpokládejme jedno dělo na plochu jednoho hektaru, to znamená na plochu tisíci hektarů sto vhodně umístěných baterií o deseti strojích. Předpokládejme dále, že všechna naše děla jsou připravená, zaměřená, že je klidné a příznivé počasí — a že je konečně dáno poslední znamení elektrickým proudem... V jedné minutě nezbude na ploše tisíci hektarů jediná živoucí bytost! Město zaplaví oceán kysličníku uhličitého! Tahle myšlenka mě napadla před rokem, když jsem četl lékařskou zprávu o náhodné smrti malého horníka z Albrechtovy šachty. Po pravdě první popud jsem dostal v Neapoli, když jsem navštívil Psí jeskyni. Ale teprve po uvedeném případu dostala má myšlenka konečnou podobu. Chápete ten princip, že ano? Umělý oceán čistého kysličníku uhličitého! Má-li v sobě vzduch jen jednu pětinu toho

plynu, už je nedýchatelný.“

Marcel nepronesl ani slovo. Byl otřesen. Herr Schultze prožíval své vítězství, ale nechtěl ten triumf přehánět.

„Jen jedna maličkost mě mrzí,“ řekl.

„A jaká?“ otázal se Marcel.

„Nepodařilo se mi odstranit hluk při výbuchu. Výstřel z mého děla se až moc podobá obyčejnému výstřelu. Jen si představte, jaké by to bylo, kdyby se mi podařilo docílit tiché rány! Taková náhlá smrt, která za klidné a jasné noci zasáhne nehlučně sto tisíc lidí najednou!“

Herr Schultze se při té kouzelné představě hluboce zasnil. Snad by se toto snění, při němž se nořil do lázně sebelásky, značně protáhlo, kdyby ho byl Marcel nepřerušil poznámkou:

„Velmi dobře, pane, výborně! Ale tisíc takových děl stojí množství peněz a času!“

„Peněz? V těch se topíme! A čas?... Čas pracuje pro nás!“

A tento Němec věřil opravdu všemu, co říkal!

„Budiž!“ odpověděl Marcel. „Váš granát naplněný zkapalněným kysličníkem uhličitým není vůbec nic nového, protože je odvozen od dusivých střel, známých už řadu let; nepopírám ovšem, že může způsobit ohromné škody. Jenomže...“

„Jenomže?“

„Je poměrně lehký na svůj objem, a dostřelí tedy na deset mil?“„Je zařízen tak, aby dostřelil na dvě míle,“ odpověděl s úsměvem Herr Schultze. „Ale podívejte se tady na tento náboj,“ pokračoval a ukázal na jiný granát. „Je plný a obsahuje sto malých, rovnoměrně rozložených děl, která jsou do sebe zasunuta jako rourky u dalekohledu. Když jsou vystřelena jako náboje, stanou se z nich děla a vychrlí malé granáty naplněné zápalnými látkami. Vrhnu tak do prostoru vlastně celou baterii, může roznášet oheň a zkázu na celé město a pokrýt je lijákem neuhasitelných plamenů! Náboj má potřebnou sílu, aby urazil oněch deset mil, o nichž jsem mluvil. A za krátkou dobu provedu vědecký důkaz takovým způsobem, že nevěřící se budou moci dotknout prstem sta tisíce mrtvol sražených k zemi!“

Dominové kostky v ústech pana Schultze se v této chvíli leskly tak vyzývavě, že Marcel měl neodolatelnou chuť mu jich aspoň tucet vyrazit. Přesto se ještě přinutil ke klidu. Stále dosud nebyl u cíle, ke kterému směřoval. A opravdu, Herr Schultze pokračoval: „Řekl jsem vám, že brzy provedu rozhodující důkaz!“ „Jak? A kde?. ..“ zvolal Marcel.

„Jak? S jedním z oněch nábojů, který vystřelím svým dělem z plošiny věže přes vrcholky Kaskádového pohoří!... A kam? Na město, od něhož nás dělí nejvýš deset mil. Nemá ani ponětí o této ohromující ráně, a i kdyby mělo, nemohlo by odvrátit její strašné následky! Dnes je 5.září!... Nuže, 13.září v 11 hodin čtyřicet pět minut večer France-Ville zmizí z americké pevniny! Zkáza Sodomy bude mít svůj protějšek! Profesor Schultze rozpoutá všecky nebeské ohně!“

Při tomto neočekávaném prohlášení se Marcelovi nahrnula všecka krev k srdci. Herr Schultze naštěstí neviděl, co se v něm odehrává.

„Tak vidíte,“ pokračoval lhostejně. „My tu provádíme opak toho, co dělají vynálezci ve France-Ville. My hledáme tajemství, jak zkrátit lidský život, oni prostředek, jak ho prodloužit. Ale jejich dílo je prokleto, a teprve smrt, kterou my zasejeme, zrodí život. Ostatně v přírodě má všecko svůj účel a doktor Sarrasin, když založil nové město, zřídil tak nevědomky na můj dostřel nejskvělejší pokusné pole.“ Marcel nemohl věřit tomu, co slyšel. „Vždyť vám ale obyvatelé France-Ville nic neudělali!“ řekl hlasem, jehož mimovolné chvění jako by na chvíli vzbudilo pozornost Ocelového krále. „Pokud vím, nemáte důvod, abyste jim vypověděl nepřátelství.“

„Drahý příteli,“ odpověděl Herr Schultze, „váš mozek je sice dobře seřízený, ale máte v něm zásobu keltských myšlenek, které by vám velmi vadily, kdybyste měl žít dlouho! Právo, dobro a zlo jsou pojmy čistě relativní a často jen předsudky. Existují pouze velké přírodní zákony. Zákon životního boje má stejné oprávnění jako zákon přitažlivosti zemské. Chtít se mu vyhnout — to je nesmysl. Podřídit se mu a jednat tak, jak nám to přikazuje, je moudré a spravedlivé, a proto zničím město doktora Sarrasina. S mým dělem a s padesáti tisíci mých lidí snadno přemůžeme sto tisíc snílků, onu skupinu odsouzenců k smrti.“

Marcel pochopil marnost všech námitek vůči panu Schultzovi a ani se ho nesnažil přivést k rozumu.

Oba pak vyšli ze skladiště granátů, Herr Schultze za sebou opět zamkl tajné dveře, a sestoupili do jídelny.

Herr Schultze se tvářil, jako by se nic nestalo, znovu přiložil korbel piva k ústům, zazvonil, dal si donést jinou dýmku místo té, kterou rozbil, a otočil se ke komorníkovi:

„Jsou tu Arminius a Sigimer?“ zeptal se.

„Ano, pane.“

„Řekněte jim, aby byli po ruce.“

Když sluha opustil jídelnu, Ocelový král se otočil k Marcelovi a pohlédl mu do tváře. Marcel nesklopil zrak před tímto pohledem, tvrdým jako ocel.

„Opravdu uskutečníte svůj plán?“ řekl.

„Opravdu. Znám na desetinu vteřiny zeměpisnou šířku a délku France-Ville; dne 13. září v jedenáct hodin čtyřicet pět minut večer bude po městě.“

„Snad jste tedy měl zachovat ten plán v naprosté tajnosti!“

„Drahý příteli,“ odpověděl Herr Schultze, „už asi nebudete nikdy logický. Z toho důvodu méně lituji, že zemřete tak mlád.“

Marcel po jeho posledních slovech vstal.

„Copak jste nepochopil,“ pokračoval chladně Herr Schultze, „že mluvím o svých plánech jedině před lidmi, kteří je už nebudou moci prozradit?“

Zazněl zvonek. Ve dveřích místnosti se objevili dva obři, Arminius a Sigimer.“Chtěl jste znát mé tajemství,“ řekl Herr Schultze, „a znáte je!... Nezbývá vám nic jiného než zemřít.“

Marcel neodpovídal.

„Jste příliš chytrý," pokračoval Herr Schultze, „sám si přece nemyslíte, že vás mohu nechat naživu teď, kdy znáte mé plány. Byla by to neodpustitelná lehkomyslnost, bylo by to nelogické. Velikost mého cíle mi brání vydat v sázku jeho úspěch z ohledu na jeden lidský život. Jeho cena je příliš relativní a nepatrná, i když jde o takového člověka, jako jste vy, můj drahý — dokonalého uspořádání vašeho mozku si jinak velmi vážím. A opravdu lituji, že ten slabý záchvat ješitnosti mě zavedl tak daleko a teď mě nutí zbavit vás života. Ale jistě chápete: zájmům, kterým jsem zasvětil svůj život, všechny city musí ustoupit. Teď už vám to mohu říci: váš předchůdce Sohne zemřel proto, že pronikl do mého tajemství, a ne po výbuchu sáčku s dynamitem!... Zákon je jasný, výjimka být nesmí! Nemohu na tom nic změnit!"

Marcel pohlédl na Schultze. Podle hlasu a podle zvířecí umíněnosti jeho lysé lebky poznal, že je ztracen. Také se ani nenamáhal odporovat.

„Kdy zemřu a jakou smrtí?" zeptal se.

„Nedělejte si starosti s takovou maličkostí," odpověděl klidně Herr Schultze. „Zemřete, ale ušetřím vás utrpení. Jednoho rána se neprobudíte, a to je všechno."

Na znamení Ocelového krále obři Marcela odvedli a zavřeli ho v jeho pokoji; pak se ke dveřím postavili na stráž.

Ale jakmile se Marcel octl sám, roztřásl se úzkostí a hněvem a začal vzpomínat na doktora a jeho blízké, na všecky své krajany, na všecky lidi, které miloval.

„Že mě čeká smrt, z toho si nic nedělám," říkal si. „Ale jak zažehnat nebezpečí, které hrozí jim?"

ROZLOUČENÍ

Situace byla skutečně vážná. Co měl dělat Marcel, když měl hodiny života už sečtené a při každém západu slunce mohl očekávat svou poslední noc?

Ani na okamžik nezavřel oči — ne z obavy, že se už nevzbudí, jak mu to řekl Herr Schultze — ale protože jeho myšlenky nepřestávaly opouštět France-Ville, ohrožené strašlivou katastrofou.

„Co dělat?" opakoval si. „Zničit to dělo? Vyhodit do povětří věž, kde dělo stojí? A jak bych to provedl? Uteču! Uteču, když můj pokoj hlídají ti dva obři...? A pak, i kdyby se mi podařilo před třináctým zářím utéct ze Stahlstadtu, jak bych zabránil....? Ale ano! I kdybychom ztratili naše drahé město, mohl bych aspoň zachránit jeho obyvatele, dostat se až k nim, křičet na ně: Prchejte! Okamžitě prchněte! Hrozí vám smrt ohněm a železem! Všichni prchejte!"

Pak se Marcelovy myšlenky obrátily jiným směrem. „Ten darebák Schultze!" říkal si. „I když třeba přehnal ničivé účinky svého granátu a nedokáže zasypat celé město tím neuhasitelným ohněm, je jisté, že může jediným výstřelem zapálit jehoznačnou část! Vymyslel si pekelný stroj, a třebaže obě města odděluje notná vzdálenost, to strašné dělo tam určitě dostřelí! Počáteční rychlost dvacetkrát převyšuje rychlost dosud obvyklou! Takových deset tisíc metrů za vteřinu! Vždyť to je téměř třetina rychlosti otáčení Země kolem vlastní osy! Je to vůbec možné?... Ale ano!... jestliže se ovšem dělo při první ráně neroztrhne... A ono se neroztrhne, protože je vyrobeno z kovu, jehož odolnost při výbuchu je skoro neomezená! Ten darebák zná dokonale polohu France-Ville! Ani nevyleze ze svého doupěte, namíří dělo s matematickou přesností, a tak podle jeho slov dopadne granát přímo do středu města! Jak to oznámit nešťastným obyvatelům?"

Marcel ani oka nezamhouřil, a když se opět rozednilo, vstal z lůžka, na němž marně proležel celou tu horečnou, bezesnou noc.

„Nu dobrá, bude to tedy příští noc!" řekl si. „Ten zlosyn mě chce ušetřit utrpení a čeká asi, až usnu únavou! A pak... Ale jakou smrt mi chystá? Chce mě zabít při spaní tím, že mi dá párkrát vdechnout kyselinu kyanovodíkovou? Pustí do mé místnosti kysličník uhličitý, kterého má libovolné množství? Nebo použije toho plynu v kapalném stavu, jak ho dává do svých skleněných granátů?

Náhlý přechod do stavu plynného způsobí stostupňový mráz! A druhý den už tu nebudu já', místo silného, celkem dobře vyvinutého těla tu bude jenom vyschlá, zmrzlá, scvrklá mumie! Ach, ten bídák! Nu dobrá, ať se mi třeba zastaví srdce, ať můj život ztuhne v té nesnesitelné temperatuře, ale ať se zachrání moji přátelé, doktor Sarrasin, jeho rodina, Jana, moje milá Jana! Ano, kvůli tomu musím utéct... a tak uteču!"

Po těchto posledních slovech Marcel mimovolně položil ruku na kliku u dveří, ačkoliv se samozřejmě domníval, že je zavřený v pokoji.

K jeho největšímu podivu se dveře otevřely a on mohl sestoupit jako jindy do zahrady, kde se předtím často procházíval.

„Aha, jsem vězněn v ústředním bloku, ne ve svém pokoji!" řekl si. „To je aspoň něco!"

Jenomže sotva Marcel sestoupil, zjistil, že jeho volnost je jen zdánlivá a že nemůže udělat ani krok bez průvodu dvou osobností, na něž se jejich historická — nebo spíše prehistorická -jména Arminius a Sigimer opravdu nadmíru dobře hodila.

Nejednou si kladl otázku, když je potkával na procházce, jaký mohou mít úkol ti dva obři v šedivých pláštích s býčími šíjemi, s herkulovskými svaly a s ruměnou tváří, porostlou hustým knírem a křovinatými licousy.

Teď znal jejich úkol. Byli to vykonavatelé rozsudku pana Schultze a kromě toho jeho osobní strážci.

Oba obři měli Marcela stále na očích, spali u dveří jeho pokoje, chodili mu v patách, když se procházel v parku. Strašná zbrojnice revolverů a dýk, která jim visela na stejnokrojích, tento dozor ještě zdůrazňovala.

Přitom byli němí jako ryby. Marcel s nimi chtěl diplomaticky navázat hovor, ale odpověděly mu jen výhružné pohledy. Dokonce i sklenici piva jim marně nabízel, ačkoliv by jindy nevěřil, že ji odmítnou. Po patnácti hodinách pozorování poznal jejich jedinou vášeň, opravdu jedinou — a to dýmku, kterou si podle chuti dopřávali, když ho

sledovali. Nemohl by Marcel využít této jediné slabosti ke své záchraně? Nevěděl to dosud, neuměl si to představit, ale přísahal si, že uprchne, a nesměl opominout nic, co by mohlo přispět k jeho útěku.

A čas utíkal. Co dělat?

Marcel si byl jistý, že by při nejmenším pokusu o odpor nebo o útěk dostal dvě kulky do hlavy. I kdyby ho snad nezasáhly, byl uprostřed trojité linie opevnění, lemované trojitou řadou stráží.

Jako bývalý žák vysoké školy si podle svého zvyku položil otázku s matematickou přesností.

Jeden muž je hlídán chlapy bez předsudků, jsou silnější než on a k tomu po zuby ozbrojení. Především tedy musí uniknout bdělosti svých žalářníků. Povede-li se mu to, zbývá mu ještě uprchnout z opevněného místa, jehož všecky přístupy jsou přísně střežené ...

Stokrát si Marcel opakoval tyto dvě otázky a stokrát dospěl k tomu, že jsou neřešitelné.

Vybičovala nakonec jeho vynalézavost ta svrchovaně vážná situace? Či o tom rozhodla jedině náhoda? Těžko říct.

Jisté je, že když se Marcel druhý den procházel v parku, spočinul zrakem na keři u kraje záhonu, a vzhled toho keře ho zaujal.

Byla to smutná rostlina druhu trav se střídavými oválnými špičatými a podvojnými listy, s velkými červenými zvoncovitými květy, zavinutými v jednom plátku a posazenými na ose stonku.

Marcel se zabýval botanikou vždycky jen jako amatér; přesto se mu zdálo, že má keř charakteristický vzhled lilkovitých rostlin. Bezděky si utrhl malý lísteček a lehce ho při vycházce rozžvýkal.

Nemýlil se. Brzy ho tížily všecky údy a současně se mu začal zdvíhat žaludek; byl to důkaz, že má v ruce přírodní laboratoř rulíku, což je nejúčinnější narkotikum.

Pomalým krokem došel až k malému umělému jezírku, táhlo se k jihu parku a na jednom konci napájelo vodopád, otrocky napodobený podle vodopádu v Boulogneském lesíku.

„Kam asi odtéká voda z toho vodopádu?“ říkal si Marcel.

Tekla nejprve do koryta malé říčky, která se po mnoha zákrutech ztrácela k hranici parku.

Dále je jistě splav a říčka odtéká podle všeho jedním z podzemních kanálů, které zavlažují okolí Stahlstadtu.

Tady Marcel tušil východ, kudy možno uniknout. Nebyla to ovšem široká vrata, ale aspoň dvířka.

„A co když je kanál zahrazen železnými mřížemi?“ namítl náhle hlas rozumu.

„Kdo nevsadí, nevyhraje! Pilníky nebyly vynalezeny proto, aby vrtaly zátky, a v laboratoři je jich plno,“ namítl jiný ironický hlas, který napovídá odvážná rozhodnutí.

Ve dvou minutách se Marcel rozhodl. Dostal nápad, a jaký nápad! — Je možná neproveditelný, ale přesto se ho pokusí uskutečnit, jestli ho dříve nezkosí smrt.

Vrátil se tedy nenucené ke keři s červenými květy a utrhl z něho dva či tři listy takovým způsobem, že si toho hlídači musili všimnout.

Když pak odešel do svého pokoje, dal okázale listy usušit u kamen, pak je v rukou stočil, rozmačkal a přidal je do tabáku.

Po šest příštích dnů se Marcel ke svému nejvyššímu podivení každé ráno probouzel. Copak se Herr Schultze, kterého už nikdy neviděl a nepotkával na svých procházkách, vzdal plánu na jeho usmrcení? Ne, jistě ne, tak jako se nevzdal plánu zničit město doktora Sarrasina.

Marcel tedy využíval toho, že stále ještě směl žít, a každý den opakoval svůj pokus. Dával si ovšem pozor, aby nekouřil listy rulíku, a měl proto dva balíčky tabáku: jeden pro osobní potřebu, druhý pro každodenní komedii. Snažil se jen vzbudit zvědavost Arminia a Sigimera. Jako vášniví kuřáci si ti dva surovci jistě brzy všimnou keře, z něhož trhá listy, napodobí ho a zkusí, jakou příchuť dodá tato přísada tabáku.

Výpočet byl správný a předvídaný výsledek se projevil takřka samočinně.

Šestý den — byl to den před osudným 13. zářím — se Marcel nenápadně ohlédl a s uspokojením zpozoroval, že si jeho strážci natrhali trochu zelených listů.

Za hodinu zjistil, že si je dali usušit u kamen, rozváleli je v mozolovitých rukou a smíchali s tabákem. A jako by se už předem olizovali!

Copak Marcel chtěl jenom uspat Arminia a Sigimera? Nikoliv. Nestačí jen uniknout jejich bdělosti. Musí ještě najít možnost, jak proplout kanálem, tou spoustou vody, která tudy odtéká, i kdyby kanál měřil několik kilometrů! I tuto možnost si Marcel promyslil. Naděje na záchranu byla deset ku jedné, ale jeho život je už beztak odsouzený k záhubě.

Přišel večer a s večerem hodina jídla, potom hodina poslední procházky. Nerozlučný trojlístek se procházel parkem.

Marcel neztratil ani minutu a zamířil bez váhání k budově, zvedala se ve skupině stromů a byla v ní modelářská dílna. Vybral si odlehlou lavičku, nacpal si dýmku a začal kouřit.

Arminius a Sigimer měli své dýmky vždycky po ruce; posadili se na sousední lavičku a začali v mocných kotoučích vypouštět kouř.

Účinek narkotika nedal na sebe čekat.

Neuplynulo ani pět minut a oba těžcí Teutoni zívali a protahovali se o závod jako medvědi v kleci. Zrak se jim zastřel mlhou, v uších jim hučelo; tváře změnily barvu od jasně červené až k třešňově červené, paže jim bezvládně klesly, hlavy se zvrátily na opěradlo lavice.

Dýmky spadly na zem.

Do cvrlikání ptactva, jež věčné jaro udržovalo ve stahlstadtském parku, se nakonec začalo mísit rytmické a zvučné

chrápání.

Marcel čekal jen na tento okamžik. Pochopíme, s jakou netrpělivostí, protože druhý den večer ve tři čtvrtě na dvanáct mělo přestat existovat France-Ville, jež Herr Schultze odsoudil k zániku.

Marcel utíkal k modelářské dílně. V obrovském sále bylo celé muzeum. Byly tam zmenšené hydraulické stroje, lokomotivy, parní stroje, lokomobily, čerpadla, turbíny, vrtací stroje, lodní stroje, lodní kotvy, mistrovská díla za mnoho miliónů. Byly tam dřevěné modely všech strojů, které vyrobil Schultzův závod od svého založení, a podle všeho tam nescházely ani modely děl, torpéd a granátů.

Noc byla černá a proto příznivá odvážnému plánu, který se chystal uskutečnit mladý Alsasan. Současně s pokusem o útěk chtěl zničit muzeum stáhlstádtských modelů. Ach, kdyby tak mohl strhnout i ohromnou a nezničitelnou Býčí věž se střílnou a dělem, které tam stojí! Ale na to nebylo ani pomyšlení.

První Marcelovou starostí bylo vzít si malý ocelový pilník na železo, který visel ve skříňce na nářadí, a zastrčit ho do kapsy. Potom vytáhl z krabičky zápalku a rozškrtl ji; ruka se mu ani na okamžik nezachvěla, když založil oheň v rohu sálu, kde byly naskládány kupy rýsovacího papíru a lehkých modelů z jedlového dřeva.

Pak odešel.

Za okamžik vzplanul požár, živený všemi hořlavými látkami, a prudce vyšlehl okny sálu. Hned zazněl poplašný zvonek; elektrický proud rozezněl zvonky v různých stahlstadtských čtvrtích a ze všech stran se sjížděli hasiči s parními stříkačkami.

Zároveň se objevil Herr Schultze, jehož přítomnost měla všem pracovníkům dodat odvahy.

V několika minutách začaly pracovat parní kotle a rychle byla uvedena v činnost mohutná čerpadla. Vrhala na zdi až ke střeše muzea vzorků prudké přívaly vod. Ale požár byl silnější než voda, která se přímo vypařovala při styku s plameny, místo aby je hasila, a brzy ohrozil všecky části budovy. V pěti minutách dosáhl takové prudkosti, že nezbývalo než vzdát se veškeré naděje na jeho zdolání. Podívaná na tento požár byla velkolepá a strašná.

Marcel, skrčený v koutě, neztrácel z očí pana Schultze, který hnal své muže jako do útoku na město. Nakonec se nedalo dělat nic jiného než ustoupit ohni. Muzeum vzorků stálo samotné v parku a už teď bylo jisté, že celé lehne popelem.

Když Herr Schultze zjistil, že budovu už nelze zachránit, zvolal mocným hlasem: „Deset tisíc dolarů tomu, kdo zachrání model číslo 3175, který je zavřen ve skleněné skříni uprostřed sálu!“ Tento model byl právě vzorkem znamenitého děla, zdokonaleného panem Schultzem; měl pro něj daleko větší cenu než kterýkoliv jiný předmět v muzeu.

Ale k záchraně tohoto modelu bylo třeba vrhnout se do ohnivého deště clonou černého kouře, který byl jistě nedýchatelný. Byla tu pravděpodobnost záhuby deset ku jedné. A tak i při vnadidlu deseti tisíc dolarů nikdo na výzvu pana Schultze neodpověděl.

Vtom se přihlásil jakýsi muž.

Byl to Marcel.

„Já půjdu!“ řekl.

„Vy!“ vykřikl Herr Schultze.

„Já!“

„Nemyslete si, že vás to zachrání od rozsudku smrti, který byl nad vámi vynesen!“

„Nemám v úmyslu se zachránit, ale vyrvat záhubě ten cenný model!“

„Jdi tedy,“ odpověděl Herr Schultze, „a já ti přísahám, že když se ti to podaří, těch deset tisíc dolarů poctivě vyplatím tvým dědicům.“

„Spoléhám se na to,“ odpověděl Marcel.

Přinesli několik Galibertových přístrojů, které byly stále připravené pro případ požáru a které dovolují vniknout do nedýchatelného prostředí. Marcel už jednou použil přístroje, když se pokoušel zachránit malého Karla, syna paní Bauerové.

Rychle mu připevnili na záda jeden takový přístroj, naplněný vzduchem pod tlakem mnoha atmosfér. Nos mu svíraly dřevěné kleště, do úst si zastrčil ústí trubic, a tak se vrhl do kouře.

„Konečně,“ řekl si. „Mám v nádržce vzduch na čtvrt hodiny! Kéž by mi vystačil!“

Marcela ovšem ani nenapadlo zachránit model Schultzova děla. Musil jen s nasazením života proběhnout sálem plným kouře v dešti žhavých jisker a hořících trámů, které ho jako zázrakem nezasáhly, a v okamžiku, kdy se probořil strop uprostřed ohňostroje jisker, jež oheň vynesl až k oblakům, vybíhal protějšími dveřmi do parku.

Doběhnout k malé říčce, sestoupit po srázném břehu až k neznámému odtoku, který vedl ven ze Stáhlstadtu, a bez váhání se do něho vrhnout, to byla pro Marcela záležitost několika vteřin.Rychlý proud ho unášel množstvím vody, hlubokým sedm až osm stop. Nemusil dávat pozor na cestu, protože proud ho nesl, jako by se držel Ariadniny nitě. Za okamžik zpozoroval, že se dostal do úzkého kanálu, jakési roury, zcela vyplněné vodou.

„Jak je asi ta roura dlouhá?“ říkal si Marcel. „Na tom záleží všecko! Jestliže jí neprojdu za čtvrt hodiny, dojde mi vzduch a budu ztracený!“

Marcel si zachoval chladnokrevnost. Proud ho unášel deset minut; pak narazil na překážku.

Byla to železná mříž, připevněná na čepech, a uzavírala kanál.

„Toho jsem se obával!“ řekl si klidně Marcel.

Neztratil ani vteřinu, vytáhl z kapsy pilník a začal pilovat závoru tam, kde byl zámek.

Pět minut práce nestačilo na přepilování mříže. Závora tvrdošíjně odolávala. Marcel dýchal jen s vypětím všech sil. Vzduch v nádržce byl velmi prořídlý a do plic mu proudil v nedostatečném množství. Hučelo mu v uších, v očích měl krev, valila se mu i do hlavy; to všecko bylo příznakem, že mu hrozí smrt zadušením. Pořád ještě odolával, zadržoval dech, aby spotřeboval co nejméně kyslíku, bez něhož odtud nemohl uniknout... Ale závora se nehnula, ačkoliv už byla

hodně napilována!

V tom okamžiku mu pilník vyklouzl.

„Jako by se celé nebe spiklo proti mně!“ pomyslil si.

A oběma rukama cloumal mříží: byla v něm taková síla, jakou propůjčuje vybičovaný pud sebezáchovy.

Mříž povolila. Závora se ulomila a proud s sebou unášel ubohého Marcela, už byl skoro udušený a namáhavě vdechoval poslední molekuly vzduchu z nádržky.

Když Schultzovi lidé druhý den vnikli do vypálené budovy, nenalezli ani v troskách, ani ve žhavém popelu nejmenší zbytky lidského těla. Přesto bylo jasné, že statečný pracovník se stal obětí své oddanosti. Ti, kdo ho znali z dílen, se vůbec nedivili.

Vzácný model sice lehl popelem, ale člověk, který znal tajemství Ocelového krále, byl mrtvý.

„Nebe je mi svědkem, že jsem ho chtěl ušetřit utrpení,“ řekl si s ulehčením Herr Schultze. „Aspoň uspořím deset tisíc dolarů.“

A to byla celá pohřební modlitba nad mladým Alsasanem.

ČLÁNEK V NĚMECKÉM ČASOPISU „UNSERE CENTURIE“

Měsíc před těmito událostmi uveřejnil časopis lososové barvy s názvem „Unsere Centurie“ (Naše století) článek o France-Ville; tento článek dokonale vyhovoval vkusu labužníků německého císařství, snad proto, že se snažil pojednat o tomto městě z hlediska výlučně materialistického.

Už jsme našim čtenářům podali zprávu o mimořádném jevu, vyrůstajícím na západním pobřeží Spojených států. Velká americká republika díky poměrně značnému počtu emigrantů, z nichž se skládá její obyvatelstvo, už dlouhou dobu přináší světu častá překvapení. Ale poslední a jistě nejpodivnější je město nazvané France-Ville, po němž ještě před pěti lety nebylo ani památky; dnes už vzkvétá a těší se nejvyššímu blahobytu. Toto podivné město vyrostlo jako zázrakem na kouzelném pobřeží Tichého oceánu. Nebudeme zkoumat, náleží-li první idea a původní plán tohoto podniku — jak se tvrdí — francouzskému doktorovi Sarrasinovi. Je to možné, protože tento lékař se prý může chlubit vzdáleným příbuzenstvím s naším slavným Ocelovým králem. Mimochodem se ve spojení se založením France-Ville uvádí i uloupení značného dědictví, jehož zákonným vlastníkem byl Herr Schultze. Kdekoliv se na světě děje něco dobrého, můžeme být jisti, že tam najdeme germánské sémě; tuto pravdu hrdě připomínáme i při této příležitosti. Ale ať je tomu jakkoliv, jsme povinni podat našim čtenářům přesné, hodnověrné a podrobné zprávy o tomto prudkém vzrůstu vzorného města.

Nehledejme jeho jméno na mapě. Dokonce ani velký atlas o třech stech sedmdesáti svazcích fóliového formátu, vydaný naším proslulým Tiichtigmannem, kde jsou s naprostou přesností vyznačeny všecky křoviny a lesíky světa starého i nového, ani tento slavný památník zeměpisné vědy, vydaný pro potřebu střeleckého umění, nemá nejmenší zmínky o France-Ville. Na místě, kde se nyní rozkládá nové město, byla ještě před pěti lety pustina. Jeho poloha je vyznačena 43 11 3“ severní šířky a 124° 41' 17“ západní délky od Greenwiche. Jak je vidno, leží na břehu Tichého oceánu a na úpatí druhého řetězu Skalistých hor, které nesou jméno Kaskádové pohoří, dvacet mil na severu od mysu Blanc, ve státě Oregon v západní Americe.

Tato nejvýhodnější poloha byla vybrána s největší péčí z velkého počtu jiných příhodných míst. Mezi důvody, které ovlivnily volbu, rozhodovala zvláště poloha v mírném pásmu na severní polokouli, která vždy stála v čele světové civilizace; dále umístění uprostřed federativní republiky v dosud mladém státě, který zatím městu propůjčil nezávislost a asi taková práva, jaká má v Evropě knížectví Monako, pod podmínkou, že za určitý počet let vstoupí do Unie; dále přímořská poloha, neboť oceán se stává víc a více spojovací cestou na zeměkouli; hornatá, úrodná a nejvýš zdravá povaha půdy; blízkost horského pásma, které zadržuje severní, jižní i západní větry a propouští pouze mírný vánek z Tichého oceánu, aby pročišťoval vzduch ve městě; malá říčka, jejíž studená, sladká a prudká voda, okysličovaná mnoha vodopády a rychlým proudem, vtéká do moře ještě úplně čistá; a konečně přirozený přístav, který se dá snadno rozšířit přístavními hrázemi a je vytvořen dlouhým obloukovitým mysem.

Uvádíme ještě několik méně významných předností: blízkost bohatých mramorových a kamenných lomů, ložiska kaolínu a dokonce i stopy zlatonosných rud. Tato okolnost ovšem způsobila, že zakladatelé toto území málem opustili. Obávali se totiž, že zlatá horečka by mohla zmařit jejich plány. Ložiska byla však naštěstí malá a řídká.

Výběr pozemku byl proveden po vážném a důkladném studiu, trval však jen několik dnů a nevyžádal si zvláštní výpravy.

Znalost zeměkoule nyní tak pokročila, že nemusíme ani vycházet z pracovny, chceme-li získat nejpřesnější a nejdokonalejší poznatky i o nejvzdálenějších krajích.

Jakmile bylo zvoleno místo, dva členové organizačního výboru nastoupili v Liverpoolu na první loď, za jedenáct dnů dorazili do New Yorku a za sedm dní nato do San Franciska. Zde najali parní člun, který je za deset hodin dovezl na určené místo.

Dohodnout se s oregonskými zákonodárnými orgány, získat povolení na území rozkládající se od mořského pobřeží až k hřebenu Kaskádového pohoří na šířce čtyř mil, odškodnit několika tisícovkami dolarů půl tuctu plantážníků, kteří měli na tyto pozemky skutečná nebo domnělá práva, to vše netrvalo déle než měsíc.

V lednu roku 1872 bylo toto území už prozkoumáno, vyměřeno, vytyčkováno i vysondováno, a ihned se dala do práce armáda dvaceti tisíc dělníků pod vedením pěti set mistrů a inženýrů. Plakáty vyvěšené po celé Kalifornii, reklamní vůz stále připojený k rychlíku, který odjíždí každé ráno ze San Franciska a projíždí celým americkým kontinentem, jakož i každodenní reklama tohoto města ve dvaceti třech novinách dostatečně zajišťovaly nábor pracovních sil.

Prvním velkým podnikem bylo zřízení železniční pobočky, spojující území nového města s hlavní tratí pacifické dráhy

a ústící u města Sacramento. Pečlivě se vyhnuli všemu přemisťování země nebo hlubokým průkopům, které by mohly působit neblahým vlivem na vzhled krajiny. Tyto práce, jakož i budování přístavu, se prováděly neobyčejně rychle. V dubnu přivezl první přímý vlak z New Yorku na nádraží ve France-Ville členy výboru, kteří až dosud dleli v Evropě. V tomto období byly dokončeny hlavní plány města, podrobné plány bytů a veřejných památníků.

Nescházel ani stavební materiál: už od prvních zpráv o stavbě americký průmysl rychle zaplavoval pobřeží France-Ville nejrozmanitějšími stavebními potřebami. Zakladatelé měli nesnadný výběr. Rozhodli se, že tesané kvádry se vyhradí na veřejné stavby a pro celkovou výzdobu, kdežto domy se budou stavět z cihel. Ne ovšem z hrubě uplácaných cihel z vypálené hlíny, ale z lehkých cihel dokonale pravidelných tvarem, váhou a hustotou, proražených po délce řadou válcovitých rovnoběžných otvorů. Tyto otvory se pokládají na sebe a tvoří Ve všech zdech na obou koncích otevřené průduchy, aby vzduch mohl volně proudit jak ve vnějších zdech domu,tak i ve vnitřních přepážkách. Takové zařízení má cennou výhodu, že jednak oslabuje zvuky a jednak každému bytu zaručuje naprostou oddělenost.

Výbor ostatně neměl v úmyslu předepsat stavitelům jeden typ domů. Naopak se mu protivila unavující a ošklivá jednotvárnost: proto se spokojil tím, že stanovil určitý počet pevných zásad, jimiž se musili architekti řídit.

1. Každý dům bude stát samostatně na pozemku osázeném stromy, trávníkem a květinami. Bude přidělen jedné rodině.

2. Žádný dům nebude mít víc než dvě patra; nikdo nesmí zabírat vzduch a světlo na úkor druhého.

3. Průčelí všech domů bude vzdáleno deset metrů od ulice a bude od ní odděleno mříží ve výši ramenou. Vzdálenost mezi plotem a průčelím bude vyplněna záhonem.

4. Zdi se budou stavět z patentovaných vrtaných cihel podle modelu. Architektům se ponechává při výzdobě naprostá volnost.

5. Střechy budou terasovité a budou se mírně svažovat na. čtyři strany; budou kryty asfaltem a ohraničeny přiměřeným zábradlím, aby se zabránilo nehodám. Budou na nich kanálky pro přímý odtok dešťové vody.

6. Všechny domy budou stát na klenutých základech. Klenba bude na všechny strany otevřená a bude tvořit pod obytnými místnostmi větrací prostor a současně jakousi halu. Kolem hlavního pilíře klenby povedou nekryté vodovodní a odpadové roury, aby bylo možné kdykoliv je snadno prohlédnout a opravit a aby v případě požáru byla ihned po ruce voda. Hala bude vystupovat pět až šest centimetrů nad úroveň ulice a bude čistě vysypána pískem. Bude spojena dveřmi a zvláštním schodištěm s kuchyněmi a spížemi a budou se tam provádět všecky kuchyňské práce, aby netrpěl zrak ani čich.

7. Kuchyně, spíže a příslušenství budou umístěny na rozdíl od běžného zvyku v hořejším poschodí vedle terasy, takže budou mít přímé větrání. Dopravu všech nákladů do tohoto poschodí obstará výtah, který bude stejně jako umělé světlo a voda sloužit za snížené ceny obyvatelstvu.

8. Zařízení bytů se ponechává na vůli jednotlivců. Přísně se však zakazují dva nebezpeční původci nemocí, pravá hnízda nákazy a laboratoře jedů: koberce a tapety. Bylo by škoda, kdyby se umělecky vyrobené parkety, mozaikovitě sestavené dovednými parketáři, skrývaly pod vlněnými látkami pochybné čistoty. Stěny obložené hladkými dlaždicemi budou lahodit oku pestrým leskem jako kdysi vnitřní zařízení v Pompejích;hýřivosti a trvanlivosti jejich barev nikdy nemohou dosáhnout tapety, plné tisíců jedovatých zárodků. Tyto stěny se myjí jako zrcadla a okna, drhnou se jako parkety a podlahy. A nemůže se tam skrýt jediný zárodek nemoci.

9. Ložnice mají být odděleny od toaletního pokojíku. Především je třeba doporučit, aby tato místnost, v níž prožíváme třetinu života, byla co největší, co nejvzdušnější a současně co nejprostší. Nemá sloužit ničemu jinému než spánku. Jediným nutným zařízením mají být čtyři židle a železné lůžko s drátěnkou a s vlněnou, často proklepávanou matrací. Prachové peřiny a zvláštní prošívané i jiné pokrývky na nohy, mocní spojenci epidemických nemocí, jsou ovšem vyloučeny. Dobré vlněné pokrývky, lehké a teplé, které se snadno perou, je úplně nahradí. Záclony a závěsy nejsou sice výslovně zakázány, doporučuje se však, aby byly aspoň zhotoveny z látek schopných častého praní.

10. Každá místnost má svá kamna, vytápěná podle libosti buď dřívím, či uhlím, ale každému ohništi má odpovídat jeden větrák. Kouř se nevede střechou, nýbrž podzemními rourami se odvádí do zvláštních pecí, zřízených veřejným nákladem za městem; jedna taková spalovna připadne na dvě stě obyvatel. Zde je kouř zbaven částeček uhlí, které obsahuje, a vypouštěn v bezbarvém stavu ve výši pětatřiceti metrů do vzduchu.

Taková jsou pravidla, podle nichž se mají stavět jednotlivé domy. Neméně pečlivě jsou vypracovány všeobecné předpisy.

Plán města je především v podstatě jednoduchý a pravidelný a může se libovolně rozšiřovat. Ulice se křižují v pravých úhlech, jsou od sebe stejnoměrně vzdálené, mají jednotnou šířku, jsou osázené stromy a číslované.

Po každém půl kilometru se táhne o třetinu širší ulice, zvaná bulvár nebo avenue; na jedné straně má pás pro tramvaje a podzemní dráhu.

Na všech křižovatkách je veřejný sad, vyzdobený krásnými kopiemi vrcholných sochařských děl; umělci ve France-Ville jistě brzy vytvoří původní práce, které tyto kopie důstojně nahradí.

Všecky druhy průmyslu a veškerý obchod je svobodný. Kdo chce získat právo pobytu ve France-Ville, musí se prokázat dobrým doporučením, ale jinak stačí, aby mohl vykonávat vhodné a libovolné zaměstnání v průmyslu, ve vědách či v umění a aby se zavázal, že bude dbát městských zákonů. Zahaleči nejsou trpěni.

Ve městě stojí již řada veřejných staveb. Nejdůležitější z nich jsou muzea, knihovny, školy a gymnázia, velmi bohatě zařízené se smyslem pro hygienické požadavky, jak to odpovídá potřebám velkoměsta.

Není třeba uvádět, že děti jsou od čtyř let vedeny k duševním a tělesným cvičením, jež přispívají k vývoji mozku i svalů. Přivykají tak přísné čistotě, že obyčejnou skvrnu na šatech pokládají za skutečnou hanbu.

Otázka čistoty jednotlivců i celku zůstává ostatně hlavní péčí zakladatelů France-Ville. Čistit, ustavičně čistit, ničit a hubit už v zárodku nákazu, která vzniká ve všech zalidněných sídlištích — to je hlavní činnost ústřední správy. Z

tohoto důvodu se obsah stok svádí za město a podrobuje se zpracování, při němž se kaly zhušťují a mohou se denně dopravovat na venkov jako hnojivo.

Všude proudí hojnost vody. Ulice vydlážděné dřevěnými kostkami a kamennými chodníky se lesknou jako dlážky holandského dvora. Potravinářské obchody jsou pod stálým dozorem a obchodníkům, kteří si troufají vydělávat na veřejném zdraví, hrozí přísné pokuty. Obchodník, který prodá zkažené vejce, špatné maso nebo litr zředěného mléka, je pokládán za traviče, neboť jím také je. Tato nutná a náročná zdravotní policie je svěřena zkušeným mužům, opravdovým odborníkům, kteří jsou k tomu účelu zvlášť vyškoleni.

Jejich pravomoc zasahuje až do prádelen, které jsou všecky velkolepě zařízené, jsou v nich parní pračky, umělé sušárny a především dezinfekční komory. Ani jediný kus prádla se nevrátí majiteli, dokud není opravdu důkladně vyprán, a zvlášť pečlivě se dbá, aby se nikdy nesmíchaly zásilky patřící dvěma různým rodinám. Toto jednoduché opatření má znamenité výsledky.

Nemocnic není mnoho, protože je všeobecně zaveden systém domácí lékařské péče, a jsou vyhrazeny cizincům bez přístřeší a některým výjimečným případům. Je zbytečné dodávat, že v hlavách zakladatelů vzorného města ani nemohla vzniknout myšlenka vystavět nemocnici, budovu větší než ostatní domy ve městě, a nacpat do jednoho ohniska nákazy sedm až osm set nemocných. Místo aby pošetile shromažďovali více nemocných na jednom místě, snaží se je naopak co nejvíc od sebe odloučit. Je to v zájmu jak jednotlivců, tak i celku. Dokonce doporučují, aby i v každém domě byl nemocný pokud možno oddělen ve zvláštním pokoji. Nemocnice jsou pouze výjimečným a omezeným zařízením k dočasnému léčení několika naléhavých případů.Do těchto lehkých staveb z jedlového dřeva, které se každoročně spalují a stavějí se nové, dává se dvacet, nejvýše třicet nemocných, každý do odděleného pokoje. Všecky tyto ambulance jsou postavené každá podle zvláštního vzoru; jejich další předností je to, že se dají podle libosti a podle potřeby přenášet do různých částí města a jejich počet se může libovolně zvětšovat.

K této péči patří další důmyslná novinka: sbor zkušených ošetřovatelek, odborně vyškolených v tomto zvláštním povolání, které ústřední správa zaměstnává pro potřebu obyvatelstva. Tyto pečlivě vybrané ženy jsou nejcennějšími a nejoddanějšími pomocnicemi lékařů. Přinášejí do rodin potřebné praktické znalosti, obvykle chybějící ve chvíli nebezpečí, a jejich povoláním je zabránit šíření nemocí a současně ošetřovat nemocného.

Nelze ani vypočítat všecka hygienická zlepšení, která zavedli zakladatelé nového města. Každý občan dostane při příchodu do města malou brožuru, kde se prostou a srozumitelnou řečí vysvětlují nejdůležitější zásady vědecky uspořádaného života.

Je v ní uvedeno, že jednou z nutných podmínek zdraví je dokonalá rovnováha všech tělesných funkcí; že práce i odpočinek jsou pro lidské orgány stejně nezbytné; že únavu potřebuje jak mozek, tak i svaly; že devět desetin nemocí pochází z nákazy přenášené vzduchem nebo potravinami. Mají tedy obklopit své obydlí a svou osobu co největším počtem zdravotních „karantén“. Vyhýbat se požívání dráždivých jedů, provádět tělesná cvičení, každý den svědomitě plnit povinnosti, pít dobrou čistou vodu, jíst zdravě a jednoduše připravené maso a zeleninu, spát sedm až osm hodin pravidelně každou noc — to je abeceda zdraví.

Vyšli jsme z hlavních zásad, stanovených zakladateli města, a mimoděk mluvíme o tomto zvláštním městě, jako by bylo už dokončené. A opravdu, jakmile byly postavené první domy, ostatní vyrostly ze země jako zázrakem. Chceme-li si udělat představu o růstu měst, musíme navštívit Far-West, Divoký západ. V lednu 1872 byla zde ještě poušť, v roce 1873 stálo na tomto vybraném místě již šest tisíc domů. V roce 1874 město čítalo celkem devět tisíc obytných domů a ostatních staveb.

Nutno přiznat, že na tomto neslýchaném úspěchu měla účast spekulace. Domy, postavené ve velkém počtu na rozsáhlých a zpočátku bezcenných pozemcích, byly velmi laciné a pronajímaly se za velmi výhodných podmínek. Osvobozeni od daní, politická nezávislost tohoto osamoceného území, kouzlo novosti a mírné podnebí přilákaly množství přistěhovalců. V této době má France-Ville asi sto tisíc obyvatel.

Co však má větší cenu a co nás může hlavně zajímat: že se totiž tento zdravotnický pokus zcela osvědčil. Zatímco v nejzdravějších městech staré Evropy či Nového světa roční úmrtnost nikdy znatelně neklesla pod tři procenta, ve France-Ville je průměr za pět let pouze jedno a půl procenta. Tato číslice se zvýšila malou epidemií bahenní zimnice, která doprovázela začátky města. V posledním roce byla úmrtnost pouze jedno a čtvrt procenta. Ještě důležitějším jevem je to, že kromě několika výjimek všecky zaznamenané příčiny smrti v poslední době měly původ ve specifických a většinou dědičných chorobách. Nahodilá onemocnění byla daleko řidší, kratší a méně nebezpečná než kdekoliv jinde. Epidemie ve vlastním slova smyslu se nevyskytly.

Další vývoj tohoto pokusu bude velmi zajímavý. Zejména bude důležité sledovat, zda vliv vědeckého způsobu života přispěje k potlačení dědičných sklonů k nemocem na dobu jedné generace nebo dokonce více generací.

„Není jistě domýšlivé, budeme-li v to doufat,“ napsal jeden ze zakladatelů této podivuhodné obce, „a důsledky by byly v tomto případě opravdu skvělé! Lidé by žili až do osmdesáti, do sta let a umírali by pouze stářím jako většina zvířat a rostlin!“

Takový sen je vskutku lákavý!

Je-li nám nicméně dovoleno vyjádřit upřímné mínění, máme pouze nevalnou víru v konečný úspěch tohoto pokusu. Základní a opravdu osudnou chybu vidíme v tom, že všecko spočívá y rukou výboru, v němž převládá latinský živel a germánský je z něho soustavně vylučován. Je to neblahý příznak. Od počátku světa vždycky jen Německo vytvořilo trvalé hodnoty, a bez Německa nikdy nic stálého nevznikne.

Zakladatelé France-Ville snad mohou razit cestu a osvětlit několik určitých otázek; pravé vzorné město spatříme však jednoho dne nikoliv na tomto konci Ameriky, nýbrž na březích Sýrie.“

VEČERE UDOKTORA SARRASINA

Dne 13. září — jen několik hodin před okamžikem, který stanovil Herr Schultze ke zkáze France-Ville — guvernér ani nikdo z obyvatel neměl tušení o strašném nebezpečí, jež městu hrozí.

Bylo sedm hodin večer.

Město, zakryté hustou stěnou oleandrů a tamaryšků, se půvabně rozkládalo na úbočí Kaskádového pohoří a nabízelo mramorová nábřeží vlnám Pacifiku, které je tiše laskaly. Pečlivě kropené a vánkem osvěžené ulice poskytovaly zraku milou a živou podívanou. Stromy skýtající stín ulicím mírně šuměly. Trávníky se zelenaly. Květiny na záhonech otvíraly kalichy a vydechovaly příjemné vůně. Klidné, hezké a bílé domy se usmívaly. Vzduch byl vlahý a nebe modré jako moře, které se třpytilo na konci dlouhých tříd.

Návštěvník města by byl zaujat zdravým vzhledem obyvatel a ruchem, který vládl na ulicích. Právě se zavírala malířská, hudební a sochařská akademie i knihovna; všecky tyto ústavy byly v jedné čtvrti a pořádaly se v nich znamenité veřejné kursy s malými kroužky posluchačů — což každému žáku umožňovalo, aby si osvojil látku. Zástup lidí, který vycházel z těchto ústavů, způsobil na nějakou dobu na ulici pravou zácpu; nebylo však slyšet jediné netrpělivé zvolání, jediný výkřik. Všichni vypadali klidně a spokojeně.

Rodina Sarrasinova si vystavěla dům nikoliv ve středu města, nýbrž na břehu Tichého oceánu. Tady se hned zpočátku usadil doktor se ženou a dcerou Janou, protože jeho dům byl postavený jako jeden z prvních. Oktáv, náhlý milionář, zůstal raději v Paříži, ale už neměl Marcela, který by ho vychovával.

Od těch dob, kdy spolu oba přátelé bydlili v ulici Roi-de-Sicile, ztratili se navzájem z dohledu. Když se doktor se ženou a dcerou odstěhoval na oregonské pobřeží, Oktáv se osamostatnil. Brzy začal zanedbávat školu, kde měl podle otcova přání pokračovat ve studiích, a propadl při poslední zkoušce, kterou jeho přítel složil s nejlepším prospěchem.

Až dosud byl Marcel jakýmsi kompasem pro chudáka Oktáva, který nedovedl jít svou vlastní cestou. Když mladý Alsasan odjel, jeho přítel z dětství ponenáhlu začal vést v Paříži takzvaný život na vysoké noze. Takové označení bylo v tomto případě zvlášť oprávněné, protože z velké části trávil život na vysokém sedadle obrovského kočáru o čtyřech koních, věčně na cestě mezi třídou Marigny, kde si najal byt, a různými dostihovými drahami v okolí Paříže. Oktáv Sarrasin se ještě před třemi měsíci sotva udržel v sedle na koních, které si na hodinu najímal v jízdárně, a najednou se stal jedním z nejosvědčenějších znalců tajemství dostihového sportu v celé Francii. Čerpal zkušenost od svého anglického grooma, který nad ním vysoko vynikal rozsahem svých odborných znalostí.

O Oktávovo dopoledne se dělili krejčí, sedláři a obuvníci. Večery věnoval malým divadlům a salónům zbrusu nového klubu otevřeného na rohu ulice Tronchet. Oktáv si ho vybral, protože tam nacházel společnost vzdávající jeho penězům poctu, jíž by jinak svými schopnostmi nedosáhl. Tuto společnost pokládal za vrchol vznešenosti. Je zajímavé, že skvěle zarámovaný seznam v čekárně klubu obsahoval pouze cizí jména. Hemžilo se to tam tituly, a kdybychom je jen četli, mohli bychom si myslit, že jsme v předsíni šlechtického shromáždění. Ale kdybychom se dostali dále, spíše bychom si připadali jako na živoucí národopisné výstavě. Jako by si tu dávaly schůzku všechny národy obou světadílů.Oktáv Sarrasin vypadal uprostřed těchto dvounožců jako mladý bůh. Opakovali jeho slova, napodobovali jeho kravaty, přijímali jeho soudy jako články víry. A on, opojen tímto podkuřováním, ani nezpozoroval, že utrácí soustavně všecky své peníze v hazardních hrách a v dostizích. Snad si někteří členové klubu myslili, že jako orientálci mají právo na dědictví po indické kněžně. V každém případě je dovedli pomalu, ale jistě převádět do svých kapes.

Svazky, které poutaly Oktáva k Marcelovi Bruckmannovi, se za tohoto nového způsobu života brzy uvolnily. Oba přátelé si sotva jednou za dlouhý čas vyměnili dopisy. Co mohlo spojovat schopného pracovníka, který měl jedinou snahu o to, jak zdokonalovat a upevňovat svou inteligenci, s hezkým mládencem, který byl pyšný na své bohatství a měl plnou hlavu historek z klubu a ze stáje?

Jak víme, Marcel opustil Paříž především proto, aby pozoroval činnost pana Schultze, zakladatele Stahlstadtu, města soupeřícího s France-Ville na nezávislém území Spojených států; proto vstoupil do služeb Ocelového krále.

Oktáv vedl po dva roky neužitečný a rozmařilý život. Nakonec ho zachvátila nuda z prázdných zábav, a když rozházel několik miliónů, vrátil se jednoho krásného dne zase k otci; zachránilo ho to od hrozící záhuby, a to spíše mravní než fyzické. Teď už zase bydlil ve France-Ville v doktorově domě.

Jeho sestra, Jana, soudíme-li aspoň podle zevnějšku, byla teď krásná devatenáctiletá mladá dáma. Čtyřletý pobyt v nové vlasti způsobil, že se v ní slučovaly všechny dobré americké vlastnosti s francouzským půvabem. Její matka často říkávala, že dokud s ní nebyla stále pohromadě, netušila, kolik kouzla se skrývá v jejich důvěrném přátelství.

Paní Sarrasinová po návratu marnotratného syna, svého korunního prince, prvorozeného syna svých nadějí, byla tak šťastná, jak je to jen vůbec možné; účastnila se všech dobrodiní, jaké prokazoval její manžel díky svému nesmírnému bohatství.

Tento večer měl doktor Sarrasin u stolu dva nejdůvěrnější přátele: plukovníka Hendona, starého vysloužilce z války Severu proti Jihu, který ztratil u Pittsburgu jednu ruku a u Seven Oaks jedno ucho, a pak pana Lentze, vrchního ředitele škol v novém městě.Rozhovor se točil kolem návrhů městské správy, kolem výsledků, jichž už docílila různá veřejná zařízení, ústavy, nemocnice, vzájemné pojišťovny.

Pan Lentz založil mnoho obecných škol podle doktorova programu, v němž se nezapomínalo ani na mravní výchova V těchto školách učitelova péče směřovala k rozvíjení dětské duše; děti se podrobovaly rozumnému výcviku, který odpovídal přirozenému vývoji jejich schopností. Učily se milovat vědu, místo aby ji do sebe cpaly, a učitelé opomíjeli vědění, které podle Montaigne „plave na povrchu mozku“, neproniká do hloubky a nečiní nikoho ani moudřejším, ani lepším. Je-li rozum dobře vyškolený, bude si později umět sám vybrat vlastní cestu a jít po ní.

Péče o hygienu byla ovšem v tak dobře uspořádané výchově na prvním místě. Neboť člověk se má rovnoměrně opírat o oba své služebníky, tělo i ducha; jestliže jeden vypoví, člověk tím trpí a duch sám brzy podlehne.

V této době France-Ville dosáhlo nejvyššího stupně nejenom hmotného, ale i duševního blahobytu. Na kongresech

se tu shromažďovali nejslavnější vědci obou světadílů. Sjížděli se sem umělci, malíři, sochaři a hudebníci, zlákaní dobrou pověstí města. Mladí lidé studovali pod vedením těchto mistrů a dalo se očekávat, že jednou proslaví tento kout americké pevniny.

Dalo se tedy očekávat, že se tyto nové francouzské Atény zakrátko stanou prvním městem na světě.

Dodejme ještě, že na školách se současně s občanskou výchovou prováděla vojenská výchova žáků. Při odchodu ze školy mladí lidé dovedli ovládat zbraně a současně znali hlavní zásady strategie a taktiky. Však také, když na to přišla řeč, plukovník Hendon prohlásil, že je nadšen svými nováčky.

„Už si navykli na rychlé pochody, na únavu, na všecka tělesná cvičení. Naše armáda se skládá ze všech občanů, a až bude potřebí, všichni se stanou ukázněnými, v boji vycvičenými vojáky."

France-Ville žilo v nejlepší shodě se všemi sousedními státy, protože dovedlo využít všech příležitostí, aby si je zavázalo. Ale jde-li o vlastní zájmy, nevděk nabývá vždycky vrchu; proto doktor i jeho přátelé neztráceli ze zřetele zásadu: „Pomoz si sám a nebe ti pomůže!" a spoléhali pouze na sebe.

Večeře skončila: právě byly odneseny zákusky a podle anglosaského zvyku, jímž se tu řídili, dámy odcházely od stolu.

Doktor Sarrasin, Oktáv, plukovník Hendon a pan Lentz pokračovali v započaté rozmluvě a rozbírali nejdůležitější otázky národního hospodářství, když vstoupil sluha a podal doktorovi noviny.

Byl to New York Herald Tento ctihodný list byl vždycky nejvýš příznivě nakloněn jak založení, tak později i rozvoji France-Ville, a přední občané města obvykle hledali na jeho sloupcích, jak se vyvíjí veřejné mínění Spojených států o France-Ville. Tato obec šťastných, svobodných a nezávislých lidí na neutrálním kousku země měla také dosti závistníků, a jestliže obyvatelé města měli v Americe své příznivce, kteří je hájili, měli i nepřátele, kteří na ně útočili. New York Heraldby vždycky na jejich straně a stále jim prokazoval obdiv a uznání.

Doktor Sarrasin při hovoru roztrhl novinovou pásku a zrak mu mimoděk sklouzl na první článek.

Jaké bylo jeho překvapení při čtení několika řádek, které pročítal nejprve potichu, potom hlasitě k velkému úžasu a nejhlubšímu rozhořčení všech svých přátel.

New York, 8. září. — V nejbližší době se má uskutečnit surový atentát proti mezinárodnímu právu. Dovídáme se z jistého pramene, že ve Stahlstadtu se horlivě zbrojí a konají se přípravy k přepadení a zničení francouzského města France-Ville. Nevíme, zda Spojené státy budou moci nebo budou povinny zakročit v tomto zápase, který hrozí vypuknout mezi latinským a germánským světem; my však oznamujeme všem čestným lidem toto hanebné zneužití síly. Nechť France-Ville neztrácí ani hodinu k přípravě obrany... atd.

RADA

Nenávist Ocelového krále k dílu doktora Sarrasina nebyla žádným tajemstvím. Vědělo se, že schválně postavil své město proti France-Ville. Ale každý se domníval, že nemá v úmyslu přímo se vrhnout na pokojné město a zničit je násilným činem. Článek v New York Heroldu byl však spolehlivý. Dopisovatelé tohoto vlivného časopisu odhalili úmysly pana Schultze a - sami to říkali — nesmí se ztratit ani hodina!

Ctihodný doktor byl nejprve ohromený. Jako všichni čestní lidé, co nejdéle se zdráhal věřit v to nejhorší. Zdálo se mu nemožné, že by mohl někdo hnát svou zvrhlost tak daleko, aby chtěl bezdůvodně, z pouhé zpupnosti zničit město, které bylo do jisté míry společným vlastnictvím lidstva.

„Jen si pomyslete, že náš průměr úmrtnosti bude činit tento rok pouze jedno a čtvrt procenta!" zvolal prostoduše, „že u nás není jediný desetiletý chlapec, který by neuměl číst, že od založení France-Ville tu nebyl spáchán jediný zločin ani krádež! A nějací barbaři by chtěli zničit hned v zárodku tak zdařilý pokus. Ne! Nemohu uvěřit, že by toho byl schopen chemik, vědec, i kdyby byl stokrát Němec!"

Museli ovšem brát vážně varování časopisu, který byl nakloněn doktorově dílu, a neprodleně je uvést ve známost. Když minul první okamžik ohromení, doktor Sarrasin se vzpamatoval a obrátil se ke svým přátelům.

„Pánové," řekl jim, „jste členy městské rady a je vaší i mou povinností provést všecka nutná opatření pro záchranu města. Co máme udělat nejdříve?"

„Je tu možnost dohody?" zeptal se pan Lentz. „Můžeme se čestně vyhnout válce?"

„To je nemožné," namítl Oktáv. „Je zřejmé, že Herr Schultze ji chce vyvolat stůj co stůj. Jeho nenávist neuhasne!"

„Budiž," zvolal doktor, „připravíme všecko, abychom mu mohli dát pádnou odpověď. Myslíte, plukovníku, že se můžeme ubránit stahlstadtským dělům?"

„Každá lidská síla může být potřena jinou lidskou silou," odpověděl plukovník Hendon, „ale nesmíme se chtít bránit stejnými prostředky a stejnými zbraněmi, jakých použije k útoku Herr Schultze. Stavba válečných strojů, které by dovedly odolat jeho strojům, by si vyžádala dlouhou dobu, a nevím ani, jestli by se nám je vůbec podařilo postavit, protože nemáme potřebné závody. Zbývá nám jediná možnost záchrany: zabránit nepříteli, aby se dostal až k nám, a znemožnit obležení města."

„Okamžitě svolám radu," prohlásil doktor Sarrasin.

Doktor vešel s hosty do své pracovny.

Byla to jednoduše zařízená místnost, její tři stěny byly zakryty policemi na knihy, zatímco ve čtvrté stěně byla pod několika obrazy a uměleckými předměty řada číslovaných otvorů, podobných akustickým trubkám.

„Díky telefonu," řekl, „můžeme mít ve France-Ville poradu a zůstat přitom doma."

Doktor stiskl zvonek, který se ihned rozezvučel v bytech všech členů rady. V necelých třech minutách se postupně ozvalo všemi telefonními dráty slůvko „přítomen!", které ohlásilo, že porada může začít.

Doktor se tedy posadil k otvoru svého vysílacího přístroje, zazvonil a řekl:

„Zasedání je zahájeno... Uděluji slovo ctihodnému příteli plukovníkovi Hendonovi, aby učinil občanské radě velmi závažné sdělení.“Pak se posadil k telefonu plukovník, a když přečetl článek z New York Heraldu, navrhl, aby se okamžitě přistoupilo k předběžným opatřením.

Sotva skončil, číslo 6 položilo otázku:

„Věří plukovník, že je možná obrana i v případě, kdyby selhaly prostředky nutné podle jeho mínění k odražení nepřítele?“

Plukovník Hendon přisvědčil. Otázka i odpověď se ihned přenášely všem neviditelným členům rady tak jako předchozí projevy. Číslo 7 se ptalo, kolik času podle plukovníkova názoru potřebují obyvatelé města na přípravu obrany.

Plukovník to nevěděl, ale byl toho názoru, že se musí postupovat tak, jako by k útoku mělo dojít do čtrnácti dnů.

Číslo 2: „Máme čekat na útok, nebo myslíte, že by se mu mělo raději předejít?“

„Musíme mu stůj co stůj předejít,“ odpověděl plukovník, „a hrozí-li nám nepřátelské vylodění, musíme lodi pana Schultze vyhodit do povětří našimi torpédy.“

Po těchto slovech doktor Sarrasin navrhl svolat poradu nejlepších chemiků a nejzkušenějších dělostřeleckých důstojníků a dát jim zkontrolovat plány, které jim předloží plukovník Hendon.

Otázka čísla 1:

„Jakou částku potřebujeme, abychom mohli ihned přikročit k obranným pracím?“

„Asi patnáct až dvacet miliónů dolarů.“

Číslo 4: „Navrhuji okamžitě svolat shromáždění všech občanů.“

Předseda Sarrasin: „Dávám hlasovat o tomto návrhu.“

V každém telefonu dvakrát zazněl zvonek, což bylo znamení, že byl návrh přijat jednomyslně.

Bylo půl deváté. Občanská rada netrvala ani osmnáct minut a nikomu nebyla na obtíž.

Lidové shromáždění bylo svoláno také tak jednoduše a skoro také tak rychle. Jakmile doktor Sarrasin oznámil — opět telefonem — výsledek hlasování občanské rady na radnici, ozval se elektrický poplašný zvonek na sloupech umístěných na všech dvě stě čtyřiceti křižovatkách města. Nad těmito sloupy byly osvětlené ciferníky a jejich elektrické ručičky se ihned nastavily na půl desáté — na svolávací hodině.

Všichni obyvatelé současně byli upozorněni tímto hlučným svoláváním, jež trvalo něco přes čtvrt hodiny, rychle vyběhli z domu a podívali se na nejbližší ciferník: zjistili, na kdy je národní povinnost volá do městské tržnice, a rychle tam pospíchali.

V určenou dobu, to jest za necelých čtyřicet pět minut, bylo shromáždění úplné. Doktor Sarrasin seděl na čestném místě, obklopen celou radou. Plukovník Hendon čekal u tribuny, až mu bude uděleno slovo.

Většina občanů už věděla novinu, která byla důvodem schůze. Jednání občanské rady bylo totiž samočinně telefonem stenografováno na radnici; odtud bylo ihned zasláno novinám, které vydaly zvláštní vydání a rozvěsily je jako vyhlášky.

Hala tržnice vypadala jako obrovská chrámová loď se skleněnou střechou, kde volně proudil vzduch a kam dopadala záplava světla z plynových lamp, jež vyznačovaly obrysy klenby.

Zástup stál klidně a mírně hlučel. Všechny tváře byly veselé. Dokonalé zdraví, plný a pravidelný život a vědomí vlastní síly způsobovaly, že nikdo nepodléhal panice, hněvu a rozčilení.

Sotva se předseda přesně o půl desáté dotkl zvonku, zavládlo hluboké ticho.

Na tribunu vystoupil plukovník.

Střízlivým a pevným hlasem bez zbytečných ozdob a řečnických okras — řečí lidí, kteří vědí, co říkají, a vyjadřují se jasně, protože dobře rozumějí své věci — plukovník Hendon vylíčil zakořeněnou nenávist pana Schultze proti Francii, proti Sarrasinovi a jeho dílu, a strašné přípravy ke zkáze France-Ville a jeho obyvatel, které ohlašoval New York Herald.

„Sami si musíte vybrat postup, který pokládáte za nejlepší,“ pokračoval. „Lidé zbabělí a bez lásky k vlasti by snad raději ustoupili a dovolili útočníkům, aby se zmocnili jejich vlasti.“ Ale plukovník si byl předem jistý, že tak malomyslné návrhy nenajdou mezi jeho spoluobčany ohlas. Lidé, kteří dokázali pochopit velikost cíle zakladatelů vzorného města, lidé, kteří se dovedli podřídit městským zákonům, jsou určitě lidmi statečnými a rozumnými. Jako upřímní a bojovní zastánci pokroku se jistě budou ze všech sil snažit, aby zachránili toto město, které nemá v dějinách obdoby, ten slavný památník postavený proto, aby byl zlepšen lidský osud! Jejich povinností je obětovat život za věc, kterou zastávají.Projev přijalo celé shromáždění neutuchající bouří potlesku.

Vývody plukovníka Hendona podpořilo mnoho dalších řečníků.

Doktor Sarrasin navrhl okamžité zřízení Rady obrany, aby provedla všechna naléhavá opatření, při nichž je třeba zachovat nutné vojenské tajemství.

Návrh byl přijat.

Při zasedání jeden člen občanské rady navrhl, že by se měl odhlasovat prozatímní úvěr pěti miliónů dolarů na první práce. Ruce všech občanů se zvedly, aby schválili toto opatření.

V deset hodin pětadvacet minut bylo shromáždění skončeno; obyvatelé France-Ville si zvolili vedoucí a začali se rozcházet, když došlo k neočekávané příhodě.

Na právě opuštěnou tribunu vyskočil neznámý muž velmi podivného zevnějšku.

Muž se tam zjevil jako zázrakem. Jeho energická tvář jevila známky strašlivého vzrušení, ale vystupoval klidně a rozhodně. Šaty se mu téměř lepily na tělo a byly ještě pošpiněné blátem, čelo měl zakrvácené; bylo vidět, že prošel nějakou hroznou zkouškou.

Jakmile se objevil, všichni lidé se zastavili. Neznámý muž velitelským pohybem naznačil, aby zůstali na místech a byli

zticha.

Kdo to byl? Odkud přišel? Nikoho, ani doktora Sarrasina nenapadlo, aby se ho zeptal.

Ostatně brzy se dověděli, kdo to je.

„Právě jsem unikl ze Stahlstadtu. Herr Schultze mě odsoudil k smrti. Spravedlnost tomu chtěla, že jsem se dostal k vám ještě včas, abych se pokusil vás zachránit. Nejsem tu všem neznámý. Můj důstojný učitel doktor Sarrasin vám doufám řekne, že můžete důvěřovat Marcelu Bruckmannovi, ačkoliv vypadám tak, že mě ani on nemůže poznat!“

„Marceli!“ zvolali současně doktor i Oktáv.

Oba se k němu vrhli.

Zarazil je posunkem.

Byl to opravdu zázračně zachráněný Marcel. Když násilně vylomil mříž kanálu, proud vody odvlekl jeho bezduché tělo ve chvíli, kdy už byl téměř zadušený. Naštěstí však mříž uzavírala vnější obvod Stahlstadtu; za dvě minuty byl Marcel vyvržen na břeh říčky a konečně svobodný, ale v bezvědomí!

Celé hodiny ležel statečný mladý muž bez hnutí v temné noci a v opuštěné krajině bez jakékoliv pomoci.

Když začal nabývat vědomí, rozednívalo se. Všecko si uvědomil!... Díky bohu, konečně se dostal z toho proklatého Stahlstadtu! Už nebyl zajatcem. Soustředil všecky své myšlenky na doktora Sarrasina, na přátele, na spoluobčany.

„Za nimi! Za nimi!“ zvolal.

S nejvyšším úsilím se mu podařilo vstát.

Od France-Ville ho dělilo deset mil; deset mil měl urazit bez dráhy, bez povozu, bez koně, pustou krajinou za nevlídným Ocelovým městem. Proběhl těch deset mil a ani chvilku si neodpočinul; ve čtvrt na jedenáct se dostal k prvním domům města doktora Sarrasina.

Plakáty, jež pokrývaly zdi, mu řekly všechno. Poznal, že obyvatelé vědí o nebezpečí, jež jim hrozí; ale poznal také, že nevědí, ani jak je to nebezpečí bezprostřední, ani jaké je povahy.

Ke katastrofě, kterou vymyslel Herr Schultze, mělo dojít v jedenáct hodin čtyřicet pět minut... Bylo čtvrt na jedenáct.

Ještě ho čekalo poslední vypětí sil. Marcel jedním dechem proběhl město a v deset hodin dvacet pět minut, ve chvíli, kdy se shromáždění začalo rozcházet, vyskočil na tribunu.

„Přátelé,“ zvolal, „hrozí vám krajní nebezpečí. Ne za měsíc, ani za týden. Už za hodinu se má snést na vaše město dosud nevídaná katastrofa, déšť železa a ohně. Ve chvíli, kdy k vám mluvím, míří na město strašlivý pekelný stroj, který dostřelí na deset mil. Viděl jsem ho. Ženy a děti ať vyhledají kryt v hlubokých, zaručeně pevných sklepích, nebo ať okamžitě opustí město a najdou si útočiště v horách! Silní mužové ať se připraví na boj s ohněm jakýmikoli prostředky! V této chvíli vám hrozí jediný nepřítel, oheň! Netáhnou proti vám ještě ani armády, ani vojáci. Protivník, který vás ohrožuje, pohrdl obyčejnými útočnými prostředky. Jestliže se uskuteční plány a výpočty člověka, jehož krutost je vám známá, jestliže se Herr Schultze poprvé nezmýlil, na France-Ville se znenadání snese požár, a to na sto míst najednou! Na stovce rozličných míst současně budeme musit čelit plamenům! Ať se stane cokoliv, především je nutné zachránit obyvatelstvo, protože nakonec, nebude-li možno zachránit naše domy a naše pamětihodnosti, ba i když bude zničeno celé město — za čas si všechno postavíme znovu!“V Evropě by Marcela pokládali za blázna. Ale v Americe nikoho nenapadne popírat zázraky vědy, i kdyby byly nejneuvěřitelnější. Obyvatelé mladého inženýra vyslechli a na doporučení doktora Sarrasina mu uvěřili.

Zástup uposlechl, ovlivněn spíše řečnickým uměním než slovy, a nikoho o tom nenapadlo diskutovat Za Marcela Bruckmanna ručil doktor Sarrasin. To stačilo.

Okamžitě byly vydány rozkazy a na všecky strany se rozběhli poslové, kteří je měli rozhlásit.

Z obyvatel města se někteří vrátili domů a schovali se do sklepů, rozhodnuti čelit hrůzám bombardování; jiní spěchali pěšky, na koních i na vozech ven z města a vystupovali na nejbližší výběžky Kaskádového pohoří.

Mezitím snášeli silní mužové na velké náměstí a na několik míst, jež určil doktor Sarrasin, všecko, co mohlo přispět k hašení ohně, to znamená vodu, zem i písek.

Zatím v zasedací síni pokračovala porada ve formě rozhovoru.

Ale najednou jako by Marcela zaujala myšlenka, která zatlačila všecky ostatní. Přestal mluvit a rty mimoděk šeptaly:

„V jedenáct hodin pětačtyřicet minut! Je to vůbec možné, aby nás prokletý Schultze přemohl tím svým hrozným vynálezem?...“

Najednou Marcel vytáhl z kapsy zápisník. Učinil pohyb, jako by si žádal ticho, a načmáral rozechvělou rukou na jednu stránku zápisníku tužkou několik čísel. A pak bylo vidět, jak se mu pomalu rozjasňuje čelo a na tváři se objevuje úsměv:

„Ach, přátelé!“ zvolal, „přátelé! Buď tahle čísla lžou, nebo všecko, čeho se obáváme, se rozplyne jako noční můra. Po dlouhém marném počítání jsem konečně rozluštil ten balistický problém! Herr Schultze se zmýlil! Nebezpečí, kterým nám hrozí, je pouhým snem! Jeho vědomosti poprvé selhaly. Nestane se a nemůže se stát nic z toho, co ohlásil! Jeho strašný granát přelétne nad France-Ville a ani se ho nedotkne, a máme-li se něčeho obávat, tedy až v budoucnu!“

Co tím chtěl Marcel říct? Rozuměl mu někdo?

Mladý Alsasan předložil tedy výsledek výpočtu, který konečně rozřešil. Jasným a rozechvělým hlasem odvodil důkaz tak, že byl samozřejmý i pro neodborníky. Bylo to světlo po temnotě, klid po úzkosti. Střela nejenže nezasáhne doktorovo město, ale nezasáhne vůbec nic. Je určena k tomu, aby se ztratila v prostoru!

Doktor Sarrasin potvrdil Marcelovy výpočty a ukázal pak na osvětlené hodiny v sále:

„Za tři minuty se dovíme, kdo má pravdu, zda Schultze, nebo Marcel Bruckmann! Ať to bude jakkoliv, přátelé, nelitujme opatření, která jsme učinili, a nezanedbejme nic, co může zmařit záměry nepřítele. I když jeho úder nezasáhne, jak nám dává naději Marcel, nebude poslední! Schultze se ve své nenávisti nikdy nebude cítit poražený a jeden neúspěch ho neodradí!“

„Pojďte," zvolal Marcel.

A všichni vyšli za ním na velké náměstí.

Uplynuly tři minuty. Na hodinách odbilo tři čtvrti na dvanáct ...

Za čtyři vteřiny v nadoblačných výšinách proletěl temný předmět a se zlověstným sykotem zmizel rychlostí myšlenky v dáli nad městem.

„Šťastnou cestu!" zvolal Marcel a dal se do smíchu. „Při této počáteční rychlosti minul právě granát pana Schultze hranici naší atmosféry a nemůže už dopadnout na povrch zemský"

Za dvě minuty poté zazněl výbuch, jako by z útrob země vyrazilo temné dunění.

Bylo to zahřmění děla v Býčí věži, a toto zahřmění se opozdilo o sto třináct vteřin za nábojem, který letěl rychlostí sto padesáti mil za minutu.

MARCEL BRUCKMANN PROFESOROVI SCHULTZOVI VE STAHLSTADTU

Ve France-Ville 14. září.

Pokládám za svou povinnost sdělit Ocelovému králi, že jsem předevčírem večer šťastně přešel hranici jeho území; dal jsem přednost vlastní záchraně před záchranou modelu Schultzova děla.

Posílám Vám pozdrav na rozloučenou. Prohřešil bych se proti slušnosti, kdybych Vám zase já neprozradil tajemství; ale buďte klidný, nezaplatíte jejich znalost svým životem.

Nejmenuji se Schwartz a nejsem Švýcar. Jsem Alsasan. Jmenuji se Marcel Bruckmann, potřebujete-li to vědět, a jsem obstojný inženýr, ale především jsem Francouz. Stal jste se zapřísáhlým nepřítelem mé vlasti, mých přátel, mé rodiny. Vymýšlel jste strašné plány proti všemu, co miluji. Odvážil jsem se všeho a dělal všechno, abych se s nimi seznámil. Učiním všechno, abych je zmařil.

Především Vám oznamuji, že se Váš první úder nepodáni, že jste bohudíky nedosáhl svého cíle a že jste ho ani dosáhnout nemohl! Vaše dělo je sice arcizázračné, ale náboje, které vrhá s takovou náloží prachu, a ty, které by mohlo vrhat, nikomu neublíží! Nikdy totiž nikam nedopadnou. Tušil jsem to, a dnes už je to k Vaší největší slávě dokázaná věc, že Herr Schultze vynalezl sice strašlivé dělo... ale zcela neškodné.

Jistě s potěšením uslyšíte, že jsme včera večer v jedenáct hodin čtyřicet pět minut čtyři vteřiny viděli Váš příliš zdokonalený granát letět nad naším městem. Mířil k západu, ztratil se v prostoru a bude tam obíhat až do konce světa. Náboj, který má počáteční rychlost dvacetkrát vyšší, než je rychlost obvyklá, to jest deset tisíc metrů za vteřinu, nemůže už „dopadnout"! Získaná rychlost spolu se zemskou přitažlivostí činí z něho pohyblivé těleso, jemuž je souzeno věčně kroužit kolem naší zeměkoule.

Takovou chybu ve výpočtu jste neměl udělat.

Doufám také, že dělo v Býčí věži je tímto prvním pokusem úplně zničené; ale dvě stě tisíc dolarů není tak velká cena za potěšení, že jste obdařil planetární svět novou hvězdou a Zemi novým satelitem.

Marcel Bruckmann

Z France-Ville do Stahlstadtu se okamžitě vypravil zvláštní posel. Jistě Marcelovi odpustíme, že si nemohl odepřít škodolibé potěšení a že tento dopis neprodleně poslal panu Schultzovi.

Marcel měl skutečně pravdu, když vypočetl, že náboj, vystřelený obrovskou rychlostí nad vzdušnou vrstvu, nedopadne už na zemský povrch, a také když předpokládal, že po tak obrovské náloži střelné bavlny se dělo v Býčí věži roztrhne.

Když Herr Schultze dostal ten dopis, byl to pro něj krutý neúspěch, byla to strašná rána jeho neukojitelné ješitnosti. Při čtení zesinal, a když dočetl, svezla se mu hlava na prsa, jako by dostal ránu kyjem. Tato skleslost trvala čtvrt hodiny, ale pak ho popadl strašný vztek. Jen Arminius a Sigimer by mohli říci, jak řádil.

Herr Schultze nebyl ovšem mužem, který by si přiznal porážku. Mezi ním a Marcelem vypukl boj na život a na smrt. Což mu nezůstaly granáty, naplněné zkapalněným kysličníkem uhličitým, které mohou vystřelit na krátkou vzdálenost jeho méně účinná, ale praktičtější děla?

Ocelový král, uklidněný náhlou myšlenkou, se vrátil do své pracovny a dal se znovu do práce.

Bylo jasné, že France-Ville je teď ohroženější víc než kdy jindy a že nesmí zanedbat nic k přípravě obrany.

PŘÍPRAVA KBOJI

Nebezpečí sice už nebylo bezprostřední, ale bylo stále vážné. Marcel obeznámil doktora Sarrasina a jeho přátele se vším, co věděl o přípravách profesora Schultze a o jeho ničivých zbraních. Hned příští den se sešla Rada obrany, jejímž se stal členem, a začala probírat plán obrany a jeho přípravu. Marcela při všem podporoval Oktáv, který se ke svému značnému prospěchu mravně změnil.

Jaká rozhodnutí rada připravila? Nikdo neznal podrobnosti. Pouze hlavní zásady soustavně sděloval tisk a šířil je mezi obyvatelstvem. Nebylo těžké poznat v nich Marcelovu praktickou ruku.

„Při každé obraně" rozhlašovalo se ve městě, „je hlavní věcí dobře znát síly nepřítele a přizpůsobit obranný systém těmto silám. Děla pana Schultze jsou nepochybně strašlivá. Ale je lepší mít před sebou děla a znát jejich počet, ráži, nosnost a účinek, než bojovat proti málo známým zbraním."

Hlavně bylo třeba zabránit obležení města, ať na pevnině, či z moře.

A tuto otázku Rada obrany horlivě studovala; když bylo na plakátech oznámeno, že je problém rozřešen, nikdo o tom nepochyboval. Přicházely zástupy občanů a nabízely pomoc při nutných pracích. Nepohrdali žádnou činností, která

mohla přispět k obraně.

Lidé všeho věku a všech povolání se stávali prostými dělníky. Práce ubíhala rychle a vesele. Ve městě se uskladnily zásoby potravin na dvě léta. Dovážely se také zásoby uhlí a železa: železo je základní surovina pro výrobu zbraní, uhlí je náhražka tepla a pohybu, nezbytných činitelů v boji.

Zatímco se na volných místech hromadilo uhlí a železo, v sálech přeměněných na skladiště se kupily obrovské hromady pytlů s moukou a čtvrti uzeného masa, kupy sýrů, hory potravinových konzerv a sušené zeleniny. V zahradách se usídlila četná stáda a změnila France-Ville v jedinou velkou pastvinu.

Když se konečně objevila mobilizační vyhláška pro všechny muže schopné nosit zbraně, byla přijata s nadšením, jež znovu potvrdilo vynikající vlastnosti těchto občanů-vojáků. Měli na sobě prosté vlněné blůzy, plátěné kalhoty a polobotky a na hlavách měkké kožené klobouky, byli ozbrojeni Werderovými puškami a cvičili v ulicích.

Skupiny pracovníků převracely zem, hloubily příkopy a na všech příhodných místech stavěly překážky a náspy. Začala se také slévat děla a v této práci se horlivě pokračovalo. Byla usnadněna tím, že se dalo použít velkého počtu pecí na spalování kouře, byly majetkem města a mohly se snadno předělat na slévací pece.

V tomto nepřetržitém ruchu Marcel jako by neznal únavu. Byl všude, kde ho bylo potřebí. Kdekoliv se objevila teoretická či praktická překážka, dovedl ji ihned odstranit.

Když to bylo nutné, vyhrnul si rukávy a ukázal, jak se co dá udělat rychleji nebo zručněji. Všichni přijímali bez reptání jeho autoritu a plnili vždy přesně jeho rozkazy.

Také Oktáv se činil, jak uměl nejlíp. Zpočátku si chtěl sice ozdobit stejnokroj zlatými prýmky, ale pak od toho upustil, poněvadž pochopil, že musí začít jako prostý voják.

Vstoupil do určeného pluku a vedl si tam vzorně. Těm, kteří předstírali, že ho litují, odpovídal:

„Každému podle jeho zásluh. Vždyť bych ani neuměl velet... Aspoň se tedy naučím poslouchat!“Nová zpráva — ovšem nepravdivá — vyvolala ještě větší horlivost v obranných pracích. Herr Schultze se prý snaží vyjednávat s námořními společnostmi o dopravu děl. Od té doby se každý den objevovaly nové „kachny“. Hned se říkalo, se schultzovské loďstvo se blíží k France-Ville, hned zase, že trať ze Sacramentu je kdesi obsazena hulány, kteří zřejmě spadli z nebe.

Tyto poplašné, často protichůdné zprávy si libovolně vymýšleli novinářští pisálkové, kteří chtěli udržet zvědavost čtenářů. Ve skutečnosti Stahlstadt nejevil nejmenší známky života.

Toto naprosté mlčení ponechávalo sice Marcelovi čas, aby dokončil obranné práce, ale přitom ho v řídkých chvílích odpočinku trochu znepokojovalo.

„Co když ten bandita vyměnil své baterie a chystá mi nějaké nové překvapení?“ ptal se často.

Ale plán, jak zastavit nepřátelské loďstvo či jak zabránit obležení, sliboval odpověď na všechno a Marcel v oněch neklidných chvílích ještě zdvojnásoboval svou horlivost.

Jedinou radostí a jediným odpočinkem po namáhavém dni byla pro něj krátká hodina, kterou trávil každý večer v salónu paní Sarrasinové.

Doktor ho už v prvních dnech vyzval, aby k němu chodil pravidelně na večeři, nemá-li jiné důležité zaměstnání; ale zvláštní náhodou Marcel ještě nikdy neměl tak důležité zaměstnání, aby se zřekl této výsady. Věčná partie šachu mezi doktorem Sarrasinem a plukovníkem Hendonem jistě v něm nebudila tak žhavý zájem, aby to vysvětlilo jeho vytrvalost Je tedy nasnadě, že na Marcela působilo nějaké jiné kouzlo, a snad bychom mohli tušit, jaké — ačkoliv on sám to určitě ještě netušil — podle zájmu, jaký v něm vyvolávaly večerní rozmluvy s paní Sarrasinovou a slečnou Janou; všichni tři se pokaždé usadili za velkým stolem a obě statečné ženy připravovaly všecko, co by mohlo být později užitečné na obvazištích.

„Jsou ty nové ocelové svorníky lepší než ty, jejichž vzorky jste nám ukazoval?“ ptala se Jana, která se zajímala o všechny obranné práce.

„Určitě, slečno,“ odpověděl Marcel.

„To jsem opravdu ráda! Ale kolik práce a námahy dá i ta nejmenší technická podrobnost! Říkal jste mi, že ženisté včera vyhloubili nových pět set metrů příkopu. To je hodně, viďte?“

„Ba ne, není to tak moc. Touhle rychlostí nebudeme do konce měsíce s náspem hotoví.“

„Byla bych ráda, kdyby už byl hotový, a jen ať ti protivní schultzovci přijdou! Muži jsou šťastní, když mohou jednat a být užiteční. Čekání je pro ně kratší než pro nás ženy, my se k ničemu nehodíme.“

„K ničemu!“ zvolal Marcel, obvykle klidnější, „k ničemu! A proč podle vás ti stateční lidé opustili všechno, aby se stali vojáky, pro koho to vlastně dělají? Přece proto, aby zajistili odpočinek a štěstí svých matek, svých žen, svých snoubenek! Odkud tedy pochází jejich odhodlání, když ne od vás, a proč jsou naplněni touhou obětovat se, když...“

Po těchto slovech se Marcel trochu zmateně zarazil. Slečna Jana nenaléhala, aby pokračoval, a dobrá paní Sarrasinová se cítila povinna uzavřít tento rozhovor s mladým mužem slovy, že u většiny lidí se dá horlivost snadno vysvětlit citem pro povinnost.

A když Marcela odvolaly neodkladné úkoly a odcházel dokončit nějaký plán nebo rozpočet, jen nerad končil tuto příjemnou besedu a odnášel si s sebou nezdolné rozhodnutí zachránit France-Ville a všechny jeho obyvatele. Neměl tušení, co se stane; byl to přirozený, neodvratný důsledek onoho nepřirozeného stavu, onoho soustředění všeho v jedněch rukou, což bylo základním zákonem Ocelového města.

BURZA V SAN FRANCISKU

Burza v San Francisku, zhuštěný a do jisté míry algebraický výraz průmyslové i obchodní činnosti, patří k nejživějším a nejzvláštnějším burzám na celém světě. Přirozeným následkem zeměpisné polohy hlavního města Kalifornie má burza

mezinárodní ráz; je to její nejvýznačnější rys. Pod sloupořadím z krásné červené žuly se schází plavovlasý, vysoký Sas s osmahlým tmavším Keltem, který má pružnější a jemnější údy. Černoch se tam setká s Finem a Indem. Polynézan tam překvapeně hledí na obyvatele Grónska. Číňan s šikmýma očima a s pečlivě upletenými copy tam zdvořile zápolí s Japoncem, svým historickým nepřítelem. Mísí se tam všecky jazyky, všecka nářečí, všecky žargony jako v. moderním Babylónu.

Otevření této světově jedinečné burzy dne 12. října nebylo nijak neobvyklé. Když se blížilo jedenáct hodin, hlavní burzovní zprostředkovatelé a jednatelé začali na sebe vesele či vážně — každý podle své povahy — pokřikovat, podávat si ruce a odcházet k restauraci, kde při smírné oběti přistupovali k denní práci. Jeden po druhém otvírali měděná dvířka číslovaných skříněk v chodbě, v nichž se shromažďovala korespondence zákazníků, vytahovali z nich velké balíky dopisů a přejížděli je roztržitým zrakem.

Brzy se vytvořily první denní kursy, čilý zástup přitom pomalu vzrůstal. Skupiny rostly a hlomozily.

Pak se začaly ze všech končin světa sbíhat telegrafické depeše. Neuplynula jediná minuta, aby se na severní stěně nepřipojila nová páska modrého papíru ke sbírce telegramů, které zde vyvěšovali burzovní strážci; telegram ihned hlasitě předčítala celá směsice hlasů.

Prudký ruch každou minutu stoupal. Agenti pobíhali sem a tam, vrhali se k telegrafnímu úřadu, přinášeli odpovědi.

Všichni měli otevřené zápisníky, připisovali do nich, škrtali, vytrhávali listy. Zdálo se, že zástup posedlo nějaké nakažlivé šílenství; asi k jedné hodině jako by tyto rozčilené skupiny přeběhlo tajemné chvění. Jeden ze společníků Banky Divokého západu přinesl udivující, nečekanou, neuvěřitelnou zprávu, která se roznesla rychlostí blesku.

Jedni říkali:

„To je jenom vtip!... Pouhý manévr! Kdo by věřil takové hloupé lži?“

„Pozor!“ namítli druzí, „není kouře bez ohně!“

„Copak se někdo může položit v takové situaci?“

„Položit se můžete za každé situace!“

„Ale pánové, samotné nemovitosti a zařízení mají cenu přes osmdesát miliónů dolarů!“ vykřikl kdosi.

‚A to nepočítáte litinu a ocel, zásoby a hotové výrobky!“ dodával jiný.

„Hrome, vždyť to říkám! Schultze stojí za osmdesát miliónů dolarů a zaručuji se, že je kdykoliv vyplatím za jeho aktiva!“

„A jak si tedy vysvětlíte, že zastavil placení?“

„Já si to nevysvětluji... Já tomu nevěřím.“

„Jako by se takové věci nestávaly každý den i u zavedených a nejsolidnějších domů.“

„Stahlstadt není dům, to je město!“

„Vždyť to není možné, aby s ním byl konec! Jistě se vytvoří nějaká společnost a ujme se jeho záležitostí.“

„Ale proč ji Schultze, k čertu, nevytvořil, než si dal protestovat směnky?“

„Ano, pánové, je to takový nesmysl, že se tomu nedá věřit. Jeto zkrátka a dobře klamná zpráva; asi ji rozšířil Nash, náramně potřebuje stoupání cen oceli.“

„Není to klamná zpráva! Schultze nejenže udělal úpadek, ale také utekl!“

„Ale jděte!“

„Ano, utekl. Teď právě vyvěsili telegram a tam je to napsáno!“

K tabuli s telegramy se hnala obrovská lidská vlna. Poslední páska modrého papíru zněla takto:

„New York, 12 hodin 10 minut. — Central Bank. Závody Stahlstadt. Platy zastaveny. Dosud známá pasíva: čtyřicet sedm miliónů dolarů. Schultze zmizel.“

Tentokrát už nebylo pochybností, ať byla zpráva jakkoliv udivující. A brzy se začaly šířit různé domněnky.

Ve dvě hodiny začaly zaplavovat burzu seznamy dalších úpadků způsobených Schultzovým pádem.

Nejvíce ztratila Mining-Bank v Novém Yorku; bankovní dům Westerley a syn v Chicagu byl zúčastněn sedmi milióny dolarů; bankovní dům Milwaukee v Buffalu pěti milióny; průmyslová banka v San Francisku půldruhým miliónem. Pak přišlo pár domů třetího řádu.

Teď už nikdo nečekal na další zprávy a začaly se bouřlivě vyvíjet přirozené důsledky této události.

Trh v San Francisku, který byl ráno podle slov odborníků těžkopádný, ve dvě hodiny už byl úplně jiný. Došlo k náhlým skokům, ke stoupání akcií, k bezuzdnému rozpoutání spekulací.

Stoupá ocel, a to od minuty k minutě! Stoupá kamenné uhlí! Stoupají akcie všech sléváren Spojených států! Stoupají všecky druhy výrobků železářského průmyslu! Stoupají i pozemky ve France-Ville. Po ohlášení války klesly na nulu, zmizely z kursovního lístku; teď najednou vystoupily na sto osmdesát dolarů za akr!

Od tohoto večera se na novinové stánky prováděly pravé útoky. Herold i Tribune, Alta i Guardian, Echo i Globe, všecky nadepisovaly obrovskými písmeny hubené informace, které si mohly opatřit; ty informace byly však mizivé.

Bylo známo jenom to, že 25. září byla předložena Schiringovi, Straussovi a Co., bankéřům Ocelového krále v New Yorku, směnka na osm miliónů dolarů, přijatá panem Schultzem a vystavená Jacksonem, Elderem a Co. v Buffalu; pánové Schiring, Strauss a Co. zjistili, že bilance úvěru jejich klienta nestačí krýt tuto ohromnou výplatu, a ihned mu o tom podali telegrafickou zprávu, ale nedostali na ni odpověď; nahlédli pak do knih a s úžasem shledali, že už třináct dní nedostali ze Stahlstadtu jediný dopis a jedinou úhradu; od té chvíle se denně hromadily na jejich pokladnu směnky a šeky, které vydal Herr Schultze, aby pak podstoupily společný osud a vrátily se na místo svého původu s poznámkou — „no effects“ — není krytí.

Čtyři dny se hrnuly jak na bankovní dům, tak i do Stahlstadtu dotazy, rozčilené telegramy, vzteklé otázky.

Konečně došla rozhodující odpověď.

„Herr Schultze 17. září zmizel," oznamoval telegram. „Nikdo nedovede toto tajemství osvětlit. Nezanechal rozkazy a pokladny oddělení jsou prázdné."

Od té chvíle už nebylo možné zatajovat pravdu. Hlavní věřitelé dostali strach a uložili své papíry u obchodního soudu. Úpadek se v několika hodinách rozhlásil rychlostí blesku a měl za následek řetěz vedlejších pádů. V poledne 13. října činil úhrn známých pohledávek čtyřicet sedm miliónů dolarů. Všecko nasvědčovalo tomu, že zbývajícími pohledávkami dostoupí pasivum skoro šedesáti miliónů.

To byla známá fakta a všechny noviny o nich vykládaly velice rozvláčně. Přitom samozřejmě ohlašovaly, že zítra přinesou nejnovější a nejzajímavější zprávy.

A opravdu všecky bez výjimky vyslaly okamžitě do Stahlstadtu své dopisovatele.

Od večera čtrnáctého října bylo Ocelové město obleženo celou armádou reportérů s otevřenými bloky a s nabroušenými tužkami. Ale tato armáda se odrazila jako vlna od vnějšího obvodu Stahlstadtu. Pořád tu ještě stály stráže; reportéři marně používali všemožných lákavých prostředků, strážci se nedali obměkčit.

Přesto se alespoň dověděli, že dělníci nic nevědí a že v chodu jejich oddělení se nic nezměnilo. Mistři včera pouze na vyšší rozkaz oznámili, že v pokladnách oddělení už nejsou prostředky a že z ústředního bloku nepřicházejí rozkazy; že proto budou od příští soboty zastaveny všechny práce, nepřijde-li opačný rozkaz.

To všecko jen zaplétalo situaci, místo aby ji vysvětlovalo. Už nikdo nepochyboval, že Herr Schultze před měsícem zmizel. Ale nikdo nevěděl, proč zmizel a jaké to bude mít následky. Stále ještě nad znepokojením nejasně převládal neurčitý dojem, že se tajemná osobnost může každou minutou objevit.

V továrně pokračovala práce první dny ze setrvačnosti jako obvykle. Každý vykonával svůj dílčí úkol ve vymezeném úseku oddělení. Pokladny oddělení vyplácely každou sobotu mzdu. Hlavní pokladna kryla až dosud všechny místní potřeby. Ve Stahlstadtu byla ale centralizace příliš vystupňovaná a zdokonalená a šéf si vyhradil plný dohled na všecky záležitosti, takže jeho nepřítomnost způsobila za krátký čas zastavení mašinérie. A tak od 17. září, ode dne, kdy Ocelový král podepsal naposledy své příkazy, až do 13. října, kdy se jako blesk objevila zpráva o zastavení platů, se shromáždilo ze stahlstadtské pošty ve schránce ústředního bloku tisíce dopisů — mnohé z nich jistě obsahovaly značné částky peněz — a určitě se dostaly i do pracovny pana Schultze. Ale jen on sám si vyhradil právo je otvírat, označit je červenou tužkou a obsah sdělit hlavnímu pokladníkovi.

Nejvyšší úředníky závodu nikdy nenapadlo, že by mohli třeba jen nepatrně překročit svou pravomoc. Ačkoliv měli všichni téměř neomezenou moc vůči svým podřízeným, vůči panu Schultzovi — ba i při vzpomínce na něj — byli jako nástroje bez odpovědnosti, bez iniciativy, bez rozhodného vlivu. Každý se uzavřel do svého úzkého vyhrazeného úseku, čekal, váhal a „vyhlížel" události.

Nakonec se události dostavily. Ten zvláštní stav se protáhl do chvíle, kdy se hlavní zúčastněné bankovní domy náhle poplašily a začaly telegrafovat, vymáhat odpovědi, stěžovat si, protestovat a nakonec činit zákonné kroky. Dlouho trvalo, než to došlo tak daleko. Jen obtížně se rodilo podezření, že tak dobře jdoucí podnik stojí na hliněných nohou. Ale teď už to bylo zřejmé: Herr Schultze utekl svým věřitelům.

To je všecko, co mohli reportéři vypátrat. Sám Meiklejohn, proslulý tím, že se mu podařilo vylákat politické názory z prezidenta Granta, nejmlčenlivějšího muže století, sám neúnavný Blunderbuss, slavný tím, že jako obyčejný dopisovatel Woridu první oznámil carovi velkou novinu o kapitulaci Plevna, sami tito velcí mužové reportáže nebyli tentokrát šťastnější než jejich kolegové. Musili si přiznat, že Tribune a World nemohou pronést konečné slovo k Schultzově úpadku.

Zvláštní postavení Stahlstadtu, nezávislého a samostatného města, nedovolovalo normální a zákonný zákrok; proto se stala z této průmyslové pohromy téměř mimořádná událost. Podpis na směnce pana Schultze byl ovšem v Novém Yorku protestován a jeho věřitelé měli všecky důvody se domnívat, že aktiva představovaná továrnou je mohou v určité míře odškodnit.

Ale na jaký soud se obrátit, aby od něho vymohli zabavení nebo uvedení pod nucenou správu? Ocelové město zůstalo zvláštním územím, ještě nezařazeným do Unie, a všecko tam náleželo panu Schultzovi. Kdyby byl aspoň nechal nějakého zástupce, správní radu, náměstka! Ale nebylo tu nic, ani soudní tribunál, ani soudní opatrovník! Byl sám králem, nejvyšším soudcem, vrchním velitelem, notářem, advokátem, obchodním soudcem svého města. Byl zosobněným ideálem centralizace. A když tu nebyl, všude jako by bylo pusto a prázdno, a celá ta hrozivá stavba se zřítila jako zámek z karet.

Za každé jiné situace by byli mohli věřitelé utvořit sdružení, vstoupit na místo pana Schultze, převzít jeho aktiva a ujmout se řízení jeho záležitostí. Podle všeho by zjistili, že k dalšímu chodu mechanismu stačí jen trochu peněz a řídící síly.

Ale nebylo to možné. Chyběl zákonný prostředek, podle něhož by se takové převzetí dalo provést. Stáli najednou před mravní přehradou, a ta byla ještě daleko nepřístupnější než hradby vztyčené kolem Ocelového města. Nešťastní věřitelé viděli záruku svých pohledávek, ale neměli možnost si ji přisvojit.

Nezbývalo jim nic jiného, než že se sešli na valné hromadě, že se dohodli a odeslali žádost Kongresu, aby se ujal jejich záležitosti, aby hájil zájmy svých občanů, vyhlásil připojení Stahlstadtu k americkému území a podřídil tak tento obludný výtvor právnímu řádu civilizovaných národů. Mnoho členů Kongresu mělo na této záležitosti osobní zájem; žádost měla z mnoha hledisek přitažlivost pro americký charakter a byla oprávněná naděje, že bude korunována úspěchem. Naneštěstí Kongres teď nezasedal a hrozil dlouhý odklad, než mu bude možno záležitost předložit.

Do té doby se ve Stahlstadtu všecko zastavilo a vysoké pece vyhasínaly jedna po druhé.

Mezi příslušníky deseti tisíc rodin, které žily z továrny, zavládlo hluboké zděšení. Ale co dělat? Pokračovat v práci a čekat na mzdu možná šest měsíců, nebo se jí vůbec nedočkat? Nikdo si nevěděl rady. A ostatně jaká práce? Pramen objednávek rovněž vyschl. Všichni zákazníci pana Schultze čekali na zákonné rozhodnutí, než obnoví své obchodní

styky. Vedoucí oddělení, inženýři a mistři nedovedli jednat bez vyššího rozkazu.

Konaly se schůze, projevy, rozpravy, návrhy. Neshodli se na žádném plánu, protože to nebylo možné. Nezaměstnanost přinesla vzápětí bídu, beznaděj a mravní úpadek. Čím více se vyprazdňovaly dílny, tím rychleji se plnily hostince. Za každý komín, který přestal v továrně kouřit, vyrostla v okolních vesnicích nová hospoda.

Nejrozumnější a nejopatrnější dělníci, kteří dovedli pamatovat na horší časy a něco si ušetřili, rychle utíkali se všemi zavazadly; sebrali nádobí a peřiny, jež přirostly k srdcím hospodyně, á jejich baculaté děti s radostí hleděly z oken vagónů na svět, který se před nimi rozkládal. Odjeli, rozptýlili se do čtyř úhlů světa a brzy znovu našli — jeden na východě, druhý na jihu, třetí na severu — jinou továrnu, jinou kovadlinu, jiný domov...

Ale na jednoho, na deset těch, kteří dokázali uskutečnit tento sen, kolik bylo lidí, jež bída přitiskla k zemi. A ti zůstali, zrak jim pohasl a srdce krvácelo.

Zůstali, prodali své ubohé šatstvo onomu mračnu dravců s lidskou tváří, které se pudově slétá při všech velkých pohromách; v několika dnech přišli o poslední prostředky, brzy zůstali bez úvěru i bez platu, bez naděje i bez práce, a viděli před sebou jen strašnou budoucnost, temnou jako zimu, která se také právě blížila.

DVA FRANCOUZI PROTI JEDNOMU MĚSTU

Když se zpráva o Schultzově zmizení dostala do France-Ville, Markova první slova byla: „Není to válečná lest?“

Po hlubší úvaze si řekl, že následky takové lsti by přece byly pro Stahlstadt velmi závažné a při logickém přemýšlení že je tato domněnka vyloučená. Ale řekl si rovněž, že nenávist neuvažuje; a smrtelná nenávist člověka, jako je Herr Schultze, by mohla způsobit, že by byl ochoten obětovat všechno své vášni. A ať je tomu jakkoliv, France-Ville musí zůstat na stráži.

Na jeho návrh vydala Rada obrany ihned výzvu, aby se obyvatelé měli na pozoru před klamnými zprávami, jež rozsévá nepřítel, který chce uspat jejich bdělost.

Práce a vojenský výcvik se konaly s větší horlivostí než dříve, a zdůrazňovaly tak odpověď, kterou chtělo France-Ville dát tomuto pravděpodobnému manévru pana Schultze. Ale ať už přinášely noviny v San Františku, Chicagu a New Yorku pravdivé či klamné podrobnosti, finanční a obchodní důsledky stahlstadtské katastrofy, všechen ten souhrn neuvěřitelných důkazů, jež samy o sobě byly bez důležitosti, ve svém celku však velmi závažné, nepřipouštěly nijakou pochybnost. Jednoho krásného jitra se doktorovo město probudilo navždycky zachráněné jako spáč, který pouhým probuzením unikne ošklivému snu. Ano! France-Ville bylo opravdu mimo nebezpečí, a ještě k tomu bez boje; a Marcel, když dospěl k tomuto nezvratnému přesvědčení, rozhlásil tuto zprávu všemi prostředky, které měl po ruce.

Celé město si s radostí oddechlo, všude zavládla slavnostní nálada a všeobecné uvolnění. Občané si tiskli ruce, blahopřáli si, zvali se k obědu. Ženy vystavovaly na odiv nové šaty, mužové se okamžitě loučili s výcvikem, manévry a opevňovacími pracemi. Všichni byli klidní, spokojení, radostně naladění. Vypadalo to jako v městě lidí, kteří se uzdravují po těžké chorobě.

Ale nejspokojenější ze všech byl nesporně doktor Sarrasin. Tento ctihodný muž se cítil odpovědným za osud všech, kteří se s důvěrou usadili na jeho území a svěřili se jeho ochraně. Obava, že je zavlékl do záhuby, on, který měl na mysli pouze jejich blaho, mu nedala celý měsíc ani na chvíli pokoj. Konečně se zbavil této strašné tísně a klidně si oddechl.

Ostatně společné nebezpečí všechny občany těsněji semklo. Všechny třídy se ještě více sblížily, lidé viděli v druhých bratry, kteří chovají podobné city a mají stejné zájmy. Každý cítil, že se mu v srdci ozývá nový člověk. Od té doby měli obyvatelé France-Ville svou „vlast“. Báli se o ni, trpěli pro ni a poznali, jak ji milují.

Hmotné důsledky stavu obrany byly městu na prospěch. Obyvatelé poznali svou sílu. Už by ji nemusili narychlo shledávat Byli sebevědomější. V budoucnu budou za všech okolností připraveni.

A konečně: dílo doktora Sarrasina se dosud nikdy neprojevilo tak skvěle. I vůči Marcelovi ukázalo město vděčnost, což je jistě vzácná věc. Ačkoliv záchrana obyvatelstva nebyla jeho dílem, mladému inženýrovi se dostalo veřejných díků za to, že organizoval obranné práce a že jeho zásluhou by se město určitě uhájilo, kdyby se splnily plány pana Schultze.

Marcel ostatně nemyslil, že by byla jeho úloha skončena.

Domníval se, že tajemství, které obklopuje Stahlstadt, může v sobě skrývat ještě další nebezpečí. Nemůže být dříve spokojen, dokud nevnese úplné světlo do temnot, které ještě zahalovaly Ocelové město.

Rozhodl se tedy, že se vrátí do Stahlstadtu a že necouvne před ničím, dokud nerozřeší všecky jeho záhady.

Doktor Sarrasin se mu všemožně pokoušel dokázat, že je to velmi nesnadný podnik, plný nebezpečí, a že by se vrhal přímo do pekel; na každém kroku by mu hrozila nepředvídaná záhuba... Herr Schultze, jak mu ho Marcel popsal, není člověk, který by zmizel, aniž by chtěl ohrozit ostatní, který by se sám pohřbil pod troskami svých nadějí... Od takového člověka lze se nadít všeho, když už cítí konec. Jen si vzpomeňme na žraloka, když je v posledním tažení...

„Milý doktore,“ odpověděl mu Marcel, „pokládám za svou povinnost jít do Stahlstadtu právě proto, že podle mého mínění jsou všecky vaše obavy oprávněné. Stahlstadt je jako puma, jejíž doutnák musím odtrhnout, než dojde k výbuchu, a dokonce bych vás rád požádal o dovolení, abych si mohl vzít s sebou Oktáva.“

„Oktáva!“ zvolal doktor.

„Ano! Je to teď odvážný hoch, můžeme se na něj spolehnout, a ujišťuji vás, že taková procházka mu prospěje!“

„Nuže šťastnou cestu!“ odpověděl starý muž a objal ho.

Druhý den ráno vysadil Marcela a Oktáva u brány Stahlstadtu vůz, který předtím projel opuštěnými vesnicemi. Oba byli dobře vybaveni, dobře vyzbrojeni a pevně rozhodnuti, že se nevrátí, dokud nerozluští chmurné tajemství.

Šli vedle sebe po cestě vnějšího obvodu, tvořila ho řada opevnění, a před Marcelem se nyní vynořila pravda, které se

až do nynějška bránil uvěřit.

Celá továrna stála, to bylo zřejmé.

Kráčel s Oktávem černou nocí bez jediné hvězdy po cestě, kde kdysi svítilo plynové osvětlení, leskly se bodáky stráží a jevily se tisíceré známky života. Osvětlená okna oddělení tam zářívala jako barevná kostelní skla. Teď bylo všecko chmurné a němé. Jenom smrt jako by se vznášela nad městem, jehož vysoké komíny se tyčily k obloze jako kostry. Marcelovy a Oktávový kroky duněly po chodníku do prázdna. Pocit opuštěnosti a samoty byl tak silný, že Oktáv si nemohl odpustit poznámku:

„To je zvláštní, nikdy jsem neslyšel takové ticho jako tady! Vypadá to tu jako na hřbitově!“

V sedm hodin Marcel s Oktávem dorazili ke konci náspu proti hlavní bráně Stahlstadtu. Nahoře na zdi se neukázala jediná živoucí bytost a nikde nebylo ani stopy po hlídkách, které tu jindy stávaly v přesných rozestupech jako živé sloupy. Padací most byl vytažený a před branou se rozkládal příkop široký skoro šest metrů.

Trvalo to přes hodinu, než se jim podařilo připevnit lano, jež dlouho vrhali na sloup na druhé straně. Po značné námaze to Marcel dokázal. Oktáv se pak chytil provazu a doručkoval nahoru na bránu. Marcel mu poslal zbraně a střelivo a potom tam vystoupil také.

Pak už stačilo jen přehodit provaz na druhou stranu zdi, spustit všechna zavazadla stejným způsobem, jakým je vytáhli, a nakonec slézt také.

Dva mladí muži se tak octli na okružní silnici, po které Marcel kráčel první den po svém příchodu do Stahlstadtu. Všude bylo pusto a naprosté ticho. Před nimi se zvedala černá, němá a nesmírná hmota budov, které jako by hleděly svými tisíci oken na tyto vetřelce a říkaly: „Jděte pryč!... Proč chcete proniknout naším tajemstvím?“

Marcel a Oktáv se radili.

„Nejlépe bude zaútočit na bránu O, tu já znám,“ řekl Marcel.

Dali se k západu a brzy došli k obrovskému oblouku, měl na průčelí písmeno O. Obě pevná dubová křídla s velkými ocelovými hřeby byla zavřená. Marcel k nim přistoupil a zabušil na ně několikrát dlažební kostkou, kterou zdvihl z chodníku.

Odpověděla mu jen ozvěna.

„Vzhůru! Do práce!“ zvolal.

Musili znovu namáhavě házet lano nahoru na bránu, dokud se pevně nezachytilo za jakousi překážku. Bylo to obtížné. Konečně se však Marcelovi a Oktávoví podařilo přelézt zeď a dostat se tak na osu oddělení O.

„Konečně!“ zvolal Oktáv, „ale proč jsme se tak namáhali? Nepostoupili jsme daleko! Sotva jsme přelezli jednu zeď, stojí před námi nová.“

„Ticho tam v řadě,“ odpověděl Marcel... „Tady je zrovna má bývalá dílna. Docela rád se do ní podívám a vezmeme si tam nějaké nástroje; budeme je určitě potřebovat. Nesmíme zapomenout ani na pár balíčků dynamitu.“

Byla to velká hala slévárny, mladý Alsasan tam byl přijat po svém příchodu do továrny. Vypadala teď truchlivě; vyhaslé pece,zrezivělé kolejnice a zaprášené jeřáby zvedaly své obrovské a smutné paže do vzduchu jako šibenice. Takový pohled tísnil srdce a Marcel cítil, že musí odtud.

„Tamhleta dílna tě bude víc zajímat,“ řekl Oktávoví a vykročil před ním ke kantýně.

Oktáv přikývl na souhlas, který se změnil v uspokojení, když spatřil na dřevěné polici v bitevní řadě pluk červených, žlutých a zelených lahví. Bylo tam několik plechových konzerv, všecky nejlepších značek. Mohli si tedy udělat přesnídávku, která jim přišla náramně vhod. Prostřeli si na cínovém pultu a oba nabrali síly k další výpravě.

Marcel při jídle uvažoval, co mají teď dělat. Přelézt zeď kolem ústředního bloku — na to nebylo ani pomyšlení. Zeď byla strašně vysoká, nebyla spojená s žádnou sousední stavbou a neměla jediný výstupek, kde by se mohlo upevnit lano. Kdyby chtěli najít bránu — byla patrně jen jedna — musili by projít všemi odděleními, a to by nebyla snadná práce. Zbýval dynamit, což bylo ovšem riskantní; vždyť se zdálo nemožné, že by Herr Schultze zmizel a nezanechal na opuštěném území nějaké nástrahy, že by nepřipravil obranu proti minám, jichž by útočníci na Stahlstadt určitě použili. Ale Marcela nemohlo nic odradit.

Když viděl, že se Oktáv posilnil a odpočinul si, vydal se s ním na konec ulice, tvořící osu oddělení, k úpatí mocné zdi z otesaných kvádrů.

„Co bys tomu řekl, kdybychom ji podminovali?“ zeptal se.

„Bude to pěkná práce, ale nejsme lenoši, pustíme se do toho!“ odpověděl Oktáv, odhodlaný vyzkoušet všecko.

Začali pracovat. Musili odkrýt základ zdi, zasadit páku do mezery mezi dvěma kameny, jeden z nich vylomit a nakonec vyvrtat nebozezem řadu malých rovnoběžných otvorů. V deset hodin bylo všecko hotovo; do otvorů vložili dynamitové nálože a zapálili doutnáky.

Marcel věděl, že to bude trvat pět minut, a poněvadž si všiml, že kantýna je v suterénu a tvoří vlastně jakýsi klenutý sklep, šel se tam s Oktávem schovat.

Pak se celá budova, dokonce i sklep zachvěly jako při zemětřesení. Vzduchem otřásl ohromný výbuch, jako by najednou vystřelily snad čtyři baterie děl, a všecko se zachvělo. Po dalších dvou třech vteřinách dopadly na zem laviny trosek.

ještě dlouho se ozývalo rachocení zborcených střech, praskajících trámů, padajících zdí a řinčení rozbitých oken.

Ta strašlivá vřava konečně utichla. Oktáv a Marcel vyšli z úkrytu.

Ačkoliv byl Marcel zvyklý na zázračné účinky výbušných látek, přece jen užasl nad zkázou, kterou spatřil. Polovina oddělení vylétla do povětří a stržené zdi všech dílen kolem ústředního bloku se podobaly vybombardovanému městu. Na zemi bylo všude plno trosek, úlomků skla a zdiva, a na tyto trosky se jako sníh usazovala oblaka prachu klesající pomalu z nebe, kam je vrhl výbuch.

Marcel a Oktáv se rozběhli k vnitřní zdi. Byla stržena do šíře asi patnácti až dvaceti metrů; na druhé straně trhliny

spatřil bývalý kreslič ústředního bloku dvůr, který mu byl dobře známý a kde strávil tolik nudných hodin.

Protože dvůr teď nikdo nehlídal, železná mříž, která ho obklopovala, netvořila už nepřekonatelnou překážku... Ihned ji přelezli.

Všude bylo pořád stejné ticho.

Marcel prošel místnostmi, kde kdysi kamarádi obdivovali jeho rysy. V jednom rohu našel nedokončený rys napnutý na prkně, nákres parního stroje, začal ho tehdy, když ho Herr Schultze odvolal do parku. V čítárně spatřil časopisy a známé knihy.

Vypadalo to, jako by všecky ty věci byly náhle opuštěny, jako by život tu byl naráz přerván.

Mladí muži došli k vnitřní hranici ústředního bloku a brzy se octli před zdí, která je podle Marcela oddělovala od parku.

„I tyhle kameny musíme vyhodit do povětří?“ zeptal se Oktáv.

„Možná ... ale třeba bychom našli dveře, a ty by vyrazila jen obyčejná raketa.“

Pustili se po cestě podél zdi. Chvílemi si musili zacházet kolem skupin budov, vystupovaly před nimi jako ostruhy, nebo přelézat mříže. Ale neztráceli zeď z očí a brzy byli odměněni za svou námahu. Ve zdi se objevila nízká, nenápadná branka.

Oktáv vyvrtal malým nebozezem za dvě minuty v dubových prknech otvor. Marcel přiložil k otvoru oko a s uspokojením shledal, že se na druhé straně rozkládá tropický park.

„Ještě jedny dveře vyhodíme do vzduchu a jsme na místě!“ řekl svému druhovi.

„Pro takový dřevěný krám by bylo rakety škoda,“ odpověděl Oktáv.

A začal útočit na dveře prudkými údery krumpáče. Sotva do nich začal bušit, zaslechli, jak z druhé strany v zámku zaskřípal klíč, a obě křídla se lehce posunula.

Dveře, spojené uvnitř pevným řetězem, se pootevřely: „Wer da?“ Kdo tu? — ozval se chraplavý hlas.

VYJEDNÁVANÍ STŘELBOU

Dva mladí muži se ničeho tak nenadali jako podobné otázky. Překvapila je víc, než kdyby je přivítal výstřel z pušky.

Ze všech domněnek, které Marcel choval o tomto spícím městě, právě tato jediná ho nenapadla: že by se ho nějaká živoucí bytost mohla klidně zeptat, proč přichází! Jeho podnik byl téměř zákonným, jestliže se Ocelové město pokládalo za úplně opuštěné, ale nabyl zcela jiného rázu od chvíle, kdy město mělo ještě obyvatele. Co bylo v prvním případě pouze jakýmsi archeologickým průzkumem, stávalo se v druhém případě vloupáním a ozbrojeným útokem. Všecky tyto myšlenky pronikly do Marcelova vědomí tak prudce, že nejdříve jako by oněměl.

„Wer da?“ opakoval hlas netrpělivě.

Netrpělivost zřejmě nebyla nijak nemístná. Kdo zdolal tolik různých překážek na cestě k těmto dveřím, přelézal zdi, vyhodil do povětří celé městské čtvrti a přitom neznal odpověď na prostou otázku „Kdo tu?“, ten musil vzbudit podezření. Půl minuty stačilo Marcelovi, aby si uvědomil své podivné postavení, a pak německy odpověděl: „Přítel nebo nepřítel, jak si vyberete! Přeji si mluvit s panem Schultzem.“

Ještě to ani nedořekl, když pootevřenými dveřmi zazněl výkřik překvapení:

„Ach!“

A škvírou Marcel spatřil konec rudých licousů, zježený knír a vyvalené oči, které ihned poznal. To vše patřilo Sigimerovi, Marcelovu bývalému strážci.

„Johann Schwartz!“ vykřikl obr užasle a zároveň radostně. „Johann Schwartz!“

Neočekávaný vězňův návrat ho patrně překvapil stejně jako jeho tajemné zmizení.

„Mohu mluvit s panem Schultzem?“ opakoval Marcel, když viděl, že nedostanou jinou odpověď než tento výkřik.

Sigimer zavrtěl hlavou.

„Není rozkaz!“ řekl. „Nevstupovat sem bez rozkazu!“

„Můžete aspoň oznámit panu Schultzovi, že jsem tady a že si s ním přeji mluvit?“

„Herr Schultze není! Herr Schultze pryč!“ odpověděl obr s nádechem smutku.

„Ale kde je? Kdy se vrátí?“

„Nevím. Příkaz nezměněn! Nikdo nevstoupit bez rozkazu!“

Tyto přerývané věty bylo všecko, co Marcel ze Sigimera vytáhl; na všechny otázky obr umíněně mlčel. Oktáv začal být netrpělivý.

„Proč se máme dožadovat povolení ke vstupu?“ řekl. „Je mnohem jednodušší, půjdeme-li bez ptaní!“

Vrhl se na dveře a chtěl je otevřít násilím. Ale řetěz odolal a tlak, mnohem silnější než jeho, ihned zabouchl veřeje; pak zapadly obě závory.

„Musí jich být za dveřmi víc!“ zvolal Oktáv, který se styděl za tuto porážku. Přiložil oko k provrtanému otvoru a překvapeně vykřikl:

„Je tam druhý obr!“

„Arminius, ne?“ odpověděl Marcel.

A sám se podíval vyvrtaným otvorem.

„Ano, je to Arminius, Sigimerův druh!“

Najednou se ozval druhý hlas, tentokráte jakoby z nebe, takže Marcel zvedl hlavu.

„Wer da?“ promluvil kdosi.

Tentokrát to byl Arminius.jeho hlava se objevila nad zdí, hlídač si tam vylez! po žebříku.

„Však vy to dobře víte, Arminie!“ odpověděl Marcel. „Otevřete nebo ne?“

Ještě to ani nedopověděl, když se nad zdí objevila hlaveň pušky. Zazněl výstřel a střela provrtala okraj Oktávová klobouku.

„Nu dobrá, my ti odpovíme takhle!“ vykřikl Marcel, pak vložil pod dveře dynamitovou nálož a vyhodil je do povětří.

Jakmile se objevila trhlina, Marcel a Oktáv se s puškami v ruce a s nožem v zubech vrhli do parku.

O část zřícené zdi, kterou přelézali, byl ještě opřen žebřík, pod nímž spatřili krvavé stopy. Ale nebyl tu ani Sigimer, ani Arminius, aby hájili vchod.

Před oběma vetřelci se rozkládala zahrada v plné nádheře své květeny. Oktáv byl užaslý.

„To je úžasné!“ zvolal. „Ale pozor!... Postupujme jako vojáci! ... Ti žrouti zelí by se mohli schovávat za křovím!“

Oktáv a Marcel se rozdělili a každý šel po jedné straně stromořadí, které se před nimi otvíralo. Postupovali opatrně od stromu ke stromu, od překážky k překážce podle hlavních zásad boje muže proti muži.

Opatrnost byla na místě. Neušli ani sto kroků, když zazněl druhý výstřel z pušky. Střela odloupla kůru ze stromu, od něhož Marcel právě odskočil.

„Žádné hlouposti!... K zemi!“ řekl Oktáv potichu.

A ihned přidal k této výzvě i příklad; začal se plazit po kolenou a po loktech až k trnitému křoví kolem prostranství, v jehož středu se tyčila Býčí věž. Marcel neuposlechl dost pohotově tuto výzvu a stal se terčem třetího výstřelu; jen tak tak, že se vrhl za kmen palmy a vyhnul se čtvrté ráně.

„Ti darebáci naštěstí střílejí jako rekruti!“ zvolal Oktáv na svého druha, který byl od něho vzdálen asi třicet kroků.

„Ticho!“ odpověděl Marcel spíše očima než ústy. „Vidíš ten kouř v tom přízemním okně?... Tam jsou ti lupiči zalezlí!.. .Ale já s nimi zatočím po svém!“

Marcel okamžitě uřízl za křovím klacek přiměřené délky; potom si svlékl košili, přehodil ji přes tyč, nahoru posadil klobouk a zhotovil tak slušného polního strašáka. Postavil ho na místo, kde stál, aby bylo vidět klobouk a rukávy; potom se připlazil k Oktávoví a zašeptal mu do ucha:“Zabav je tady trochu, chvílemi jim střílej do okna ze svého místa, chvíli z mého. Já je napadnu zezadu.“

Marcel nechal Oktáva střílet a potají se plížil křovím kolem prostranství.

Uplynula čtvrt hodina, v níž padlo bezvýsledně asi dvacet výstřelů.

Marcelova košile a klobouk byly doslova prostřílené jako síto. Ale on sám byl v pořádku. A z okenic v přízemí nadělala opět Oktávová ručnice třísky.

Najednou palba ustala a Oktáv rozeznal tlumený výkřik:

„Ke mně!... Mám ho!...“

Oktáv v půl minutě opustil úkryt, proběhl nekrytým prostranstvím a vyskočil na okno. Za okamžik nato vpadl do místnosti.

Na koberci zoufale zápasil Marcel a Sigimer, propletení jako dva hadi. Obr byl překvapen náhlým útokem svého protivníka, který se za ním znenadání objevil ve dveřích, a nestačil použít zbraně. Ale herkulovská síla z něho činila hrozného nepřítele. Ačkoliv ho Marcel srazil k zemi, stále doufal, že se dostane navrch. Marcel zase vyvinul neobyčejnou mrštnost.

Boj by určitě skončil smrtí jednoho ze zápasících, Oktáv však zakročil právě včas, takže výsledek nebyl tak tragický. Sigimera uchopily dvě paže, odzbrojily ho a spoutaly tak, že se nemohl ani hnout.

„A kde je ten druhý?“ otázal se Oktáv.

Marcel ukázal na pohovku v rohu místnosti, kde ležel v krvi Arminius.

„Dostal ji?“ zeptal se Oktáv.

„Ano,“ odpověděl Marcel.

Pak přistoupil k Arminiovi.

„Je mrtvý,“ řekl.

„Tomu lumpovi to na mou duši patří!“ zvolal Oktáv.

„Teď jsme pány situace,“ odpověděl Marcel. „Začneme důkladnou prohlídku. Nejdříve si vezmeme pracovnu pana Schultze.“

Z čekárny, kde se odehrálo poslední dějství obléhání, prošli oba mladí lidé řadou pokojů, které vedly do svatyně Ocelového krále.

Oktáv žasl nad tou nádherou.

Marcel se usmíval jeho údivu a otvíral před sebou jedny dveře za druhými až k zelenozlatému pokoji.

Čekal sice, že tu najde něco nového, ale nenadal se, že se mu naskytne tak zvláštní podívaná. Jako by někdo vyloupil hlavní poštu v New Yorku nebo v Paříži a všecky zásilky naházel bez ladu a skladu do této místnosti. Všude byly dopisy a zapečetěné balíčky, na psacím stole, na nábytku, na koberci. V této záplavě se člověk utápěl až po kolena. Arminius a Sigimer sem do pánovy pracovny věrně nanesli všecku finanční, hospodářskou a osobní korespondenci pana Schultze, která se každý den shromažďovala ve schránce na vnější straně parku.

Kolik bylo dotazů, úzkostlivého očekávání, bídy a slz v těchto němých obálkách zaslaných Schultzovi! Kolik asi také miliónů v bankovkách, v šecích, v poukázkách a v příkazech všeho druhu! To všecko tady nehnutě odpočívalo, protože chyběla ruka, která měla jediná právo roztrhnout ty křehké, ale nedotknutelné obálky.

„Teď už nám jen zbývá najít tajné dveře do laboratoře,“ řekl Marcel.

Začal tedy odstraňovat všecky knihy z knihovny. Bylo to marné. Nepodařilo se mu objevit zakrytý vchod, kterým kdysi procházel s panem Schultzem. Marně lomcoval všemi výplněmi a vylamoval je jednu po druhé pohrabáčem, který sebral u krbu. Marně klepal na zeď v naději, že tam uslyší dutý zvuk. Brzy pochopil, že Herr Schultze dveře do laboratoře odstranil z obavy, že už jejich tajemství zná někdo jiný.

Ale musil přece zřídit nové!

„Kde asi?“ ptal se Marcel sám sebe. „Musí to být jenom tady, protože sem mu Arminius a Sigimer nosili dopisy. A v této místnosti se přece zdržoval po mém odchodu. Znám dobře jeho zvyky, a vím tedy, že po zazdění starého vchodu měl jistě jiný někde v blízkosti, chráněný před nepovolanými zraky!... Nejsou snad pod koberci padací dveře?“

Koberec vypadal neporušeně. Přesto ho stáhli a stočili. Prohlédli jednu parketu za druhou a nenašli nic podezřelého.

„Kdo ti řekl, že vchod je v téhle místnosti?“ zeptal se Oktáv.

„Jsem si tím jistý,“ odpověděl Marcel.

„Tak už mi zbývá jedině prohlédnout strop,“ řekl Oktáv a vystoupil na židli.

Měl v úmyslu vylézt až k lustru a prozkoumat pažbou pušky obvod růžice kolem něho.Ale sotva se Oktáv zachytil pozlaceného ramene lustru, k nejvyššímu úžasu spatřil, že mu klesá pod rukou. Strop se uvolnil a ukázal se otvor, z něhož se samočinně spustil až k parketám lehký ocelový žebřík.

Bylo to pozvání, že mají po něm vystoupit.

„Vidíš, tady to je!“ řekl klidně Marcel, vyskočil na žebřík a jeho přítel za ním.

ROZLUŠTĚNÍ

Ocelový žebřík sahal posledním stupněm k podlaze rozlehlého sálu, který neměl žádný východ. Sál by byl ponořen do naprosté tmy, kdyby nebylo oslnivého, bělavého světla, které dopadalo silným sklem kulatého vikýře uprostřed dubové podlahy. Vypadalo to, jako by sem zářilo jasné světlo měsíce v úplňku.

V těchto hluchých a slepých zdech, které nemohly vidět ani slyšet, bylo naprosté ticho. Oba mladí lidé si připadali, že jsou v předsíni nějaké hrobky.

Než se Marcel naklonil nad ozářenou skleněnou deskou, chvíli zaváhal. Přiblížil se k cíli! Tušil, že stojí před rozluštěním neproniknutelného tajemství, za nímž se vypravil do Ocelového města.

Váhal však pouhý okamžik. Oktáv i on poklekli ke skleněné desce a naklonili se nad ní, aby mohli důkladně prozkoumat celou dolejší místnost

Naskytla se jim příšerná a neočekávaná podívaná.

Skleněný kotouč, na obě strany vypouklý jako čočka, značně zvětšoval předměty, které byly pod ním.

Tady byla tajná laboratoř pana Schultze. Ostré světlo zářící skleněným kotoučem — podobalo se světelnému přístroji v majáku — pocházelo ze dvou elektrických svítilen, které dosud hořely ve vzduchoprázdnem poklopu; svítilny pořád ještě napájel elektrický proud ze silného galvanického článku. Uprostřed místnosti v tomto oslňujícím jasu seděla lidská postava, nehybná jako z mramoru, nesmírně zvětšená lomem paprsků v čočce — jako sfinx v egyptské poušti.

Kolem tohoto přízraku pokrývaly podlahu úlomky granátu.

Už nebylo pochybností!... Byl to Herr Schultze, jak se dalo poznat podle strašného úšklebku a podle blýskavých zubů, ale Herr Schultze obrovitý, tak jak ho udusil a současně zmrazil výbuch jedné z jeho strašných zbraní.

Ocelový král seděl u stolu a držel v ruce ohromné pero, velké jako oštěp, a zdálo se, že ještě píše. Kdyby nebylo strnulého pohledu, rozšířených zornic a nehybných úst, byl by jako živý. Již měsíc se tu skrývala tato mrtvola lidským zrakům, podobná mamutům, kteří se občas nalézají hluboko v ledovcích polárních krajin. Kolem ní bylo všecko zmrzlé, chemické sloučeniny ve zkumavkách, voda v nádržkách a rtuť v teploměru.

Marcel byl ohromen tímto pohledem, přesto však cítil jakousi úlevu, že mu bylo dopřáno podívat se do laboratoře zvenčí, protože kdyby tam byli s Oktávem vnikli, určitě by zahynuli.

Ale jak asi došlo k té strašné události? Marcel to snadno uhádl, neboť si všiml, že úlomky granátu, rozházeného po podlaze, jsou malé kousky skla. Vnitřní obal dusivých střel pana Schultze, obsahující zkapalněný kysličník uhličitý, byl'vyroben vzhledem k strašnému tlaku, který měl na něj působit, z tvrdého skla. Odolnost takového skla je desetkrát až dvanáctkrát větší než u skla obyčejného. Ale tento úplně nový výrobek má mezi jiným tu vadu, že vlivem jakési tajemné molekulární přeměny někdy náhle a bez zjevné příčiny vybuchne. A to se asi stalo. Snad to byl ještě spíš vnitřní tlak, který zavinil výbuch granátu, když byl přinesen do laboratoře. Náhle uvolněný zkapalněný kysličník uhličitý způsobil přechodem do plynného stavu prudké snížení okolní teploty.

Je jisté, že účinek byl okamžitý. Pana Schultze překvapila smrt v poloze, jakou měl ve chvíli výbuchu. Stostupňový mráz ho okamžitě proměnil v rampouch.

Marcela zvláště zaujala jedna okolnost: že totiž Ocelový král byl překvapen smrtí při psaní.Co asi psal na list papíru perem, které ještě držel v ruce? Bylo by jistě zajímavé zjistit poslední myšlenku, dovědět se poslední slova takového muže.

Ale jak se zmocnit papíru? Ani na okamžik ho nenapadlo prolomit skleněný kotouč a sestoupit do laboratoře. Kysličník uhličitý, nahromaděný pod obrovským tlakem, by vyrazil vzhůru a zadusil by svými nedýchatelnými parami každého živého tvora. Vydali by se tak nebezpečí jisté smrti, a to by určitě nebylo v žádném poměru s výhodami, které by získali, kdyby se zmocnili papíru.

Nebylo-li tedy možné vyrvat mrtvole pana Schultze poslední řádky psané jeho rukou, daly by se snad přesto rozluštit, neboť byly zvětšené lomem paprsků v čočce. Vždyť tu byl přece skleněný kotouč, který soustřeďoval světelné paprsky na všecky předměty v laboratoři, bohatě osvětlené dvěma elektrickými lampami.

Marcel znal rukopis pana Schultze a po několika nejistých pokusech se mu podařilo řádky přečíst.

Jako všecko, co Herr Schultze psal, byl to rozkaz a nikoliv sdělení.

Rozkaz pro B. K.R.Z. O čtrnáct dní uspíšit výpravu, připravovanou proti France-Ville. — Jakmile dojde tento rozkaz, provést všecka má opatření. — Pokus musí být tentokrát úplný a ohromující. — Neměňte ani písmeno na mých

rozhodnutích. — Chci, aby za čtrnáct dní bylo France-Ville mrtvým městem a aby nezůstal naživu jediný obyvatel. — Musím mít nové Pompeje, které by vyvolaly hrůzu a překvapení na celém světě. — Budou-li mé rozkazy správně provedeny, výsledek je zaručen.

Dodáte mi mrtvoly doktora Sarrasina a Marcela Bruckmanna. — Chci je vidět a mít.

SCHULTZ . . .

Podpis byl nedokončený; chybělo E a obvyklá čára pod ním.

Marcel a Oktáv stáli mlčky a jako zkamenělí nad tou zvláštní podívanou, která se podobala fantastickému vyvolávání zlých duchů. Nakonec se přece jen musili od toho pochmurného výjevu odtrhnout.

Oba přátelé pak opustili místnost nad laboratoří.

Až dojde v tomto hrobě, kde zavládne úplná temnota, elektrický proud a zhasnou lampy, zůstane mrtvola Ocelového krále sama, vysušená jako mumie faraónů, které dvacet století nedovedlo obrátit v prach.

O hodinu později opouštěli Oktáv a Marcel Stahlstadt a vydali se k France-Ville, kam dorazili téhož večera. Předtím ještě zbavili pout Sigimera, jehož navrácená svoboda uvedla do značných rozpaků.

Doktor Sarrasin pracoval ve své pracovně, když mu ohlásili návrat obou mladých mužů.

‚Ať vejdou!“ zvolal, „jen ať honem vejdou!“

Když je spatřil, otázal se:

„Tak co se stalo?“

„Doktore,“ odpověděl Marcel, „zprávy, které přinášíme ze Stahlstadtu, vás uklidní. Herr Schultze už neexistuje. Herr Schultze je mrtvý.“

„Mrtvý!“ zvolal doktor Sarrasin.

Dobrý doktor se na chvíli odmlčel a zamyslel.

„Hochu,“ řekl, když se vzpamatoval, „ta zpráva by mě měla potěšit, protože jsme zbaveni toho, co nejvíc proklínám, totiž války, a to války nejnespravedlivější a nejzbytečnější — ale proti všemu očekávání mě zarmoutila. Proč se ten muž s tak velkými schopnostmi stal naším nepřítelem? A proč zejména nedal své vzácné vlastnosti do služeb dobra? Co tu bylo promarněno síly, která by se užitečně uplatnila, kdyby se spojila k společnému cíli s naší silou! To všechno mě napadlo, když jsi mi oznámil: ‚Herr Schultze je mrtvý.' Teď mi ale vypravuj, příteli, co víš o jeho ; nenadálém konci.“

„Herr Schultze,“ začal Marcel, „nalezl smrt v tajné laboratoři, zařídil si ji tak, že tam za jeho života nemohl nikdo vniknout Nikdo o ní nevěděl a nikdo se tam proto nemohl dostat, aby ho zachránil. Stal se tedy obětí nesmyslného soustředění všech sil ve svých rukou, na něž tak pošetile spoléhal, chtěl být totiž sám klíčem k celému svému dílu; a v hodinu stanovenou osudem se toto soustředění obrátilo proti němu a proti jeho cíli.“

„Nemohlo tomu být jinak,“ odvětil doktor Sarrasin. „Herr Schultze vyšel z naprosto mylného předpokladu. Nejlepší vláda je přece ta, jejíž představitel může být po své smrti co nejsnáz nahrazen jiným a která nerušené pracuje dál, protože v jejím soukolí není nic tajemného.“

„Vidíte, doktore,“ odpověděl Marcel, „a to, co se odehrálo ve Stahlstadtu, je samo o sobě nejlepším důkazem pro vaše slova. Našel jsem Schultze u psacího stolu; od tohoto ústředního bodu vycházely všecky rozkazy, které bez odmluvy poslouchali všichni obyvatelé Ocelového města. I ve smrti si zachoval držení těla a všecky ostatní známky života, a na okamžik jsem se domníval, že na mne ten přízrak promluví... Ale vynálezce se stal obětí svého vynálezu! Byl zasažen jedním z nábojů, které měly zničit naše město. Zbraň vybuchla právě ve chvíli, kdy psal poslední písmena vyhlazovacího rozkazu. Poslouchejte!“

Marcel přečetl nahlas Schultzovy strašné řádky, které si opsal.

Pak dodal:

„Ještě lépe mi však dokázalo Schultzovu smrt — kdybych snad

o ní ještě pochyboval —, že kolem něho všecko vymřelo. Že všecko ve Stahlstadtu přestalo dýchat. Jako v paláci Šípkové Růženky, kde spánek přerušil všechen život a zastavil každý pohyb. Vyřazení pána ochromilo zároveň všecky sloužící a zachvátilo

o stroje.“

„Ano,“ odpověděl doktor Sarrasin, „taková je spravedlnost. Herr Schultze podlehl proto, že při své zášti proti nám neznal míru, že přetáhl pružná pera svých činů, až praskla.“

„Ovšem,“ odpověděl Marcel, „teď už však, doktore, nemysleme na minulost, ale věnujme se přítomnosti. Znamená-li smrt pana Schultze pro nás mír, znamená také zánik jeho obdivuhodného závodu a aspoň prozatím jeho úpadek. Hloupost, obrovská jako všecko, co Ocelový král vymýšlel, podkopala závodu půdu. Zaslepen jednak svými úspěchy, jednak vášnivou nenávistí vůči Francii a vůči nám, dodal bez zbytečné záruky ohromné množství zbraní všem, koho pokládal za naše nepřátele. Ačkoliv na zaplacení všech jeho úvěrů budou dlužníci jistě dlouho čekat, přesto se domnívám, že pevná ruka by mohla Stahlstadt opět vzkřísit a využít k dobrému všecky síly, které sloužily zlu. Herr Schultze může mít jediného dědice, doktore, a tím dědicem jste vy. Nesmíme nechat jeho dílo zahynout. V našem světě si každý myslí, že jen zánik protivníka může přinést nějaký úspěch. Je to velký omyl a budete se mnou jistě souhlasit, že je naopak nutné zachránit z té obrovské katastrofy všecko, co by mohlo prospět lidstvu. A tomuto úkolu jsem ochoten věnovat všecky své síly.“

„Marcel má pravdu,“ řekl Oktáv a stiskl příteli ruku, „jsem odhodlán pracovat pod jeho vedením, jestliže k tomu dáš, otče, souhlas.“

„Schvaluji vám to, chlapci,“ řekl doktor Sarrasin. „Kapitál nám chybět nebude, Marceli, a díky tobě budeme mít ve vzkříšeném Stahlstadtu takovou zbrojnici, že se nás napříště nikdo neopováží napadnout. A protože budeme zároveň nejsilnější, budeme se snažit být i nejspravedlivější, a každému kolem sebe vnukneme lásku k dobrodiní míru a

spravedlnosti. Marceli, jsou to krásné sny. A když si pomyslím, že je aspoň zčásti mohu splnit s tebou a s tvou pomocí, říkám si, proč,... ano, proč nemám dva syny! Proč nejsi Oktávovým bratrem! Nám třem by se nic nemohlo postavit v cestu!“

RODINNÁ ZÁLEŽITOST

Snad se v tomto vyprávění nemluvilo dostatečně o soukromých záležitostech jednotlivých hrdinů. Je to o důvod více, abychom se k nim vrátili a promluvili o hrdinech samotných.

Dobrý doktor, přiznejme si to, i když se cele vznášel ve svých ideálech, nenáležel pouze kolektivu a celému lidstvu, ale nikdy neztrácel ze zřetele jednotlivce. Zarazila ho tedy náhlá bledost, která zalila Marcelovu tvář při jeho posledních slovech. Doktorovy oči se snažily vyčíst v očích mladého muže skrytý smysl tohoto náhlého vzrušení. Starý lékař v duchu zkoumal mlčení mladého inženýra a očekával, že mladý muž prolomí ticho; ale Marcel se vší silou opanoval a rychle zase nabyl obvyklou chladnokrevnost. Jeho tvář dostala zase přirozenou barvu a jeho chování prozrazovalo už jen nedočkavost muže, který je zvědavý na pokračování rozhovoru.

Doktor Sarrasin, snad trochu mrzutý tím, že se Marcel zase ovládl, přistoupil k mladému příteli; pak navyklým pohybem jako lékař uchopil jeho ruku a držel ji, jako by chtěl šetrně či roztržitě nahmatat puls nemocného.

Marcel se podrobil, snad si ani neuvědomil lékařův úmysl.A protože pak dlouho nepromluvil, jeho starý přítel mu řekl:

„Milý Marceli, v rozhovoru o budoucnosti Stahlstadtu budeme pokračovat později. Jestliže se zabýváme zlepšením osudu všech lidí, není jistě zakázáno, abychom se věnovali také osudu těch, které milujeme, těch, co jsou nám nejbližší. A tak tedy myslím, že je na čase, abych vyprávěl, co jedna dívka — její jméno ti řeknu za chvíli — řekla nedávno svému otci a své matce, když byla už aspoň po dvacáté za poslední rok požádána o ruku. Žadatelé byli z valné většiny takoví, že i nejvybíravější dívky by s nimi mohly souhlasit, a přesto ta dívka odpovídala stále ne!“

V té chvíli Marcel trochu prudším pohybem vytrhl ruku, jež až dosud spočívala v ruce doktorově.

Ale doktor se buď už dostatečně přesvědčil o zdraví svého pacienta, nebo si nepovšiml, že mladý muž odtažením ruky přerušil důvěrné pouto, pokračoval ve vyprávění a ani nedal najevo, že si všiml této drobné příhody.

„Matka mladé osoby, o které vyprávím, se ptala své dcery:

.Řekni nám tedy aspoň důvod svého stálého odmítání. Všichni mají dobré vychování, majetek, pěkné postavení, jsou hezcí. Proč tedy tak pevně, rozhodně a rychle odlítáš všechny nabídky, proč se ani nenamáháš trochu o nich uvažovat? V jiných věcech nejsi tak rozhodná!'

Matčina výtka konečně dívku přiměla, že odpověděla, a protože má jasného ducha a upřímné srdce a protože se konečně rozhodla přerušit mlčení, řekla toto:

‚Říkám vám ne právě tak upřímně, jako bych odpověděla ano, kdyby to připustilo mé srdce. Souhlasím s vámi — nápadníci, které mi nabízíte, jsou z valné části jakž takž přijatelní. Ale domnívám se, že všichni ti nápadníci touží spíš po tom, čemu se říká nejlepší, to jest nejbohatší partie ve městě, a tato myšlenka mi nedodává moc chuti ke kladné odpovědi. Odvažuji se vám to tedy říci: není mezi nimi ten, koho jsem očekávala a koho čekám dosud; a musím bohužel dodat, že na sebe možná nechá čekat dlouho, jestli vůbec kdy přijde.'

‚Vida slečnu,' zvolala matka udiveně, ‚ty jsi...',,

Nedokončila větu, protože nevěděla jak, a v rozpacích se obrátila na manžela, jako by se dožadovala pomoci.

Ale ať už se manžel nechtěl plést do té výměny názorů, nebo usoudil, že se matka s dcerou musí domluvit samy, tvářil se, jako

by nerozuměl, takže ubohé děvče, zrudlé rozpaky a snad i trochu hněvem, rozhodlo se říci všecko.

„Řekla jsem vám, maminko, že ta pravá nabídka může na sebe dát dlouho čekat a není vyloučeno, že k ní nedojde nikdy. Ale věřte tomu, toto čekání, i kdyby nikdy neskončilo, mě nijak nepřekvapuje. Mám smůlu, že jsem prý velmi bohatá; ten, který by měl nabídku učinit, je velmi chudý; proto se tedy nehlásí a má pravdu. Ať čeká...'

.Ale proč bychom mu nevyšli vstříc,' řekla matka; chtěla asi zarazit na rtech své dcery slova, jež se bála slyšet.

Vtom zakročil manžel.

‚Má milá,' řekl a vzal láskyplně ženu za obě ruce, ‚naše poslušná dcera slýchala bezmála od narození od matky slova chvály a ta slova se nemohla minout účinkem. Na koho chválu? Matka vynášela krásného a hodného chlapce, který téměř patří k rodině, zdůrazňovala pevnost jeho charakteru, nadšeně souhlasila s manželem, když zase on vychvaloval jeho mimořádnou inteligenci a když s dojetím vyprávěl o tisících důkazech jeho oddanosti. Nebyla by dobrou dcerou, kdyby si nepovšimla mladého muže, jehož otec a matka vyznamenávali přede všemi.'

‚Ach, otče!' zvolala dívka a vrhla se matce do náručí, aby tam skryla své rozčilení, ‚když už všechno víte, proč jste mě nutil mluvit?'

‚Proč?' odvětil otec, .hlavně pro tu radost slyšet to přímo od tebe, holčičko, dále abych se ujistil, že se nemýlím, a abychom ti konečně s matkou mohli říct, že schvalujeme volbu tvého srdce a že tvůj výběr splnil naše přání. A abych ušetřil hrdého a chudého muže nabídky, jíž se vzpírá jeho jemnocit, podám mu ten návrh sám — ano, udělám to, protože jsem četl v jeho srdci tak dobře jako v tvém. Buď tedy klidná! Při první vhodné příležitosti si dovolím zeptat se Marcela, zda by se mu náhodou nelíbilo stát se mým zetěm...',,

Marcel, překvapený touto neočekávanou řečí, vyskočil, jako by ho vymrštilo pružné pero. Oktáv mu mlčky stiskl ruku a doktor Sarrasin ho objal. Mladý Alsasan byl bledý jako smrt. Což to vsak není jedna z podob štěstí tehdy, když vstupuje do silných duší tak nenadále a bez předchozího varování?...

ZAVER

France-Ville, zbavené všech obav, žije v míru se všemi sousedy, má řádnou správu, je šťastné díky svým rozumným obyvatelům a zdárně se rozvíjí. Jeho zasloužené štěstí nebudí závist a jeho síla nahání úctu i těm nejvýbojnějším.

Ocelové město bylo pouze obrovskou továrnou, obávaným nástrojem zkázy v železné ruce pana Schultze; ale zásluhou Marcela Bruckmanna došlo k jeho likvidaci a nikdo přitom neutrpěl ztrátu. A tak město Stahlstadt se stalo nedostižným průmyslovým střediskem pro všecka užitečná odvětví výroby.

Marcel je už rok šťastným manželem doktorovy dcery Jany a narození děťátka dovršilo jejich štěstí.

Oktáv se poctivě podřídil svému švagrovi a ze všech sil mu pomáhá. Sestra ho chce právě oženit s jednou ze svých velmi půvabných přítelkyň, jež svým zdravým rozumem a pevnou vůlí uchrání manžela od nových výstředností.

Přání doktora a jeho manželky se tedy vyplnila, byli šťastni a byli by snad i na vrcholu slávy, kdyby sláva patřila do programu jejich šlechetného úsilí.

Můžeme nakonec ujistit, že snahy doktora Sarrasina a Marcela Bruckmanna mají velkou budoucnost a že příklad France-Ville a Stahlstadtu, vzorného města a vzorné továrny, nebude ztracen pro příští generace.